

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૨૫

તારીખ

પુસ્તકનું નામ રૂઝુલ ૭૨-૮૧૫-૩

વિષય પૌલ

کُتُکُل دَسَلَام

دیسسا تیسرا.

ہر دُ جہان اور گونراہی ہر دُ مہ
لیجنے والے

نیزام الدین امیر الدین کورشی
تین دروازا، احمد آباد.

چندل شہر
سردار خان کُتُکُل دَسَلَام
تین دروازا، احمد آباد.

پہلی مرتبہ

کاپی ۷۰۰

دیسری ۱۳۳۷

سنہ ۱۳۱۷

ذیبت ایک دُ پیا.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ.
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૭૧૨૪

આ પુસ્તક ધી કાઉન પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સમાં બાવસાર ત્રીકમલાલ સંકળાયેલ
તથા ગોશાલ કેશવજી નામજારે છાપ્યું
દીપીરાઈટ-અમદાવાદ.

પ્રમુદ કર્તાએ સર્વ હક્ક સ્વાધિન રાખ્યા છે.

ગુઝારિશ.

પ્રુદાવદે કરીમકા લાખ લાખ શુદર હે કે આજ ઉસને અપને હખીખ હઝરત મોહમ્મદ સલ્વ કે સદકેમે કુતુહુલ ઇસલામકા તીસરા હિસ્સા શાયે કરનેકી મુઝે તવશીક અતા ફરમાઇ ઓર મેને ઉસી માઅયુદે બરહકકા નામ લેકર જો કિતાબ શુર કી હે ઉસકા તીસરા હિસસા નાઝેરીનકી ખિદમતમે પેશ કરતા હું.

મે હિસ્સા દુસરે હિસ્સે કે શાયે હોતેહી થોડે અરસેમે શાયે હોજના ચાહીયે થા મગર મુઝે અફસોસ હે કેમે જલ્દ શાયે ન કર સકા. બોહોતસે નાઝરીન અપસે હેં કે વો એક હિસ્સેકો દેખતેહી દુસરે હિસ્સે કે મુનતઝિર રહેતે હેં ઓર કુછ દેર હોનેમે ખુતુતપર ખુતુત લિખતે હેં અપસે હઝરાતકી ખિદમતમે ગુઝારિશકે કે મેં અપને મકદુર કે મોઆશીક હર હિસ્સા શાયે કરનેકી જલ્દી કરતાહું મગર બાઅઝ મબ્બુરીયેં અપસી આજતી હેં કે દેર હોજતીકે લેકિન જીસ વકત કિતાબ તખયાર હોજતીહે તો ફારન નાઝેરીનકી ખિદમત મે ભેજ દેતા હું,

ઇસ ગિરાની કે ઝમાને મે કિસી અપસી કિતાબકા શાયે કરના જો આલા કાગઝ ઓર ઉમદા જીલ્દખંદીકે સાથ શાયે હો બોહોતહી મુશકિલ હે કયેકે છપાઇ વ કાગઝ વ જીલ્દ ખંદીકી હર ચીઝ અઝહદ ગિરાં હો રહી હે મગર પ્રુદાહીકે ઇસ કિતાબકા શાયે કરના ઓર સિદ્દ ગુજસ્ટતી જાનનેવાલે મુસલમાનોં કો ઇસ કિતાબ કે મઝમુનસે આગાહ કરના મનઝુર થા તો વો મુશકિલ નિહાયત આસાનીસે આસાન હોજતી હે તાહમ મુઝે અપને નાઝેરીનસે ઇસકે બારેમે કુછ ગુઝારિશ કરતી.

ચાહીએ અગર વો ઇસકો સુનકર કુછ કોશીશ ફરમાયે તો બેહતર વર ન કીસી કીસમકી શિકાયત નહીં. યે મુશીફ સિંઝસિના ખુદાકા નામ લેકર શુર ક્રિયાહે તો ઉસીકો ઇન્કે અંજામ તક પહોંચાનેકી બી શીકર હે ઓર સચહે કે તુમ ખુદાપર બરોસા કરજો તો વો સખસે બહેતર મદદકા કરને વાત્રા હે.

મેરી ગુઝરિશ સિફ ઇતની હે કે મેને ઇસ કિતાબકી જીસ કદર કાપીયાં ફરોખ્ત હોનેકી ઉમ્મીદ કરકે યે સિલ્લ સિલ્લા શુર ક્રિયાથા વો ઉમ્મીદ આજ તીસરા હિસ્સા શાયે હો રહા હે મગર પુરી ન હુઇ. બલકે ઉસકી આખી ઉમ્મીદ બી ખર ન આઇ. છપાઇ વ કામઝવ જીહ બંદીકી હરેક ચીઝ દિન બ દિન ગિરાં હો રહી હે ઓર ખરીદારોંકી જો તેઅદાદ હે વો એક હદ તક પહોંચકર રૂક ગઇ હે ઇસ ત્રિયે આપંદા બી થેહી હાલત રહીતો મુશકિલાતકા સામના હોનેકા ખોફહે ઇસલીયે નાઝેરીનકી ખિદમતમે ગુઝરિશ હે કે ઇસ કીતાબકી ત્રિયાદા કાપીયાં ફરોખ્ત હોં અપસી હરેક નાઝેરીનકો દિલી કોશીશ કરના ચાહીયે તાકે મુઝકો મેરે કામમે સુહુવીયત હો જાયે.

અજ અખેરમે મેં અપને ખિરાદર મોહમ્મદ જમીલુદ્દીન ગવસી ખી. એ. (અલીગ) કી એમ. એ. ઓર એલ. એન્. ખી. કે મુશકીલ ઇમિતિહાનાતમે કામચાખી હાસલ કરનેકી ખુશ ખબરી ઉન દોસ્તોંકો દેના ચાહતાહું જો મેરે હમદ્દ ઓર મુઝસે મોહોખ્ત રખતેહેં યકીનન વો મેરે બાઇકી ઇસ કામચાખીપર નિહાયત ખુશ હોંગે. મે ઇસ મોકેપર અપને બાઇ મી. મોહમ્મદ જમીલુદ્દીન ગવસી એમ. એ. એન્. એન્. ખી. (અલીગ) ઓર ઉનકે મુતઅલલેકીન કા ખુલુસકે સાથ મુમારકાદ દેતાહું.

નાયીઝ

નિઝામુદ્દીન.

પુતુહલ ઇસલામકે પહેલે હિસ્સેકી

એકસો કેાપી વકફ.

મુબારક બાશદો બાશદ મુબારક

તુફલે નુન યાસીનો તબારક

પુતુહલ ઇસલામકા યે તીસરા હિસ્સા શાયે હોનેકી તઈયારીમેં થા કે હમકો યે ખુશ ખબરી પહોંચી કે હમારે મોહસિન જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ દરબાર મલેકશ્રી ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુરકે મશકુએ મોઅલ્લામેં ખુદાવંદે કરીમને અપને લુદ્દે અમીમસે તા. ૩૦ મી શાઅબાન હિજરી ૧૩૩૫ કી શબકો ફરજંદે નરીના અતા ફરમાયા હય. હમ ઇસ ખુશીકી ખબર સુન કર ખુદાવંદે કરીમકા શુક અદા કરતે હેં કે ઉસને હમારે વાલાશાન મોહસિનકો વલીએહેદ અતા ફરમાયા. આપને નવમવલુદ વલીએહેદકા નામ મોહમ્મદ અઝીઝખાન રખા હે. ખુદાવંદે કરીમ અપને હબીબ હઝરત મોહમ્મદ સલ૦કે સદકે મેં નામકી તરેહસે વલીએહેદ સાહબકો ખલુકદલાહકા અઝીઝખનાયે. હમ તહે દીલસે નામદાર દરબાર સાહબ આર નવ મવલુદ વલીએહેદ

સાહુબ કે મામુ સાહુબ બિરાદરે તરીકત સરદાર દરબાર
શેરમીયાં સાહુબકો ઓર દીગર મુતઅલલેકીનકો તહે દિલસે
મુબારક બાદ દેકર દોઆ કરતે હેં કે-

વો સલામત રહેં હઝાર બરસ
હર બરસ કે હોં દિન પચાસ હઝાર

હમ ઇસ ખુશીમેં ફુતુહુલ ઇસલામ પહેલે
હિસ્સેકી એકસો કોપી વકફ કરતે હેં ઓર
ઉન લોગોંકો હમ મુફત બલકે અપની ગિરેહસે ડાક
ઢીકીટ લગાકે લેજાંમે જો ગરીબ તાલેબ ઇદમ ઓર
કમ ઇસતીતાઅત મગર પઢનેકે શોકીન લોગ હેં ઓર
ખરીદનેકી હેસીઅત નહીં રખતે. અયસે હઝરાત હમકો
ખત લિખીંગે તો હમ ફારન ઉનકી ખિદમતમેં રવાના
કર દેંગે.

હમ દોબારા અપને મોહસિનકો મુબારકબાદ દેકર
રખસત હોતે હેં.

નાચીઝ

નિઝામુદ્દીન.

પેશકસ.

જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ

દરબાર મલેકશ્રી ઝૈનખાનજી સાહેબ બહાદુર

વાલીએ રિયાસતે દસાડા.

તવારીખે ઇસલામકે મુફીદ સિલસિલેકા યે તીસરા
હિસ્સા આપકી ખિદમતમે પેશ કરતા હું ઉમ્મીદ હે
કે આપ ઇસકો કુબુલ ફરમાકર બંદેકો મમનુન કરીગે.

નાચીઝ

નિઝામુદ્દીન.

ફેહરિસ્તે મઝામીન.

ખાખ.	સંદ્ધા.
૨૭ રૂમી લશકર.	૩૮૧
૨૮ જંગે યરમુકકા પહેલા દિન	૩૯૮
૨૯ મોહાનકા ફરેખ	૪૧૫
૩૦ જંગે યરમુકકા દુસરા દિન	૪૩૨
૩૧ જંગે યરમુકકા તીસરા દિન	૪૪૮
૩૨ જંગે યરમુકકા ચોથા દિન	૪૭૩
૩૩ જંગે યરમુકકા પાંચવાં દિન	૪૮૪
૩૪ ખયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહ	૫૦૨
૩૫ જંગે હલખ	૫૨૮
૩૬ હલખકા મુહાસિરા	૫૫૦

કુતુહલ ઈસલામ

હીસ્સા તીસરા.

ખાખ ૨૭

૩મી લશકર.

જખ ૩મી લશકરકો હરકુલ બાદશાહને એનતાઃકીયે કે મયદાનસે કુચ કરનેકા હુકમ દિયા તો ઉસકી હિદાયતકે મુનાબિક પેહલે દસ્તેકા અફસર કનાતીર નામી એક લાખકી જમીઅતકે સાથ તરતુખકી જાનિબ રવાના હુવા. દુસરે લાખકા અફસર જરજર મઅરાતકો, તીસરે લાખકા અફસર કવરીર જો હરકુલ કા લાનજા થા હલખકો ચોર ચે:થે લાખકા અફસર હરીહાન કનસરીનકા રવાના હુવા. ઇન સબકે બાદ માહાન અરમની જો તમામ લશકરકા કમાન્ડર ઇન ચીફ થા જખલા કે સાઠ હજાર અરબ જવાનોકે હમરાહ હુમુસકી તરફ બઢા. જખ માહાન હુમુસકે કરીબ પહોંચ્યા તો ઉસકો

માલુમ હુવા કે એહલે અરબ હુમુસકી ફતેહકે બાદ પીછે હટ ગયે હેં. આર ગાલીબન બયતુલ મુકદ્દસકી માર પર ગયે હેં. યે માલુમ કરકે ઉસને ઉસી જગે ઉસ લગા દિયા આર હરકુલકો ઇસબાતકી ઇતિલાઅ કરદી લેકિન હરકુલકા જવાબ આનેસે પેશતર શાહે હરકુલ કે બેટે કુસતુન-તીનને બે સમન્દર કે કનારે કીસારીયામે બહોત બડા લશકર લિયે હુવે પડા થા માહાનકો બખર દી કે એહલે અરબકા લશકર ચરમુક નદી પર ઉસ લગાયે હુવે હે. ઉસને માહાનકો તાકીદ કી કે બોહોત જલ્દ કુચ કરકે ચરમુકમે પહોંચ જાયે આર એહલે અરબકા મુકાબિલા કરે. માહાનને ઉસી વકત અપને દુસરે માતેહત સરદારોંકો બે મુખ-તલીફ મકામાતકી તરફ જા રહે થે લિખ લેખ કે ચરમુકકે રસ્તે પર ઉસકો આ મિલે તાકે તમામ લશકર ચક-બારગી ચરમુક કે મયદાનમે પહોંચ જાયે.

ઇસકે બાદ ઉસને અપને લશકરકો કુચ કા હુકમ દિયા આર રસ્તેમે તમામ દસ્તોંકો હમરાહ લેકર ચરમુકમે પહોંચ ગયા. જયસે કે ખાલિદ બિન વલીદ રદીબને કિયાસ કિયા થા રૂમી લશકરને ઉસી વસીઅ મયદાનમે કેમ્પ લગાયા જુરકે એક તરફ દરિયાએ ચરમુક થા આર દુસરી તરફ એક છોટીસી નદી થી. ઇસ મકામકો ઉંહોને અપને લિયે બડા મેહકુજ સમજા આર વે બોહોત ખુશ હુવે

મગર બાદ અંકાં ઉનકે અપની ગલતી ઓર ઇસલામી સિપેહ સાલાર કી દાનિશ ઓર હુનર મંદીકા કાયદા હોના પડા જસને અપને લશકરકો ઇસ મયદાનકે નિકાસકે ઉપર વિતાર રખાયા. કઇ દિન તક દોનો લશકર એક દુસરે કે મુકાબિલ પડે રહે ઓર લડાઈ શુર ન હુઈ. ઇતનેમે માહાન-કે પાસ હરકુલકા એક કાસિદ પહોંચા જસને યે પયગામ દિયા કે પેશતર લડાઈ શુર કરનેકે એહલે અરખસે મુસા લિહે કી કોશીશ કરે કયોં કે હરકુલ દિલમે એહલે અરખસે ડરતા થા ઓર ઉસકો ખોદ થા કે અગર ઇસ લડાઈમે ભોં રમી લશકરકો શિકસ્ત હુઈ તો તમામ ઇલાકાએ શામે ફિલીસ્તીનપર અરખોંકા કબજા હો જાયગા. ઇસ લિયે ઉસને માહાનકો યે કેહલા લેજા કે “અગર એહલે અરખ ઇસ ખાતપર રાંઝી હો જાયેં કે હિજાઝસે લેકર જાળીયે તકકા ઇલાકા ઉનકે કબજેમે રહે ઓર જાળીયેસે આગે વે કદમ ન રખેં તો ઉનકે સાથ સુલેહ કર લો. અગર વે ન માનેં તો ફિર ઉનકે સાથ લડાઈ કરે.” જખ માહાનકે યે પયગામ મિલા તો ઉસને હમરાહી સરદારોંકો જમે કરકે શાહી ફરમાન સુનાયા ઓર કહા.

“બાદશાહ ઇતના લશકર લેજકર બી એહલે અરખકે સાથ સુલેહ કરનેકી હિદાયત કરતા હે. મેં તો મુનાસખ નહીં સમજતા કે એહલે અરખકો મુસાલિહે કે લિયે

બુલાઉં, કયોં કે ઇસમે હમારી કમઝેરી સાબિત હોગી. ”
જરજરને કહા.

“ બાદશાહકે હુકમકી તાઅમીલ બુર્રી હે ઇસમે
તુમારા કયા હરજ હે ” ઇસપર માહાનને જરજરકો કહા.

“ તુમહી અરબી લશકરમે જાવ ઓર કિસી દાના
આદમીકો મેરે પાસ બુલા લાવ, યા જો કુછ બાદશાહને
લિખા હે ઉસકે મુતાબિક ખુદ હી ઉનકે સાથ નય
કર આવ. ”

યે સુનકર જરજરને ઉમદા તિખાસ પહોંચી ઓર
એક હઝાર સિપાહી હમરાહ લેકર ઇસલામી કેમ્પમે ગયા
વહાં પહોંચકર ઇતિલાઅ કી કે “ મે હરકુલ બાદશાહકી
તરફસે સુબ્હેકા પયગામ લાયા હું ઇસલિયે મેરે સાથ
કોઇ દાના આદમી કર હો કે મે ઉસે રૂમી લશકરકે સિપેહ
સાતારકે પાસ લે જાઉં, યા અપને સરદારકો કહો કે મેરે
સાથ ઇસી જગે ખાતચીત કર લે ”

જબ હઝરત અબુ ઉબેદા રદીં કો ઇસ ખાતકી
ઇતિલાઅ હુઈ તો! વો ખુદ ઘોડેપર સવાર હોકર જરજર
કે પાસ આ ગયે ઓર કહા.

“ અય રૂમી ખિરાદર ! પુછ મુઝકો કયા પુછતા હે ” ?
જરજરને કહા. “ અય અરબી ખિરાદર ! હમકો

હરકુલ બાદશાહને કંઈ લાખ લશકરકે સાથ માહાન અર-
મનીકી સરદારીમે તુમારે મુકાબિલેપર લેજા હે. યે દુરસ્ત
હે કે તુમને શાહી લશકરકે ચંદ એક મયદાનોમે શિકસ્તે
હીં ઓર કંઈ એક શેહર ફતેહ કર લિયે મગર તુમ
અપની ઇન કુતુહાતપર મગરૂર ન હો જાવ કયોં કે ઇતને
બડે લશકરકે સાથ તુમકો અલીતક મુકાબિલા પેશ નહીં
આયા. ઇસ લશકરમે બડી જંગળુ ઓર લડાકી કોમે હે
ઓર સખને યે એહદો પયમાન કર લિયા હે કે તુમકો
નેસ્તો નાબુદ કરનેકે બગેર વાપિસ નહીં જાઈગે, લેકિન
હરકુલ બાદશાહ રેહોમ દિલ હે, ઉસને હમકો હુકમ લેજા
હે કે લડાઈ શુરૂ કરનેસે પહેલે તુમકો સુલેહકી તરફ
ખુલાયા જાયે. કયોં કે હરકુલ બાદશાહ ખુરેજીકો પસંદ
નહી કરતા. બાદશાહને કેહલા લેજા હે કે જો કુછ માલ
અસળાખ તુમને હમારે શેહરોંસે લિયા હે વો હમ વાપિસ
નહી માંગતે, તુમ નાંગે ભુકે ઓર બે સરો સામાન હમારી
સરહદમે આયે થે અબ તુમ માલા માલ ઓર બા સામાન
હો ગયે હો. કંઈ શેહરોંમે તુમને સાલાના ખિરાજલી વુસુલ
કર લિયા હે યે સખ કુછ તુમકો માફ કિયા જાતા હે
ઇસકે અલાવા બાદશાહ ઓર બી તુમારે સાથ સુલુક
કરના ચાહતા હે યાઅને હિજાઝસે લેકર જાખીયે તકકા
ઈલાકા તુમકો બખ્શ દેતા હે બ શરતે કે તુમ જાખીયેસે
આગે કદમ ન રખો ઓર ઇસીપરહી કિયાઅત કરો વગેરે.

હમ લકાઇપર આમાદા હેં ચોર લકાઇકા જે કુછ નવીજા હોગા. વો અહિર હે. તુમારી તેઅદાદ કમ હે ચોર સિવાય ધસિકે કે તુમ સળકે સળ મયદાને જંગમે કલ કિયે જાવ ચોર કયા નતીજા હો સકતા હે. અપના નફા તુકસાન સોચતો ચોર લાલચમેં પડકર અપની જાન અંચે ન કરો.” હઝરત અબુ ઉબેદા રદીએ યે શુકતુગુ સુનકર ફરગાયા.

“ પહેલી છેડ તુમારી તરફસે હુઇ. તુમારી સરહદી કોમેં હમારી સરહદકી કોમોંકો આયે દિન ગારત કરતીથી ઇસલિયે હમને ઉનકી સરકોબીકા ધરાદા કિયા તાકે સરહદ પર અમન કાયમ હો જાયે મગર હરકુલ બાદશાહને અપની કોમોંકી હિમાયતમે શાહી લશકર હમારે મુકાબિલે પર ભેજા ચોર અદલાહ તઆલાને હમકો ઉસપર ફતેહ દી. હમકો પચ દર પચ શાહી લશકરપર ગલગા હાસલ હોતા રહા ચોર અદલાહ તઆલાને અપને વાઅદેકે મુકાબિલે હમકો ધસિ સરઅમીનકા વારસ બનાયા. હમતો અગ અપની સારી વિરાસત લેંગે યા એક ઇચ અમીન બી ન લેંગે. યે દુસ્ત હે કે હમારી તેઅદાદ થોડી હે લેકિન હમકો અપને અદલાહ ચોર ઉસકે રસુલ સલો પર કામિલ ઇમાન ચોર કામિલ ભરોસા હે. અદલાહ તઆલા ચોર ઉસકે રસુલ સલોંકા વાઅદા ઝુર પુરા હોગા. તુમ દેખતે

નહીં કે હમ ઇતને બડે લશ્કરકે મુકાબિલેપર નિહાયત
 થોડીસી તેઅદાદકે સાથ અડે હુવે હેં. અગર હમારી જગે
 કોઈ આર હોતા તો ઇતને બડે લશ્કરકા નામ મુનકર હમ
 દબાકર ભાગ જતા મગર હમ તુમારા જ્વનતોડ મુકાબિલા
 કરને કે લિયે ડટે હુવે હેં. હમારે દિલમે તુમારી બદી
 તેઅદાદકા કોઈ ખોફ આર હિરાસ નહીં, તુમારી જંગલ
 આર લડાકી કોમોંકી હમકો કુછ પરવા નહીં, કયોં કે
 અદલાહ તઆલા હમારે સાથ હે જો મળપર ગાલીબ હય.
 તુમ અનકરીબ મયદાને જંગમે મેરે કોલકી તસદીક કર
 લોગે આર તુમપર રોશન હો જાયગા કે અદલાહ તઆલાને
 હમારે બાજુઓમેં કિસ કદર તાકત બક્ષી હય આર
 ઇસ્લામને હમારે દિલ કિમકદર દિલેર કરદીએ હય. હમારે
 મેઝોંકી નોંકે કયસી તેઝ હય આર હમારી તલવારેં કયસી
 આબદાર હય ઇસલિયે અપને લશ્કરકી કસરત આર
 કોમોંકી જંગલુઇકા ફજ્ર હમારે સામને ન કરે! કયોં કે
 ઇસસે હમારે દિલોમેં તુમારા રોઅબ આર ખોફ નહીં પડ
 સકતા હમ સિર્ફ અદલાહકા ડર રખતે હય આર કિસી
 સ્ત્રીઝકા નહીં. હમારે સાથ સુલેહ કે હો તરીકે હય
 અબલ તો ચેહ કે હરકુલ આદશાહ અપની રિઆયાકે
 સાથ દીને ઇસ્લામ કબુલ કરલે આર ઉસ મુદ્દકમેં બહસ્તુર
 હુકુમત કરતા રહે, હમ ઇસકો અપના ભાઈ સમર્ઝીગે
 આર મુપઆપ વાપિસ ચલે જાઇગે હમ સમર્ઝીગે કે

હમારી વિરાસત હમારે બાઈયોંકે કળએમેં હય. દુલ્હન મેહ કે કયમરે રૂમ હમારી હિફાજતમેં આ બાય ઓર હમારી વિરાસત સીધે હાથોં હમારે સિપુર્દ કરદે વર ન હમ લડકર ઇસસે અપની વિરાસત અપને બાજુ કે ઓરસે લેંગે. ઓર ઇસ બાતકા હમકો કામિલ યકીન હય. ”

અણુ ઉબેદા રદીંકી ચેહ તકરીર સુનકર જરજર દંગ રેહ ગયા ઓર બિદું ઝિયાદા કલામ કરનેકે માહાન કે પાસ વાપિસ ચલા ગયા. માહાનને અણુ ઉબેદા રદીંકી તકરીર સુની તો વોહ સખત મુતહર્યર હુવા ઓર કહેને લગા.

“ ચેહ અરબ બડે દિલેર હંય જનકો હમારી ઇસ કદર કસરતકી કોઈ પરવા નહીં. ઓર દુસરા કોઈ હોતા તો ઇસ મુલેહ કે ગનીમત સમજતા. મગર માઅલુન નહીં ઇન્કે સરમેં કયા ખખત સમાયા હુવા હય કે વોહ મુકાબિલે પર આમાદા હંય ” જરજરને કહા.

“ રૂમીયોંકે તો વોહ ખાતરમેં મુતલક નહીં લાતે કિસી અરબ સરદારકો ઉન્કે પાસ લેજે શાયદ ઉસકે કેહને કે માન જાયે. ” ઇસપર માહાનને જબલાકો ખુલાકર કહા.

“ એહલે અરબ હમારી તો કુચ પરવાહ નહીં કરતે તુમ ઇન્કે પાસ જાયો ઓર ઉન્કો ફરાઓ ઓર ધમ-

કાઓ તુમ ઈન્હીકે કબીલેસે હો. શાયદ વોહ તુમારે રઝો-
ખમેં આ બાયે, ઓર તુમારી કરાબતકા પાસ કરે ” યે
સુનકર જબલા સવાર હો કર ઈસ્લામી કેમ્પમેં ગયા
ઓર યે પયગામ દીઆ કે “ અહલે યમનમેં સે કોઇ
શખ્સ મેરે સાથ ગુફતગુ કે લીઓ આયે ” ઇસપર અબુ
ઉમેદા રઝીઠને અન્સારમેં સે અબાદા બિન સામતકો
રવાના કીયા. અબાદા બિન સામત જબલાકે રૂબરૂ ગયા.
જબલાને ઇસસે પુછા કે-

“ અય ભાઈ તુમારા કયા નામ હય. ઓર તુમ કિસ
કબીલેસે હો ? ” અબાદાને કહા કે-

“ મેરા નામ અબાદા બિન સામત હય ઓર મેં
અહલે યમન કે કબીલે ખઝરજમેં સે હું. ” ઇસપર જબલા-
ને કહા-

“ અય મેરે ચચેરે ભાઈ ! કયા સળખ હય કે તુમારા
સરદાર સુલેહપર રાઝી નહીં હોતા. ઇસ લશ્કરમેં લિફ્ત રૂમી
નહીં હંય બલકે સાઠ હઝાર અરબ હંય જો તુમારે કસબતી
હંય. કયા તુમકો ઇસ ખાતકા ખ્યાલ નહીં આતા કે એક
ભાઈ દુસરેકા ગલા કાટે. મુજકો તો તુમપર રહેમ આતા
હય. તુમકો અપને હાલપર કયેાં રહેમ નહીં આતા. મેં
જો કુચ્છ કહેતા હું મહજ તુમારી ખયરખવાહી ઓર બહે-
તરી કે લિયે કેહ રહાહું કયેાં કે ઇસ જરાર લશ્કરસે તુમ

ઝુર હલાક હો જાયો.” એ સુનકર અપ્પાદા મિન સામતને કહા—

“ હમ રે કરાબતી ઓર ભાઈ સિક્કે વોહી અશખાસ હંચ જો મુસલમાન હો ગયે હંચ. રહા દુશ્મની કસરતકા મુઆમલા સો અજનાદીનમેં ભી એહલે રમકા બડા ભારી લશ્કર જમા હુઆ થા. ઓર ઉસમેં બડી જંગળ કોમેં હમારે મુકાબિલ થી. રમીયોંકા મશહુર દિલાવર દરદાન ઉન્કા સિપેહસાતાર થા. તુમકો મઆલુમ હય કે અદલાહ તઆલાકી તાઈદસે હમને દરદાનકો કતલ કીયા. હઝરહા રમીયોં કો તહેતેગ કીયા. ઓર ઉન્કો કાશ શિકરત દી. અબ્લી તુમ દેખોગે કે અદલાહ તઆલાકી તાઈદસે હમ તુમપર ગાલિબ આઈગે. ઓર હમ ઉમીદ કરતેં હય કે અરબસે એક ઓર લશ્કર હમારી ઇમદાદકો આ જાયગા.” જખલાને કહા કે—

“ મુજકો ઉમીદ નહીં કે ઇમસે અયાદા તાકતવર લશ્કર અરબસે તુમારી ઇમદાદકો પહોંચ સકે કયોં કે તુમમેં જિતને બહાદુર લડનેવાલે વહાં થે વોહ ચહાં આ ચુકે હંચ.” અપ્પાદા મિન સામતને કહા—

“ અય જખલા ! તું ભૂલ ગયા હય કે હઝરતઅલી મુરતુઝા હયદરે કરાર સાહેબે ઝુલફિકર અસદુદ્દલાહ અલ-

સાક્ષી રહીં અલી મદીનેમે મોબુદ હંય જિન્હોને કલી મયદાને જંગમે શિકસ્ત નહીં આઈ ઓર કલી કિસીસે મગલુબ નહીં હુએ તમામ રૂએ ઝમીનપર ઉન્કા મુકાબિલા કરનેવાલા કોઈ નહિ. માસિવાયે ઉન્કે હઝરત ઉમર રહીં હઝરત આબ્બાસ રહીં હઝરત દાદલા રહીં હઝરત અબ્દુર રહેમાન બિન અયોફ રહીં ઓર દીગર સુબ્બઆને ઇસ્લામ મદીને મુનઽવરામે હમારે પુસ્તપનાહ સદી સાલમ હંય. તાઈફ, મક્કા, ઓર યમનમે અલી હઝારહા શેર મોબુદ હંય. દયા તુમ સમજતે હો કે અગર હમકો ઇમદાદકી ઝુર-રત પડી તો વોહ હમારી ઇમદાદકો ન પહોંચીંગે? સરેદરત તો હમ અપને આપકો બકઝલે ખુદા તુમારે તમામ લશ્કરકે લિયે કાફી સમજતે હંય. ઓર લડાઈ કે વક્ત તુમ દેખોંગે કે હમારા એક એક શેર તુમારે કિતને કિતને ગીદડોંકો લગા દેતા હય તુમ હમારે હાલપર રહેમ ન આવ. હમ અપની બનોંપર ડાશી રહેમ ખા રહે હંય કે ઇન્કો અદલાહ કી રાહમેં વકફ કરકે તુમારે મુકાબિલેપર આમાદા હંય ઇસિસે હમારી જાનેં હમેશા કી રાહત ઓર અબદી નજાત પાનયંગી. હાં અગર તુમકે અપની જાનકા ખોફ હય તો આપ મુસ-લમાન હો જાઓ ઓર હમારે હકીકી લાઈ બન જાઓ. તુમ ગસ્સીન કે રહસિ હો અપની આકેબત સંવારલો ઓર સઅદને દારેન હાસિલ કરલો.” જબલા ચેહ મુનકર તયશમેં આમા-એફર ઉસને કહ્યું:-

“ મેરે સામને ઇસ્લામકો પેશ ન કરો મેં તુમારે દીનસે બે અર હું. રૂમીયોંકો તો તુમને ડરા ધમકા લીયા હય કયા મુજકોભી ડરાતે હો ? કયામેં અરબ કોમકા રઈસ નહી હું ? કયા મે મયદાને જંગમેં શુબઅ નહીં હું ? કયા લડાઈસે મેં ગુરેજ કરતા હું ? યાદ રખો કે અગર તુમ મેરે મુકાબિલેપર આયે તો એક એક કો ચુન ચુન કર કતલ કરડાવુંગા. મેંને કરાબતકા હક અદા કરદીયા હય અગર તુમ મુજકો કરાબતી નહીં સમજતે તો તુમ જાનો આર તુમાશ કામ જાને. ” જળલાકે યે કલમાત સુનકર અબાદા બિન સામત રદીઠને કહા કે—

“ અય જળલા ! હમને તુમારે પાસ સુલેહકી ઈરજવાસ્ત નહીં લેજી. તુમ ખુદહી બારબાર હમારે પાસ આતે હો. હાલાંકે તુમકો માલુમ હય હે હમારી સુલેહકી સિફ્ત હો શર્તોં હંચ. જળ તક તુમ ઉન્મેંસે એક મંજુર ન કરલોગે હમ કબી સુલેહ નહીં કર સકતે. તુમ જિસ ઇરાદેસે હમારે મુકાબિલેપર આયે હો ઉસકો અમલમેં લાઓ આર દેખો કે ઉસકા નતીજા કયા નિકલતા હય કિસકો અદલાહ તઆલા ઇજઝત દેતા હય આર કિસકો ઝિલ્લતકે ગદમેં ગિરાતા હય. ” જળલા યેહ સુનકર બરહમ હુવા આર કેહને લગા કે—

“ મુજકો ઉમીદ નથી કે તુમારા સરહાર અમસા

તુન્દબુ ઓર સખત કલામ આદમી મેરે સાથ ગુફતુગુ કરને લેજેગા. ” અબ્બાદા બિન સામત રદીઠને કહા—

“ મેંને જો કુચ્છ કહા હય દુરુસ્ત કહા હય. હમ મેંસે જિસ આદમીકે સાથ ગુફતુગુ કરોગે તો યેહી ખાને સુન્નેગે, કયોંકે હમારી ઝખાન એક, હમારા ખ્યાલ એક, હમારા દિલ એક, હમારા ખુદા એક, હમારા રસુલ સલ૦ એક, હમારા ખલીફા એક ઓર હમારી કોમ એક હય. ” યે સુનતેહી જખલા નારાઝ હો કર વાપિસ ચલા ગયા ઓર માહાનકે પાસ બાકર ઉમ્મને કહા કે—

“ એહલે અરબ અપની ઝિદ્દપર અડે હુએ હંય ઉન્હોંને એક ગુસ્તાખ ઓર બે અદમ આદમી મેરે પાસ લેજ દીયા. જિસને અયસી હતક આમેઝ ખાતેં કહીં કે મેંને કલી નહિં સુની. તુમને મુજકો લેજકર નાહક શરમિંદા કીયા, વોહ લોગ બગેર મુકાબિલેકે સીધે નહીં હોંગે. વોહ બડે મગડર ઓર સરકશ હંય. વોહ ઇંસ ઉમીદ પરહંય કે હમારે ઇંસ જરૂર લશ્કરકો શિકસ્ત દેકર હમપર ફતેહ પાઈજે. ” ઇંસપર માહાનને કહા કે—

“ અચ્છા વોહ નહીં માનતે તો ન માનેં હમને ખાદશાહકે હુકમકી તાઅમીલ કરદી હય. કલ તુમ અપને સાઠ હજાર જવાન લેકર મુકાબિલેકે લિયે નિકલો. મુસલમાન તુમસે નિસ્ક હંય તુમારે દો આદમી ઉન્કે એકકે

મુકાબિલે પર હય. અન્વલ તો તુમહી ઉન્કે લિયે કાશી હો. ઝુરત પડી તો મેંભી તુમારી ઇમદાદકો પહાંચુગા. તુમભી અરખ હો. ઓર વોહભી અરખ હય. ઝરા ઉન્કો અપની શુબઅત દિખાવ. મેં તુમકો યકીન દિસાતા હું કે અગર તુમને એહલે અરખકો શિકસ્ત દેદી તો જિસ કદર ઇલાકા અરખોને ફતેહ કિયા હય વોહ સમકા સખ બાદશાહ તુમકો બખ્શ દેગા. ઓર તુમકો ઇસ ઇલાકેકા બાદશાહ બના દેગા. ફિર તુમ અપની રિયાસતકો બુદ્ધ બતવગે ઓર બડે નામવર ઓર માલદાર બન બાઓગે.” જખલાને કહા કે—

“મેરે દિલકો આજકી બાતે સુનકર સખત રજ પહોંચા હય ઓર મેં અપની તલવારસે એહલે અરખકી ઝખાને કાટલુગા તાકે વોહ ફિર અયસી શોખ બાતે ન કર સકે. દેખો તો કલ મયદાને જંગમે મેં કયા કુચ્છ કરતા હું મેરે પાસ ઉન્કે લિયે કાશી ફોજ હય ઓર મેરે જવાન ઉન્કે જવાનોસે બઢકર હય જખ તક તમામ મુસલમાનોકો એક એક કરકે કતલ ન કરડાલુગા. વહાં તક મેં વામિય ન આઉંગા.”

જખ અબાદા બિન સામત રહીં અબુ ઉબેદા રહીં કે પાસ ગયા તો ઊસને કુલ શુકતુયુ બે જખલાકે સાથ હુમથી અરખ કી. અબુ ઉબેદા રહીં સુનકર ખુશ હુએ ઓર કહા કે—

“અળ હમકો લશકર કે લિયે તૈયાર હોના ચાહીએ.”
 ઇસપર ઉન્હોને ખાલિદ બિન વલીદ રદીઠ ઓર દીગર
 સરદારોંકા જમા કરકે મશવિરા તલબ કિયા. ઓર કહા
 “હુશ્મનકી તેઅદાદ બહોત ઝિયાદા હય ઓર હમ થોડે હંય.
 અય અબા મુલેમાન ! અયસી તદબીર કરો કે હમ ઉન્હા
 અંછી તરેહસે મુકાબિલા કર સકે” ખાલિદ બિન વલીદને
 કહા કે—

“૩મી લશકરને જહાં કેમ્પ લગાયા હય, વહાંસે
 વોહ સિર્ફ હમારે સામનેહી હમલા કર સકતે હંય કયોંકે
 બાકી અતરાફસે વોહ ઘિરે હુવે હંય. ઇસ લિયે હમકો
 ઇસ બાતકા અન્દેશા નહીં કે વોહ હમ પર અકબસે હમલા
 કર સકેંગે. મેરી ચેહ તજવીઝ હય કે ઓરતોંકા ડેરા ઉસ
 ટીલોંપર લગાયેં જો હમારી પુશ્તપર હંય. ઓર વહાં ખયમે
 નસબ કરકે અસબાબ વગેરા બી ઉસી જગાહ રખજે.”
 ઇસપર ફિલફોર અમલ કિયા ગયા ઓર ઓરતોંકા તાફીદ
 કી ગઈ કે “અગર ખુદા નજવાસ્તા હમારે આદમી હાર કદ
 મયદાન છોડકર ઇન તક પહોંચેં તો ઉન્હો શરમિંદા કર કે
 વાપિસ મયદાને જંગમેં લેજેં ઓર ઉન્હો ગયરત ઓર
 બેશ દિલાયેં,” ઓરતોંને કહા કે “હમ કિસીકો ભાગને
 નહીં દેંગી. બલકે અગર જુરૂરત પડી તો ઉન્હે મુંહપર પત્થર
 મારકર ઉન્હો વાપિસ કરેંગી ઓર હમ ખુદબી લડને પર
 તૈયાર રહેંગી.”

ઈસ તરફસે જળ ઇતમિનાન હો ગયા તો અળુ ઉબેદા રદી૦ ને કહા કે—

“વાકેઈ ચેહ સખત મુકાબિલા હય ઓર ઇસ્લામી તારીખમેં ચેહ બડા વાકેઆ શુમાર હોગા. ઇતના કસીર લશ્કર ઇસસે પહેલે કબી હમારે મુકાબિલેપર નહીં આયા હુઆ માંગો કે અલ્લાહ તઆલા હમકો કામિલ સખ્ર અતા કરે હમકો મયદાને જંગમેં સાખિત કદમ રખો ઓર દુશ્મનોંપર હમકો ફતેહ હે. તમામ લશ્કરી ઇસિ હુઆકો દિનરાત પડતે રહેં ઓર અલ્લાહ તઆલાસે ઇમદાદ તલબ કરતે રહેં.” જળ શામ હોગઈ તો કેમ્પકે ગિર્દ પહેરેદાર મુતઅયન કીયે ગયે ઓર નમાઝસે ફરાગત પાકર લશ્કરી આપને અપને ખયમેમેં આરામ કરને લગે. સુખ્હે હુઈ તો અળુ ઉબેદા રદી૦ને નમાઝ પઢાઈ ઓર મુસલમાનોંકો નસીહત કી કે “આજ લડાઈકા પહેલા દિન હય. બડી સાખિત કદમી કે સાથ દુશ્મનકા મુકાબિલા કરના. યાદ રેખો કે જો શખ્સ પીઠ ફેરેગા અલ્લાહ તઆલાકી નારાઝગીકા સજાવાર હોગા ઓર જો શખ્સ આજ અપની જાનકો અલ્લાહકી શહમેં ખર્ચ કરેગા વોહ અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ મલ૦કી રઆમંદી હાસિલ કરેગા ઓર જો વાઅદે અલ્લાહ તઆલાને શહીદોંકે સાથ કીયે હંય ઉન્કા અપને આપકો દેવાર બનાયગા. ખુલ્લકા શુક્ર અદા કરો કે ઉસને તુમકો

અપને લિયે ચુન લીયા ઓર તુમકો નુરે હિદાયતસે મુનબર
 કીયા. મગર યેહ શુક સિફ્ જાનાસેહી અદા ન કરો બલકે
 આજ અપની જાનસે અદા કરો. દુશ્મનકી તેઅદાદ ખેશક
 ઝિયાદા હય ઓર ઉસમેં અરબકી કોમેં બી શામિલ હ'ય.
 લેકિન તુમ ઈસ ખાતકા ઝરા વસવસા દિલમેં ન લાઓ.
 કયોંકે અદ્દાહ સબપર ગાલિબ હય, ઓર જિસકો વાહતા
 હય ફતેહ દેતા હય. તુમ અદ્દાહતઆલાકી ખરગુઝીદા કોમ
 હો. તુમ આજ અયસા કામ કરો કે અદ્દાહતઆલા તુમસે
 રાઝી હો જાયે. અગર સાબિત કદમ રહોગે ઓર મયદાને
 જંગસે મુંહ ફેરને પર મોતકો તરજીહ દોગે તો અદ્દાહ-
 તઆલા અપને વાઅદે કે મુતાલિકે તુમકો ઉસ ઝમીની
 ખેડિશતકા વાહદ માલિક બના દેગા ઓર દોનોં જહાંમેં
 તુમકો જન્મત નસીબ હોગી.

બાબ ૨૮.

જ મેં યરમુકકા પહેલા દિન.

અણુ ઉબેદા રદીં અપને લશ્કરીયુંકે અધી નસીહત કર રહેથે કે ઉધર જબલાને અપને સાડ હઝાર જવાન મયદાને જંગમે લા ખડે કર દીયે. અણુ ઉબેદા રદીંકે જબ ઇસ અમરકી ઇતિહાસ હુઈ કે સબસે પહેલે મુકાબિલે-ધર અકવામે અરબ આઈ હંચ ઓર ઉન્કે હમરાહ કોઈ રૂમીઉલ અસલ સિપાહી નહીં હય તો ઉન્હોંને કહા કે-

“ જબલા ને કરાબતકા હક અદા કરનેકે લિયે હમકે મુલોહકી દરખવારત કીથી. ઇસલિયે મેરી સલાહ હય કે હમબી ચન્દ આદમીયોંકે જો ઇસી કળીલેસે હોં ઉન્કે પાસ લેજ દે. તાકે વોહ ઉન્હે સમજાયેં ઓર મુકાબિલેસે બાઝ રખેં. કમસે કમ વોહ ઇતિનાહી માન જાયેં કે વોહ રૂમી લશ્કરસે અલગ હો જાયેં તો બહેતર હય ફિર હમ રૂમી-યોંકે સાથ નિપટ લેંગે. અગર વોહ ન માનેં તો ફિર હમ ઉન્કે સાથ લડાઈ કરેંગે. ઇસ તરાહ હમારા ફર્જ અદા હો જાયગા ઓર ઇતિનેમેં હમ લશ્કરકી સફેં દુરુસ્ત કરલેંગે. ”

ઇસપર પાંચ આદમી કયસ બિન સમ્મદ રદીં કુઅબ બિન

માલિક રદીં મઆઝ બિન જબલ રદીં બાબિર બિન અબદુલ્લાહ રદીં ઓર અબી અમયુબ ખાલિફ બિન અયેદ રદીં મુન્તાબિબ કરકે જબલાકે પાસ ભેજે ગયે. જબ વોહ જબલાકે લશ્કરકે સામને પહોંચે તો ઉન્હોંને કહા કે—

“ હમ તુમારે ચચેરે ભાઈ હંય ઓર તુમારે સરદારકે સાથ બાતચીત કરને આયે હંય ” ઇસપર જબલાકો ઇતિલાઅ દી ગઈ ઓર ઉસને ઉન્હોં આનેકી ઇજાઝત દી. જબ વોહ પાંચોં સહાબી જબલાકે રૂમરૂ ગયે તો જબલાને બી શફક્તસે ઉન્હોં અપને પાસ બિઝાયા ઓર કહા કે—

“ અય મેરે ચચેરે ભાઈઓ ! તુમ મેરે અઝીઝ ઓર યગાને હો ઓર મેં સિફ્ત તુમારી ખચર ખ્વાહી કે લિયે તુમારે પાસ ગયાયા. મગર તુમને અયસા તુન્દબુ ઓર મુંહફ્ટ આદમી મેરે પાસ ભેજા કે મેં ઉમ્મી બાતે સુનકર સખત નારાઝ હુઆ. ” ઇસપર બાબિર બિન અબદુલ્લાહ રદીં ને કહા કે—

“ અય જબલા અબાદા બિન સમત રાસ્તીપર ચે કયું કે હમારે દીનકી ચેહ શર્ત હંય કે જો શખ્સ હમારે મુકાબિલ આયે પહેલે હમ ઉસકો ઇસ્લામકી દાઅવત દે. ઓર હમકો હુકમ હંય કે હમકો જો શખ્સ મિલે ઉસકો નસીહત કરે, ઓર બુઠાકે દીનકી રસ્ક બુલાયે. હમમી ઇસવક્ત ઇસી ગરઝસે તુમારે પાસ આયે કે તુમ

હમારે અઝીઝ ઓર યગાને હો ઇસ લિયે તુમકો નસીહત કરતે હંય કે તુમ ઇસ્લામ કુબુલ કરલો. ઇમમેં તુમારી બહેતરી હય. તુમારી દીન ઓર દુન્યા દોનોં સંવર જાઇંગે. હમ તુમકો કિસી ખુરે રાસ્તે કી તરફ નહીં લે જાતે બલકે નેક રાસ્તેકી તરફ ખુલાતે હંય. જબ તુમ મુસલમાન હો જાઓગે તો તુમારા હાલ હમારે સાથ ચકસાં હો જાયગા ઓર હમ તુમકો અપની જાનસે લી જિયાદા અઝીઝ સમજાંગે. ” જબલાને કહા.

“ ઇસ્લામ તો મેં કબી કુબુલ ન કરુંગા ઇસ નસીહતકો જાનેદો ઓર મતલબકી ખાત કરો. ” જબિર બિન અબદુલ્લાહને કહા કે—

“ હમને ચેહ મતલબકી ખાત કી હય. કયોંકે તુમને ચેહ ઝહિર કીયા થા કે હમ કરાબતીઈમેં ખુરેજી ન હો. ઉસ વક્ત તુમ બાદશાહે રૂમકી તરફસે હમારે પાસ આયે થે. મગર હમ સિફ તુમારી ઓર અપની કોમકે ભાઇકે સાથ મસાલેહ કરને કે લીયે આયે હંય તાકે હમ એક દુસરેકા ગલા ન કાટે. અગર તુમ ઇસ્લામ કુબુલ નહીં કરતે તો રૂમી લશ્કરસે અલગ હો જાઓ ઓર એહલે ઇસ્લામકી હિફાઝતમેં આ જાઓ. હમ તુમારે સાથ નેક સુલુક કરીંગે ઓર હમેશા તુમારે મુઆવિન રહીંગે. ” યે સુનકર જબલાને કહા કે—

“ ઇસ્લામ તો ઇસ લીયે કુબુલ નહીં કરતા કે મેં મુસલમાન હોકર ઝઘીલ ઓર હકીર હો જાઉંગા, ઓર તુમારી હિક્મતમે આનેસે ઇસલીએ ઇન્કાર કરતા હું કે અગર મેં રૂમી લશ્કરસે અપને હુમરાહીયોંકો અલગ કરલું તો રૂમી લશ્કરકા તુમપર ગલબા હોનેપર શાહે હરકુલ મુજપર ઓર મેરે હુમરાહીયોંપર તશદદુદ કરેગા, ઓર હુમકો ઇસ સર ઝમીનસે નિકાલ દેગા ઇસલીયે મેં દોનોં ખાતેં રદ કરતા હું. ” ઇસપર કુયસ ખિન સધદને કહા કે—

“ ફિર સિવાયે લડાઈકે ઓર કોઈ ચારા નહીં. હુમને અપના ફર્ઝ અદા કર દીયા હય. અખ મયદાને જંગમેં તુમકો હલાક કરીંગે. ”

જળજાને કહા કે “ મેં લડાઈપર આમાદા હોકર આયા હું. તુમ લી મયદાનમેં નિકલો, ઓર દેખો કે કોન હલાક હોતા હય ઓર કોન ફતેહમંદ હોતા હય ” પાંચોં અસહાખ અખુ ઉબેદા રદીં કે પાસ વાપિસ આયે ઓર કુલ હાલ અર્ઝ કીયા. અખુ ઉબેદા (રદીં) ને કહા.

“ અચ્છા લડાઈકે લીયે તૈયાર હો જાઓ. ” ઇસપર ખાલિદ ખિન વલીદને કહા કે.

“ હુમારે મુકાબિલેપર અઠવામેં અરખ હંય. ઓર

ખિલા શુભલા થોડ કલે કલે કે આદમી હંચ ધનકી તેમદાદ હમસે કરીખન દુગની હય. અગર હમને તમામ લશ્કરકો મુકાબિલેપર ખડા કર દીયા તો મુમકિન હય કે હમ મગલુખ હો જાય. મેરી તજવીઝ હય કે લશ્કર સદે આંધકર થડાં ખડા રહે એર હમમેંસે કુચ્છ આદમી લડનેકે લીયે મયદાને જંગમેં જાય એર દુશ્મનોંકે દિલોંમેં અપની હયખત ડાલેં. ” યે સુનકર અબુ સુફિયાનને કહા કે.

“ અય અબા સુલેમાન ! જિસકો તુમ ચાહતે હો મયદાને જંગમે લેજો એર ફરદન ફરદન લડાઇ શુરુ કરો. ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ને કહા કે—

“ મેરા થેહ મતલબ નહીં કે હમારા એક આદમી ઉન્કે એક આદમીસે મુકાબિલા કરે. ખલકે મેરી થેહ રાય હય કે હમારે ચન્દ આદમી જખલાકે સારે લશ્કરપર હમલા કરે. ” અબુ સુફિયાનને કહા.

“ મેરી સમજમેં તુમારી ખાત નહીં આઈ. ધસિકો બાઝેહ કરો. ”

ખાલિદ રહીંને કહા કે “ દુશ્મન હમારે મુકાબિલે પર સાઠ હજાર હંચ મેરી થેહ તજવીઝ હય કે હમ તીસ આદમી મયદાને જંગમેં જાય ચાની હમારા એક આદમી દો હજારકે સાથ મુકાબિલા કરે. ” થેહ સુનકર સખ હયરાન

હો ગયે. ઓર ઉંડોને સમઝાકે ખાલિદ ખિન વલીદ રદી૦ હંસી કર રહે હંય અખુ ઉમેદા રદી૦ને મુતહમયર હોકર પૂછા કે.

“અય અખા! સુલેમાન! કયા તુમને ચેહ ખાત મઝાકસે કહી હય?” ખાલિદને કહા.

“ચેહ કોનસા મોઝા મઝાક કરનેકા હય જખકે દુશ્મન હમારે ખુત કે ખ્યાસે મયદાનમેં ખડે હંય. મેંને જો કુચ્છ કહા હય સિદક દિલસે કહા હય.” અખુ મુફિયાનને કહા કે.

“અય અખા સુલેમાન! તુમ જુદમ કરતે હો. એક આદમીકો દો હઝારસે લડાતે હો, ઓર દો હઝારભી અરખ નસત્ર કે જવાન. કયોં નહીં કહેતે કે તુમ અપને તીસ આદમીયોંકો અપને હાથસે કતલ કરના આહતે હો. ચેહતો યકીની હલાકતમેં જાના હય.” ખાલિદ ખિન વલીદ રદી૦ને કહા કે.

“ચેહ હલાકત નહીં ખલકે મુપ્તલમાનોંકે લીયે ખાઅસે રહેમત હોગા. જિસ તીસ આદમીયોંકો મેં મુન્તખિખ કરૂંગા વોહ અયસે હંય કે દુશ્મનકી ફાજમેં કયામત ખપા કરદેંગે. કોઈ હરજ નહીં અગર સખકે સખ મયદાને જંગમેં શહીદ હો જાયે. કયોં કે વોહ દુશ્મનકે દિલોંમેં અપની હયખતકા સિલ્લા ખિડા જાદેંગે.

ખુબ યાદ રખો કે અગર જળલાકી ફોજકો હમને ઝેરો
 ઝખર કર દીયા તો રૂમીયોંપર ગાલિબ આના હમકો આસાન
 હો નયગા ઓર ઇન્કે દિલોંમેં હમારી દહેશત ખયઠ નયગી.
 વોહ સમઝ લેંગે કે અગર હમારે તીસ આદમી ઇતના કુચ્છ
 કર સકતે હંચ તો હમારા સારા લશ્કર કયા કુચ્છ નહિ કર
 સકેગા. ઇન્કો ચકીન આ નયગા કે હમારે તીસ આલીસ
 હઝાર આદમી ઇન્કે પાંચ લાખકે લીયે ન સિર્ફ કાફી હંચ
 ખલકે બહોત ઝિયાદા હંચ. ઇન્કો અપના લશ્કર કલીલ ઓર
 હમારા કસીર દિખાઈ દેગા. કમ અઝ કમ ઇન્કા હોસલા દુટ
 નયગા. ખવાહ વોહ હમારે મુકાબિલેપર અડે રહેં મગર
 અપની કસરતકા ઘુમનડ ઓર ફ્રિબ ઉન્કે સરસે દૂર હો
 નયગા.” જબ ચેહ દાનિશમન્દાનાં તકરીર અબુ ઉબેદા રદીઠ
 ઓર અબુ સુફિયાન રદીઠને સુની તો વોહ દંગ હો ગયે.
 ઓર અબુ સુફિયાન બોલે કે.

“અય અબા સુલેમાન ! મેંને તુમારી તજવીઝકો
 મઝાક ખ્યાલ કીયા થા ઓર મુસલમાનોં કે હકમેં
 ઝેકરે કાતિલ સમઝા થા. મગર અબ જો તુમને
 ઉસકી વિઝાહત કી તો મેં તુમારી હુનરમંદી ઓર મહારતકા
 કાયલ હો ગયા હું વાકેઇ તુમકો બડી અચ્છી ચાલ સુઝી
 હય ઓર અયસી ચાલેં સોચના તુમારાહી હિસ્સા હય. હમ
 પહેલેલી તુમારી તદાબીરે જંગકે હમેશા કાઈલ થે. મગર

તુમારી યેહ તજવીઝ તમામ તદાખીરે જંગકા સરતાજ હય
 ચોર ઇસી વજેહસે હમ પહેલે હયરાન હો ગયે થે. કયોં
 કે યેહ તજવીઝ બિદકુલ અનોખી હય ચોર કીસી જનરલકે
 દિમાગમેં નહીં આ સકતી. ફિરલી મેં ઇસમેં ઇતની તરમીમ
 કરતા હું કે બાજએ તીસ આદમીયોંકે સાઠ આદમી મુન્તખિખ
 કરો. તાકે હમારા એક આદમી દુશ્મનકે એક હઝારકે મુકા-
 બિલ હો જાય.” અબુ ઉગેદા રદીંને લી ઇસ ખાતકો પસંદ
 કીયા ચોર કહા કે.

“અય અબા સુલેમાન ! અબુ સુફિયાનકી રાયકે સાથ
 મેં ઇત્તિફાક કરતા હું. તુમ સાઠ આદમી મુન્તખિખ કરલો
 તાકે એક દુસરેકી મયદાને જંગમેં ઇઆનત કર સકે.”
 ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહા—

“અચ્છા જો આપકા હુકમ હય મુજકો બ સરો
 ચશ્મ મંજુર હય. મેં બાજએ તીસકે સાઠ આદમી મુન્તખિખ
 કરતા હું. મેં નામ બોલતા જતા હું ચોર આપ લિખતે
 જાયે.” યે કેહકર ખાલિદ બિન વલીદ રદીં ને મિનહર
 જએ એલ શેહસવાર મુન્તખિખ કીયે. ઝુબેર બિન અવામ
 રદીં અબદુર રહેમાન બિન અખી બકર રદીં અબદુલ્લા
 બિન ઉમર રદીં ફેઝલ બિન અબ્બાસ રદીં મુહેલ બિન
 ઉમર રદીં રખીયા બિન ઉમેયર રદીં ઝરાર બિન અઝવર
 રદીં રાફેઅ બિન ઉમયરા રદીં અદી બિન હાતમત.ઈ.

રદી૦ કચસ બિન સઇદ રદી૦ કચગ બિન માલિક રદી૦
અખાદા બિન સામત રદી૦ બાગિર બિન અખદુદ્દા રદી૦
અખુ અયુબ અનસારી રદી૦ શરજલ બિન હસના રદી૦
અફવાન બિન ઉમર્યા રદી૦ યઝીદ બિન ખત્તાબ રદી૦
યઝીદ બિન અખુ સુફિયાન રદી૦ હાશમ બિન ઉમર રદી૦
રાફેઅ બિન સોહેલ રદી૦ વગેરા.

દન સાઠ આદમીયોંમેં અન્નાર ઝિયાદા થે. જખ ઇન
સળકો ખુલાયા ગયા. તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને
ઉન્કો કહા કે “ મેંને તુમકો ઇસ લીયે ચુના હય કે
તુમમેંસે હરએક આદમી એક હઝારકા મુકાબિલા કરેં
અગર તુમમેંસે કીસીકો બનકા ખોફ હય તો વોહ મેરે
હમરાહ ન બથેં.” યે સુનકર સળને યક અખાન
હોકર કહા—

“ હમ બડી ખુશીસે મયદાને જંગમેં બનેપર તૈયાર
હય. ચોર અદ્દાહફી રાહમેં અપની બાન ખર્ચ કરનેપર
આમાદા હય.” ઇસપર ખાલિદ બિન વલીદ (રદી૦)
ને કહા કે—

“ મેરે ભાઇયો ! અદ્દાહ તઆલા તુમપર રહેમત કરે
દુશ્મનકા મુકાબિલા સાખિત કદમીસે કરના ચોર કીસીકી
ઇમદાદ યા ઇઆનત કી ખવાહેશ ન રખના. મયદાને
જંગસે મુંહ ન મોડના ઇસ ખાતકા એહેદ કર લો કે

હમ હવઝે કવસરપર રસુલે ખુદા સલઠકી હુઝૂરીમેં બહમ મિલિંગે. અબ જાઓ ચોર અપને એકેલસે રૂખસત હો જાઓ. ઘોડા વોહ લેના જિસપર તુમકો પુરા એતિમાદ હો. તલતાર વોહ લેની જિસકી ધાર ઝિરાહ કાટ સકે. નેઆ વોહ લેના જો ઝિરાહકો તોડકર દુશ્મનકે જાગર મેં ધંસ જાઓં ગરઝ અચ્છીતરાહ મુસદ્દાહ હોકર આ જાઓ. ”

યે સુનકર સખકે સખ અપને અપને ખયમોમેં ચલે ગયે. ઝરાર બિન અઝવર રદીઠને મુસદ્દાહ હોકર અપની બહેન ખોલાસે રૂખસત માંગી. ખોલાને કહા—

“ અય લાઈ ! આજ તુમ મુજસે ઇસતરાહ રૂખસત હોજો હો કે ગોયા ફિર મુઝકો નહીં મિલોગે. ” ઝરાર રદીઠને કહા—

“ હમ સાઠ આદમી સાઠ હઝારકે મુકાબિલેપર જાતે હંચ અગર મેં જિંદા બચ રહા તો આ મિલુંગા વરના મેરે હકમેં દુઆએ મગફેરત પઢ છોડના. ” ખોલાને કહા—

“ અય મેરે લાઈ ખુદાએ તઆલાને તુમારે જાઝુમેં બકી કુવત દી હય. મુઝકો ઉમીદ હય કે તુમ દુશ્મનોંકા ખુન દિલ ખોલકર બહાવમે. લેકિન અગર આજ તુમ શહીદ હો ગયે તો યકીન રખના કે મેં દુશ્મનોંસે તુમારો બદલા લૂંગી ચોર જલદી તુમકો હવઝે કવસરપર આ મિલુંગી. ”

ઝુબેર બિન અવામ રહીં ને રસુલે ખુદા સલંકી કુફીકે બેટે થે. વોહ અપની બીબી અસમાઅ બિનતે અબિ બકસે રૂબસત હુએ. અસમાઅને અપને ઇ અબદુર રહેમાનકો કહા.

“અય મેરે ખ્યારે લાઈ! તુમ રસુલે ખુદા કે કુફીઆદ લાઈસે બુદા નહોના બધર વોહ હમલા કરે ઉધર તુમલી કરના. લડાઈમેં કોતાહી ન કરના ઓર દાદે શુબઅત દેકર અપને મરહુમ બાપકી રૂહકો ખુશ કરના.”

ઈસીતરાહ દીગર પહેલવાન અપને અપને અહેલસે રૂબસત હોકર ખાલિદ બિન વલીદ રહીંકે પાસ ને અપની બીબીસે રૂબસત હોકર સબસે પહેલે મોકૈપર પહોંચ ગયે થે આયે ઓર યે સાઠ જવાન બડે ઠાઠકે સાથ દુશ્મનકે મુકાબિલ મયદાને જંગમેં જા બડે હુએ. જબ જબલાને સાઠ મુસલમાન સવારોંકો મયદાને જંગમેં બઢતે હુએ દેખા તો વોહ સમજાકે એહલે અરબકે એલચી ફિર સુલેહકી દરખાસ્ત કરને આતે હંચ. મગર જબ વોહ મયદાનમેં મુનાસિબ મોકૈપર બડે હો ગયે ઓર કોઇ ઉનમેંસે આગે ન બઢા તો ખુદ જબલા ઉનકે સામને આયા ઓર કેહને લગા.

“અય મેરે લાઈઓ અપને સરદારકી તરફસે કયા પયગામ લાયે હો!” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા.

“ હમ કોઈ પયગામ નહીં લાય ઓર ન હમ એલચીહી હંય હમતો તુમારે લશ્કરકા મુકાબિલા કરને નિકલે હંય. ” જખલાને કહા.

“ તુમ સાઠ આદમી મેરે સાઠ હઝારકે સાથ લડને આયે હો ? મેં બાબર નહીં કરતા ઇસમેં ઝુર્ર કોઈ ફરેખ હય. ” ખાલિદ રદીઠને કહા.

“ હમારે હાં ફરેખકી કોઈ ગુંબાયશ નહીં. હમ તો ખુલે મયદાનમેં લડના બનતે હંય યા મારલીયા યા મર ગયે. ઇસમેં ફરેખ કયા હય ? હમ તુમારે સામને ખડે હંય. ” જખલાને કહા.

“ મેં તુમકો અયસા બેવકુફ નહીં સમજતા થા. અગર સચમુચ તુમ લડને આયે હો તો તુમકો તુમારે નફસને ફરેખ દીયા હય. ઓર તુમ ઝુર્ર ઓર તકબખુરકી વજહેસે હલાકતમેં આ પડે હો. તુમારી ગિનતી કયા હય ? ” ખાલિદ રદીઠને કહા.

“ તુમ ખાર ખાર હમે અપની કસરતસે ડરાતે હો. હમ તુમપર થેહ સાબિત કરના ચાહતે હંય. કે તુમારી કસરતકો હમ કિસ વકઅતકી નિઘાસે દેખતે હંય. હમ તુમકો થેહ દિખાના ચાહતે હંય કે દર અસલ કસરત કિસ તરફ હય. ઇસ હિસાબસે અંદાજા કરકે દેખલો કે હમ તુમસે ઝિયાદા હંય યા તુમ હમસે. ” જખલાને કહા.

“ મેંને માના કે તુમ બડે શુભાચ હો મગર એક આદમી એક હુઆરકે મુકાબિલેમેં કયા કર સકતા હય, હમલી અરબ નસલકે હંય કોઈ લોડ બકરી નહીં હંય. મેરી સમજમેં ये ખાત નહીં આતી. ” ખાલિદ રદીંને કહા.

“ તજરૂખા કરકે દેખલો, હાથ કંગનકો આરસી કયા ? ” જબલાને કહા.

“ અચ્છા અગર મોત તુમારે સરપર હય તો ઇસમેં કયા ચારા હય. મગર ચેહ ઉમીદ ન રખના કે મેં એક એક આદમી તુમારે મુકાબિલ લેજકર વક્ત અયે કરૂંગા. ” ખાલિદ રદીંને કહા.

“ હમ કબ ચેહ દરખાસ્ત કરતે હંય. તમામ લશ્કરકો ચકબારગી હમલા કરનેકા હુકમ દે દો. ” ઇસપર જબલા વાપિસ ચલા ગયા ઓર અગલી સફકો બઢનેકા હુકમ દીયા. જબલાકે હુકમસે ઇસકે લશ્કરને મુસલમાન પહેલવાનોંપર હમલા કરદીયા થા. લડાઈ શરૂ હુઈ. માહાન ઓર ઉસકે માતેહત સરદાર બલદ મકામાતસે મયદાને જંગકો દેખ રહેથે. વોહ સખત હયરાન થે કે ચેહ કયા લડાઈ હય. મુસલમાનોંકી તરફસે સિફ સાઠ આદમી મુકાબિલેપર નિકલે હંય. હમકો જબલાકે લશ્કરપર બડા નાઝ થા, ઓર હમ સમજતે થે કે અકવામે અરબ મુસલમાનોંપર

ગાલિબ આ જાઈગી. મગર મુસલમાનોને ઇનકો ગરાબી વકઅતસે નહીં દેખા ઐર ઇન્કી કસરતકે મુતલક આતિરમે નહીં લાગે. અગર ઇસીતરાહ હમારે એક હઝારકે મુઝબિલ ઇનકા એક આદમી નિકલતા રહા તો હમારા કહાં ઠિકાના હય. વોહ ઇસી હયરાનીમેંથે કે ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઐર ઉનકે હમરાહીયોંને દુશમનોંકે નેઝાંપર લે લીયા. ઐર ઝેરોશોરસે લડાઈ હોને લગી. ઇતને હઝાર દુશમનોંમેં સાઠ આદમી કયા થે. જળલાકે લશ્કરને મુસલમાનોંકે જપેટ લીયા. ઐર રૂમી ઐર ઇસ્લામી લશ્કરકી નઝરોંસે મુસલમાન પહેલવાન ઓઝલ હો ગયે. હોસ્ત દુશ્મનને ચેહી જ્યાલ કીયા કે મુસલમાન પહેલવાન હલાક હો ગયે. ઇસ્લામી લશ્કરપર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા. વોહ આપસમેં કહેને લગે કે વાકેઈ ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કે ઇસકે નફસને ફરેખ લીયા. રૂમી સરદાર ખુશ થે કે અરબોંકે ઉન્કી હિમાકતકા નતીજા મિલ ગયા. મગર હક અતન મયદાને જંગમે ઇસ ઝોરકે સાથ અહલા હો અકબરકા નાઅરા બલાંદ હુઆ કે હસ્તો જળલ ગોંજ ઉઠે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઐર ઉનકે હમરાહીયોંને દુશ્મનોંકા હમલા સંભાલકર એકદમ તકબીરકા નાઅરા બલાંદ કીયા. ઐર ઇસ શિદ્દતસે તલવાર ચલાઈ કે કંઈ સો દુશ્મનોંકા કતલ કરકે ઉન્કો પીછે હડા લીયા ઐર આપ ફિર મયદાન મેં હટકર ખડે હો ગયે. એહલે ઇસ્લામ અપને પહેલવાનિકા

સહી સલામત દેખકર ખુશ હુવે મગર જખલા ઓર રૂમી સરદારોંકે અવસાન ખતા હો ગયે. જખલાને ફિર લશકરકો હમલા કરનેકા હુકમ દીયા ઓર સખત નેશ દિલાયા. દુસરા હમલા પહેલેસેબી સખતથા. મગર ઇસ દરેબી મુસલમાન પહેલવાન ગાલિખ આયે. આખિર જખલાને તમામ લશકરકો હુકમ દીયા કે આગે ખદેં ઓર ને આદમી કતલ હોતા નય ઉસકી જગે દુસરા પહોંચ નય મગર પીછે કોઈ ન હો. યેહ અઝમ કરકે જખલાકે હમરાહીયોંને ફિર હમલા કીયા. અખતકતો મુસલમાન જમકર લડ રહેથે મગર દુશમનોંને ઝેર ડલકર ઉન્કો મુતફરિક કર દીયા જસસે ઉન્કે કયી ગિરોહ હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઝુબેર બિન અવામ રહીં અબદુર રહેમાન બિન અબિબક રહીં ફઝલ બિન અખ્બાસ રહીં ઝરસાર બિન અઝવર રહીં ઓર અબદુલ્લા બિન ઉમર રહીં યેહ છે શેર એક ગિરોહમેં થે અયસેહી છોટે છોટે ગિરોહ ઓર બન ગયે. મગર હરજગે મુસલમાન અપને દુશમનોંકો તહે તેગ કર રહેથે. દુશમન કસૌર થે જસસે એક ગીરતાથા તો દુસરા ઉસકી જગે આ મોજુદ હોતા થા. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કે ગિરોહને સખત કિતાલ કીયા. દુશમનોંને ફિર ઝેર ડલકર ઉન ગિરોહોંકોબી મુતફરિક કર દીયા. કહીં દો ઓર કહીં ત્રીન પહેલવાન રેહ ગયે. ઓર કઈ એક હલકે બન ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં

ઔર અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રહીંકે ઘોડે ઝખમી
હો ગયે. ફિલદાર વોહ ઘોડાંસે ઉતર પડે ઔર પાખ્યાદા
લડને લગે. રૂમીયોંને ઇનપર ચુરશકી, માઅન ફૂઝલ બિન
અખ્યાસ રહીં ઔર ઝુબેર બિન અવામ રહીં જે ઉનસે
એક સાઅતકે હીયે અલગ હો ગયે થે, દુશ્મનોંકે નરગેસે
નિકલકર ઉનકે પાસ પહોંચ ગયે. ફૂઝલ બિન અખ્યાસ
રહીંને દુશ્મનોંકો ડાંટા. પય દર પયે ખીસ હમલે કરકે ખીસ
દુશ્મન હમલરમેં કતલ કર હીયે ઔર મયદાન કુશાદા ક'
હીયા. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઔર અબદુર રહેમાન
રહીંને મકતુલ દુશ્મનોંકે હો ઘોડે પકડ હીયે ઔર સવાર
હોકર ફિર શિદદતસે લડાઈ કરને લગે. દુશ્મનોંને ફિર
હુબુમ કરકે ઉનકો મુતકરકિ કર હીયા, મગર ઈસ્લામકે
શેરોંકો કોઈ પરવા નહીંથી. ઇનકે ખાઝુ મશીનકી તરાહ
દુશ્મનોંપર પયે દર પયે વાર કીયે જા રહેથે એક કો દુસરેકે
હાલકી કુચ્છ ખબર ન થી. સખ અપની અપની જંગે
તેગ ઝનીમેં મસફૂક થે. ખાઝુ તલવાર ચલાતે થક ગયે થે.
મગર કામ કીયે જા રહેથે. ખ્યાસકા ખડા ગલખા થા મગર
હવઝે કવસરકા નઝારા જુગરમેં ઠંડક ડાલે હુઝે થા.
મઆરકા ખડા સખત થા. મગર રસુલે ખુદા સલોંકી
હુઝુરીકે ઇશતિયાકનેદિલમેં રાહત ભરદીથી. વકત નિહાયત
નાઝુક થા મગર શહાદતકે શોકને દિમાગ કો પુર સુર
ખના રખખા થા. હોસ્ત દુશ્મન ઈસ સખર ઇસતિકલાલ
ઔર શુબ્હઅતકો દેખકર હવશન હો રહેથે. આફતાખ

ગુરખ હોનેકે કરીખ થા ઓર લડાઈ અલી ઓરપરથી. શામ હો ગઈ ઓર તારીકી છા ગઈ મગર મયદાને જંગમે તલવાર ખરાખર ખરસ રહીથી. તારીકીમેં દુશ્મનોંકી તલવારે ખાહમ એક દુસરેકો કાટને લગીં. યેહ ખતરા દેખકર જખલાને વાપિસીકા ખયુગલ ખજ દીયા. ઇસકે હમરાહીયોંકે હાંત તો દિનસરકી લડાઈસે ખદે હો ચુકે થે વાપિસીકા હુકમ સુનતેહી સરપર પાઉં રખકર ભાગ નિકલે ઓર મયદાન મુસલમાનોંકે હાથ રહા. જખ ઇસ્લામી પહેલવાન ખાલિદ રદીંકે ગિરહ જમા હુએ તો ઉનકી તેઅદાદ મયે ખાલિદ રદીં સિફ ખીસથી યેહ દેખકર ખાલિદ રદીંકી ખુશી જાતી રહી ઓર વોહ ખહોત દિલગીર હુએ. ઇસી ગમનાક હાલતમે અખુ ઉખેદા રદીંકે પાસ પહોંચે. ઓર કહેને લગે.

“અય અમીનુલ ઉમ્મત ! મેરા મનશા તો પુરા હો ગયા હય મગર હમમેંસે ત્રાલીસ આદમી કમ હો ગયે હંય. ઓર ઉનમેં ફઝલ ખિન અખખસ રદીં ખુબેરખિન અવામ રદીં, અખદુર રહેમાન ખિન અખિખકર રદીં, ઝરાર ખિન અઝવર રદીં, રાફેઅ ખિન ઉમેરા રદીં, ઝયદ ખિન અખુ સુફિયાન રદીં, ઓર રખીયા ખિન આમેર રદીં ભી હંય.” અખુ ઉખેદા રદીં યેહ સુનકર અદોહગીં હુએ. મગર અખુ સુફિયાનને કહા.

“કયા અજખ હય કે હમારે ખહાદુર સરદાર દુશ્મન કે તઆખુખમેં ગયે હોં. ચલો મયદાને જંગમેં ચલો ઓર અપને મકતુલોંકી લાશે શુમાર કરકે અપની તશફફી કરે.”

ખાખ રદ.

માહાનકા ફરેખ.

અખુ સુફિયાન ખાલિદ બિન વલીદ ઓર ઉન્કે હમરાહીયોંકે સાથ અખુ ઉબેદા બિન જરાર રદીં મશાલેં લીયે હુએ મયદાને જંગમેં ગયે. જો ખાલિદ બિન વલીદ રદીં ઓર ઉન્કે હમરાહી દિનભરકી લડાઇસે થકે હુએ થે મગર અપને ખાકી હમરાહીયોંકે આયે હોનેકા ઉનકે દિલપર અયસા સદમા પહોંચા કે ઉન્હોંને આરામ કરનેકા મુતલક ખ્યાલ ન દીયા. મયદાને જંગમેં લાશોંકે ઢેર પડે હુએ થે મગર યે સખ લાશેં જળલાકે હમરાહીયોંકી થીં. અખુ ઉબેદા રદીંને અપને હમરાહીયોંકે આરોં તરફ મુનતશિર કર દીયા ઓર કહા કે “રૂમી લાશોંકે ભી ગિનતે નાઓ.” થોડે અરસે કે બાદ સખ અખદ્રે હો ગયે તો માલુમ હુઆ કે ખાલિદ રદીંકે હમરાહીયોંમેંસે સિર્ફ દસ જવાન શહીદ હુએ હંય ઓર જળલાકે હમરાહી યાને બની ગસ્સાન પાંચ હઝાર મકતુલ પડે હંય. ઇસપર અખુ સુફિયાનને કહા.

“ખાલિદ રદીં કે હમરાહી ઝરૂર હંય કે દુશ્મનકે તાઅકુબમેં ગયે હોં.” ખાલિદ રદીંને કહા.

“ નહીં તો વોહ ફરમનકે હાથ અસીર હો ગયે હોંગે.” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા.

“ દોનોં ખાતોંમેસે એક ઝુરૂર હય ઓર અદ્દાહકા શુક હય કે અસહાબે રસુલે ખુદા સલ૦ કયદમેં હયાત હંય. અગર વોહ કયદ હો ગયે હંય તો હમ ઉનકે છુડાનેકી કોઈ તદબીર કરીંગે.”

અખતો સખ ખુશ હુએ ઓર ખાલિદ રદીં ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકે કાર નામોંકી તારીફ કરને લગે. અબુ ઉબેદા રદીંને કહા કે.

“ અય અબ્બા સુલેમાન ! તુમને ખેશક બડી જવાંમદ્દીકા કામ કીયા હય.” ખાલિદને કહા.

“ મેરે હમરાહીયોંને શુખઅતકે વોહ જવહર દિખાય હંય કે ઝખાનસે ઉસકા ખ્યાં નહીં હો સકતા.” અબુ સુફિયાન રદીંને કહા કે—

“ ખેશક આજકા કારનામા ઇસ્લામકી તારીખમેં એક ચાદગાર સમજા જાયગા ઓર આનેવાલી નસલેં ઇસ વાકેઅે કો પઢકર હયરાન હોંગી ઓર અગને આખાવ અજઘાદપર ફ્રખ ઓર નાઝ કીયા કરેંગી. તમામ દુનિયામેં ઇસ વાકેઅેકી ધુમ મચેગી ઓર ગયર કોમેં હયરાન ઓર

શશદર હો જાંચગી. આજકા કારનામા બેનજીર હય જોર ઉમીદ હય કે બે નજીર રહેગા. ” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા.

“ ઇસ ખાતકી કોન ખબર લાયગા કે હમારે આદમી દુશ્મનકે તઆકુબમેં ગયે હંય ચાં ઉનકે હાથ અસીર હો ગયે હંય ? કયોં કે જખતક ઉનકી હાલતકા મુઝકો ઈદમ નહોગા મુઝે ચેન નહીં આયગા જોર ઉનકે લવાહેકોંકો નીંદ ન આયગી. ” ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહા-

“ મેંહી ઇસ તશવીશકા બાઅસ હુઆ હું ઇસ લિયે મેંહી ઉનકી ખબર લાને જાતા હું. ” અબુ ઉબેદા રદીં અબુ સુફિયાન રદીં જોર દીગર હમરાહિયોંકો સાથ લેકર લશકર ગાહમેં ચલે ગયે. અરબકા શેર ખાલિદ બિન વલીદ રદીં દુશ્મનકે કેમ્પકી તરફ રવાના હુઆ અલી વોહ થોડી દૂરહી પહોંચે થે કે ઉનકો સામનેસે સવારોંકી આમદકી આવાઝ સુનાઈ દી. ખાલિદ બિન વલીદ રદીં અપને કદમેંપર ઠયર ગયે. મઅન સવાર ઇનકે કરીબ પહોંચે. ફઝલ બિન અબ્બાસ રદીં ઝુબેર બિન અવામ રદીં જોર અબદુર રહેમાન બિન અબિબકર રદીં ઉનકે આગે થે. ખાલિદ રદીં ઉનકો દેખકર બહોત ખુશ હુએ જોર ખુશ. “ તુમ કહાં ચલે ગયે થે ? હમ તુમારે લીયે સખત તશવીશમેં થે. ” ઉનહોંને કહા કે-

“ હમ દુશ્મનકા તઆકુબ કરતે જોર ઉનકો કતલ

કરતે દુર નિકલ ગયે થે. ઉનકો લશ્કર ગાહમેં પહોંચાકર
વાપિસ આયે હંય. બિલા શુબહા દુશ્મનકો સખત શિકરત
હુઇ હય ઓર વોહ અયસે ભાગે જા'રહેથે, કે ગોયા ભૂત
ઉનકે સરપર સવાર થાં. જબ ખાલિદ રદીંને ઉનકો શુમાર
કીયા તો વોહ પચીસ થે. ઇસપર ખાલિદ રદીંને કહા—

“ હુમમેસે પાંચ આદમી કયદ હો ગયે હંય કયોંકે
મયદાનમેં સિફ દસ લાશેં હુમકો મિલી હંય ઓર સાઠમેંસે
પંદરા ગુમ હંય ઇસ હિસાબસે પાંચ આદમી દુશ્મનકે
હાથ અસીર હંય. ઓર વોહ રાફેઅ બિન ઉમયરા રદીં
ઝરાર બિન અઝવર રદીં રબીઆ બિન આમિર રદીં
આસિમ બિન ઉમર રદીં ઓર થઝીદ બિન અબુ સુફિયાન
હંય. જો પાંચોં સર ગિરોહ ઓર નામી બહાદુર હંય.”
ઇસપર સબ લશ્કર ગાહમેં પહોંચે ઓર ખાલિદ બિન
વલીદ રદીંને અબુ ઉબેદા રદીંકો કહા.

“ પેંતાલીસ આદમી તો મોબુદ હંય. ઓર પાંચનામી
શેહ સવાર દુશ્મનકે હાથ અસીર હંય. ઓર દસ આદમી
શહીદ હો ગયે હંય. મેંને આજ સખત કોશીશ કી કે
મુઝે મયદાને જંગમેં શહીદીકા રૂતબા મિલે મગર મેરે
નસીબ નહીં હુઇ. વોહ દસ ખુશ નસીબ આદમી થે કે
લખે કવસર રસુલે ખુદા સલંકી હુઝુરીકા શર્ફ હાસિલ કર
રહે હંય ઓર સુરમેં ઝિંદગી બસર કર રહે હંય. આપ

ઈતિહાસ દે' કે હમ આરામ કરે' ઓર આપ બી મુતકકીર નહોં. ખુદાને આહા તો મેં અપને હમરાહીયોંકો દુશ્મનકે પંજેસે છુડા લાઉંગા. રાત તો ખુશી ઓર શુકરાનેમેં બસર કરેા ઓર અલ્લાહ તઆલાસે ફઝલકી ઉમીદ રખેા. ”

જબ જબલા હઝીમત ખાકર લશકર ગાહમેં પહોંચા તો માહાનને ઉસકો અપને પાસ ખુલાકર પુછા કે “ આજકી કેફીયત સુનાવ. ” જબલાને કહા.

“ અય સરદાર ! હમારે મુકાબિલેપર સાઠ મુસલમાન જવાંન નિકલે મગર ચેહ સાઠ અયસે થે જો તમામ ઇસ્લામી લશકરમેં સર ગિરોહ ઓર મશહુર બહાદુર હંય. હમને ઉનકા બડી સખ્તીસે મુકાબિલા કીયા. કંઈ એક કતલ કીયે ઓર પાંચ અસીર કર લાય. બિલા શુબહા ઉનહોંને બડી જવાંમરદીસે મુકાબિલા કીયા. લેકિન અગર હમ ઉન સાઠોંકો કતલ કર ડાલતે તો ફિર ઇસ્લામી લશકરમેં હમારે મુકાબિલેકા કંઈ આદમી બાકી ન રહેતા. મગર માલુમ હોતા હય કે ચન્દ આદમી બચ રહે હંય. કયોંકે વોહ હમારા તઆકુબ કીયે આ રહેથે. અગર તારીકી ન હો જાતી ઓર મુઝકો અપને આદમીયોંકો બાહમ કટ જોનેકા અંદેશા ન હોતા તો હમ ઉન સબકો માર ડાલતે. મગર મજબુરન હમકો વાપિસ લોટના પડા. ચેહ પાંચ આદમી જો મેં ગિરફતાર કર લાયા હું બડે નામી શુબ

ઝોર સરદાર હ'ય. ઉનકે ઘોડે ઝંખમી હો ગયે થે, ઉનકી તલવારેં દુટ ગઈથી, ઉનકે નેઝે દુકડે દુકડે હો ગયે થે. ઇસપર મેરે હમરાહીયોંને ઉનકો ગિરફતાર કર લીયા. બની ગરસાનને બડી જવાંમરદીકા કામ કીયા હય ઝોર દુશમનોંકો મુતફરરિક કરકે હલાક કીયા. અગર હમ ઉનકા હલકા ન તોડ દેતે તો ઉનપર ગાલિબ આના મુશકિલ થા. કયોં કે પહેલે દો હમલોંમેં ઉન્હોંને હમકો ખસપા કર દીયાથા. ” યે સુનકર આહાનને કહા.

“ અય જબલા ! બની ગરસાન કોમ બડી જંગળુ ઝોર લડાકી હય. હરકુલ આદશાહકો તુમપર બડા ભરોસા થા, ઇસી વજેહસે તુમકો લશકરકા મુકદ્દમતુલ જેશ બનાયા ઇસ ઉમીદપર કે લોહા લોહોકો કાટતા હય મગર આજ સાઠ આદમીયોંને તુમારે સાઠ હઝારકો મયદાનસે ભગા દીયા, ઝોર કંઈ હઝાર કતલ કીયે. ચેહ કયા મુઆમેલા હય મેં હયરાન હું કે જુસ આદમીકો મેં એલચી બનાકર ભેજતા હું વોહ નાકામ વાપિસ આતા હય જુસકો મેં લડને કે લીયે ભેજતા હું વો શિકસ્ત ખાકર વાપિસ આતા હય. મેં બની ગરસાન કે લીયે ચેહ ખાત તારીફકે કાબિલ નહીં સમજતા કે વોહ દિનભરમેં ઉનકે સાઠ આદમી ભી કતલ ન કર સકે. અફસોસ તુમસે કુમ્મી નહીં હો સકા. ” જબલાને કહા.

“ ઉન સાઠ શેરોંકા મુકાખિલા કરના બની ગરસાનકા હી કામ થા અગર ઉનકે બબાએ તુમારા સારા લશકર ઉનકે મુકાખિલ હોતા તો વોહ આધે દિનમેં તુમકો લગા દેતે ઓર ઉનસે દુગને કતલ કર દેતે. ” માહાન ચેહ સુનકર તયશમેં આ ગયા ઓર કહેને લગા.

“ અચ્છા અબ મેં અપની અરમન કોમ લેકર ખુદ મયદાનમેં નિકલુંગા ઓર દેખુંગા કે અરમન તીર અંદાજોકે સામને કોન ઠયર સકતા હય ઓર એહલે અરબ કિસ ઘાટ ઉતરતે હય. ”

જબ ધરિલામી લશકર અપને કેમ્પમેં આરામ કર રહાથા તો અબુ ઉબેદા રદીઠને ખલીફએસાની કી ખિદમતમેં એક ખત લિખકર એક તેજ રફતાર અવારકે સાથ રવાના કીયા. જસમેં ચેહ ઇતતિલા દી કે—

“ હરકુલ બાદશાહને તમામ ઇલાકોંસે ઇમદાદ તલબ કરકે પાંચ લાખ જવાન હમારે મુકાખિલેકે લીયે ચરમુકમેં લેજ દીયે હય. ઉનમેં સાઠ હજાર બની ગરસાન હય જે જબલા બિન એહમકે માતેહત હય. આજ જબલાકે સાઠ હજાર જવાન મયદાનમેં મુકાખિલેકે લીયે નિકલે. હમમેંસે સિર્ફ સાઠ ઉનકે મુકાખિલેપર ગયે. અહ્મદ તઆલાને હમકો દુશ્મનોંપર ગાલિબ કીયા, ઓર પાંચ હજાર બની ગરસાન મકતુલ હુએ. હમારી તરફસે દસ આદમી

શહીદ હુએ, ઓર પાંચ ગિરફતાર હો ગયે. મેરી દરખાસ્ત હય કે આપ હમારી ઇસ મુશઅતકો જો હમને ખાહમી મશવિરેકે ખાદ જંગકે લિહાઝસે મસલેહતન કી હય માફ કરમાવેં ઓર હમારી ઇમિદાદકે લીયે ઓર લશ્કર ઇરસાલ કરમાવેં. કયોં કે હમારી તેઅદાદ ઇસવક્ત કુલ ચાલીસ હઝાર હય.”

જખ અબદુલ્લા ખિન કરત થેહ ખત લેકર મદીને મુન્નવરામેં પહોંચે તો પડેલે રસુલુલ્લાહ સલ૦ કે રોઝે મુખારિકપર જાકર ઝિયારત કી ફિર હઝરત અબુખકર સિદ્દીક રદી૦કી કબરપર ફાતેહા પઢા ઓર ઉસકે ખાદ ખત લીયે હુએ ખત્રીફએ રાનીકી ખિદમતમેં હાઝિર હુઆ. હઝરત ઉમરકે પાસ ઉસવક્ત હઝરત અલી રદી૦, હઝરત અબ્બાસ રદી૦, હઝરત ઉસ્માન રદી૦, હઝરત અબ્દુર રહેમાન ખિન ઓફ રદી૦, ઓર હઝરત તલહા રદી૦ ખયઠે હુએ થે. હઝરત ઉમર રદી૦ને ખતકો લેકર ચુપચાપ પઢા. ખત પઠતે હી ઉનકા ચહેરા મુતગધિર હો ગયા. ઓર ફરમાયા “ઇન્ના લિલ્લાહે વ ઇન્ના ઇલયહે રાજેઉન.” ઇસપર હઝરત અલીને કહા.

“અય અમીરૂલ મોમેનીન રદી૦ ! હમકો શી ઇસ ખત કે મઝમુનસે આગાહ કરો જુસકે મુતાલયેસે આપકી હાલત ગયર હો ગઈ હય.” ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ને ખત

પઢકર સુનાયા. મુસલમાનોંકી શુભઅત ઉનકા ઇસતિકલાલ
ઓર ઉનકી સાબિત કદમી સુનકર સળકા દિલ ભર આયા.
ઓર અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદીંને નિહાયત
મુતઅસસિર હોકર કહા.

“ અય અમીરૂલ મોમેનીન ! હમકો આપ ઇબ્તજત દે
કે હમ અપને ભાઇયોંકી ઇમિદાદકો પહોંચે. ખુદાને ચાહાતો
હમારે જાનેસે એહલે ઇસ્લામકે દિલ કવી હો જાઇંગે. ઓર
હમ ઉનકે સાથ રંજો રાહતમેં શરીક હોંગે. ” હઝરત
ઉમર રદીં એહ કલામ સુનકર બડે મુતઅસસિર હુએ
ઓર અબદુલ્લા બિન કરતકો પુછા.

“ અય કરતકે બેટે ! રૂમીયોંકે લશકરકા સરદાર કેન
હય ” ! અબદુલ્લાને કહા.

“ રૂમી લશકરકે પાંચ સરદાર હંય ઓર હરએક કે
માતેહત એક એક લાખ ફૈજ હય. એકકા નામ કેવરીર
હય ઓર વોહ હરકુલ બાદશાહકા ભાનજ હય, દુસરા
દરીહાન હય, તીસરા કનાતીર, ચોથા જરજર ઓર પાંચવા
માહાન અરમનીયાકા બાદશાહ હય ઓર વોહ સારે
લશકરકા સિપેહ સાલાર હય. ઇસકા મુકદ્દમતુલ જેશ
જખલા બિન એહમ હય. ઓર ઉસકે માતેહત સંઠા
હઝાર બની ગરસાન હંય. જનમેંસે પાંચ હઝાર હમારે

બહાદુરોને કતલ કર દીધે હં. ” એ સુનકર હઝરત ઉમર રદીંને ફરમાયા.

“ હુશ્મન ચાહતે હં. કે અહ્મદ કે નૂરકો ખુબા દે. મગર એહ નૂર તો જહાં મેં રોશન હોગા ચાહે હુશ્મન તંગ હોં યા તુરશ ” ફિર આપને હઝરત અલી રદીંસે પૂછા કે—

“ આમ ઇસ અમરમેં કયા મશવિરા દેતે હં. ” હઝરત અલી રદીંને ફરમાયા.

“ આપપર અહ્મદ તઆલા રહેમત કરે આપકો બશારત હો કે એહ બડા સખત માઅરિકા મુસલમાનોંકે પેશ આયા હય ઓર અહ્મદ તઆલાકી તરફસે મોમિનોંકે ઇમાન ઓર સિદકકી આઝમાયશ આઈ હય. અહ્મદ તઆલા અપને બંદોંકે કામોંકો દેખેગા. જો શખ્સ ઇસ માઅરિકેમેં સખર કરેગા ઓર અહ્મદપર કામિલ ઇમાન ઓર ભરોસા રખેગા વોહ અજરે અઝીમકા મુસ્તહક હોગા. ઓર જો શખ્સ પીઠ ફેરેગા વોહ બલીત હોગા. એહ બડે ફિતનેકા મકામ હય ઓર બડી હલાકત હોગી. ” હઝરત અખ્બાસ રદીંને પૂછા કે—

“ અય મેરે ભાઈકે બેટે એહ હલાકત કિસ ફરીકપર હોગી. ” હઝરત અલી રદીંને ફરમાયા.

“ અય મેરે ચચા ! એહ હલાકત ઇસ ફરીકપર આયગી

એ ઇસ્લામકે દુશ્મન હંચ ઓર અલ્લાહકે નૂરકો ખુઝાનેપર આમાદા હંચ. ઇસ્લામકો અલ્લાહ તઆલા ગાલિબ કરેગા. ઓર દુનિયાકે સામને ચેહ વાકેઆ એક મોઅજિબ હોગા. અય અમીરૂલ મોમીનીન ! અખુ ઉમેદા રહીંકો લિખો કે અંબમ નેકોકારોંકા હય, સખર ઓર ઇસતિકલાલ કે સાથ દુશ્મનોંકા મુકાબિલા કરતે રહેં. ઓર અલ્લાહ તઆલાપર કામિલ ઇમાન ઓર ભરોસા રખેં. અલ્લાહ તઆલા ઉનકો ઝુરર ફતેહ દેગા. ” ઇસપર હઝરતુ ઉમર રહીંને અખુ ઉમેદા રહીં કે ખત લિખા કે—

“ તુમારા ખત પહોંચા તુમારી જુરાઅત ઓર હિંમત પર આફરીન હય. મગર યાદ રખો કે ફતેહ અલ્લાહકે હાથમેં હય જીસકો ચાહતા હય ફતેહ દેતા હય, ઓર જીસકો ચાહતા હય શિકસ્ત દેતા હય. તુમારે હયરત અંગેઝ કારનામે મેહેઝ ઇલાહી તાઇદ હય ઓર આયંદાલી અલ્લાહ તઆલાપર ભરોસા રખના. કુમકં તુમકો અનકરીબ લેજી બયગી. મગર ફતેહ કસરતસે નહીં હોતી બલકે અલ્લાહ તઆલાકી તાઇદસે હોતી હે. અલ્લાહ તઆલાહી કલીલ જમાઅતકો કસીર દુશ્મનોંપર ફતેહ દેતા હય. અલ્લાહ તઆલાકે ભરોસેપર દુશ્મનોંકે મુકાબિલ સાખિત કદમી કે સાથ હટે રહે. દુશ્મનકી કસરતકો મુતલક ખ્યાલમેં ન લાઓ. સિફ્ત અલ્લાહ તઆલાકા અપને દિલમેં હર રખો.

તમામ મુસલમાનોંકો તાકીદ કરો કે વોહ સખર ઓર સાખિત કદમીંકો પેશેનઝર રખે. અલ્લાહ તઆલા તુમકો ગાલિબ કરેગા. યેહ માઅરિકા તુમારે સામને એક આઝ-માયશ હય. જો શખસ ઇસ આઝમાયશમે પૂરા ઉતરેગા વોહ અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસકે રસુલ સલ્વંકી રઝામંદી હાસિલ કરેગા મેં ફિર તુમકો નસીહત કરતા હું કે તકવાકો અપના ઉસુલ રખો ઓર લેહઝા ભરકે લીયે લી ઉમ્મકો ફૂરામોશ ન કરો ઇસીપર તુમારી કામયાબી મુનહસિર હય.” યેહ ખત લિખકર હઝરત ઉમર રદીંને અખદુલ્લા ખિન કરત રદીંકે હવાલે કીયા. ઓર ફરમાયા કે જલ્દ લશકરે દસ્લામમે પહોંચો. અખદુલ્લા રદીંને કહા કે “આપને કોઈ લશકર મેરે સાથ નહીં કીયા અગર મેં તન હા પહોંચુંગા તો મુસલમાન માયુસ હોંગે.” હઝરત ઉમર રદીંને ફરમાયા.

“કુમક અનકરીબ ધરસાલ હોગી. તુમ ખત લે જાઓ તાકે ખત પઢકર મુસલમાનોંકો તકવીયત હાસિલ હો. તમામ મુસલમાનોંકો મેરા સલામ દેના ઓર કહેના કે સિદ્ક દિલસે લડાઈ કરો. દુશ્મનોંપર શિદ્દત કરો, શેરોંકી તરાહ હમલા કરો ઓર અલ્લાહ તઆલાકો રાઝી કરો.” અખદુલ્લા ખિન કરતને કહા.

“આપ હમ સખકે લીયે દુઆ કરે.” હઝરત

ઉઝાર રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને હાથ ઉઠાય ઓર અલ્લાહ તઆલા સે ઇસ્લામી લશ્કરકે લીયે ગુસરત ઓર તાઇદકી દુઆ માંગી. ઇસપર અબદુલ્લાહ બિન કરત રદી૦ કે દિલકો તસકીન હુઇ ઓર વોહ યરમુકકી તરફ રવાના હુએ. જખ અબદુલ્લાહ બિન કરત રદી૦ યરમુકકી તરફ રવાના હુએ તો હઝરત ઉમર રદી૦ને સાત હઝાર જવાન યમન, હઝરમુત ઓર મકકેસે અબુ ઉબેદા રદી૦કી કુમક કે લીયે રવાના કીયે ઓર ઉનકો તાકીદ કી કે બહોત જલ્દ મયદાને જંગમે પહોંચ જાયે.

જંગે યરમુકકી દુસરી સુબેહકો માહાનને જખલાકો કહેલા લેજ કે “ મુસલમાન કેદી હમરાહ લેકર આવ ” જખલા મુસલમાન કેદીયોંકો માહાન કે રૂબરૂ લે ગયા. માહાનને ઉનકો એક નઝર દેખકર કહા કે “ ઇનકો હવાલાત મેં રખો જખ તકકે મેં ઉનકો કતલકા હુકમ ન હું. ” ફિર ઉસને જખલાસે પૂછા.

“ ચેહ કેદી તો કમઝોર ઓર અધિક દિખાઇ દેતે હંય. ” જખલાને કહા.

“ વોહ દેખને મેં કમઝોર લાગિર હંય. મગર મયદાને જંગમે શેરકી તરાહ ગરજતે હંય. ચેહ પાંચો ઇસ્લામી લશ્કરકે સરદાર હંય. ઇનકે હમરાહીયોંકો હમને કતલ કીયા મગર એક સરદાર ઝુરર હમારે હાથસે બચ

રહા હય ઔર વોહ ઇન સખમેં દિલેર હય. ” માહાનને પૂછા “ વોહ કોન હય ? ” જખલાને કહા.

“ વોહ ખાલિદ બિન વલીદ રહીં હય. જસને તદમર હુરાન, ખસરા ઔર હમિશક વગેયરા કો ફતેહ કીયા હય. જસને અજનાદીનમેં રૂમી લશકરકો શિકસ્ત હી, જસને હાકિમે કનસરીનકો હમારે લશકરોંકે રૂબરૂ કતલ કરડાલા. એહલે અરબમેં અગર કોઇ બહાદુર હય તો ખસ વોહી હય ઇસીકે ખાઅસ ખાકી સરહારબી શુબઅતસે લડતે હય. અગર વોહ મારા જતા તો લશકરે ઇસ્લામ એક મિનિટ બી મુકાબિલેપર ન ઠયર સકતા. ” માહાનને કહા.

“ ઉસકો કીસી તદબીરસે કયોં ન કતલ કરદેં. અગર એક શખસકી ઝાતપર હમારી ફતેહ વ શિકસ્તકા હસર હય તો ઉસકે સાથ કોઇ ફરેબ કરેં. ” જખલાને કહા.

“ ફરેબ ચોં ચલ સકતા હય કે ઉસકો ચહાં ખુલાશર ગિરફતાર કરલેં. ” માહાનને કહા.

“ વોહ કયોં હમારે પાસ આયગા ? ” જખલાને કહા.

“ ઇનકે હમરાહી હમારે હાથ ગિરફતાર હય. ઇસ્લામી સરહાર ઇનકી રિહાઇકે લિયે ઝુરૂર મુતરદદ હોંગે. બહેતર હય કે કિસી આદમીકો ઇસ્લામી કેમ્પમેં લેજે. જો ચેહ પયગામ દે કે માહાન ખાલિદ બિન વલીદ રહીંકે સાથ

મુસલમાન કેદીયોંકે ખારેમે' ગુફતુગુ કરના ચાહતા હય. અગર સુલેહકી તજવીજ ખાહમ કરાર પાયગી તો મુસલમાન કેદીયોંકે રહા કર દીયા જાયગા. જખ એહલે ઇસ્લામ ચેહ પયગામ સુનીંગે તો ખાલિફ બિન વલીહ રહીંકે ફિલ્દાઈ ભેજ દેંગે. જખ વોહ તુમારે પાસ આયગા તો હમ ઉસકે ગિરફતાર કરલેંગે ઓર પાંચોં કેદીયોંકે હમરાહ ઉસકેલી કતલ કરાલીંગે. મગર ઇસમે' બદનામી ગુફર હોગી ઓર તુમારે નામપર ધખખા આયદ હોગા. ” માહાનને કહા.

“ અગર ઇસતરાહ એહલે ઇસ્લામકો શિકસ્ત હોતી હય ઓર ચેહ બલા હમેશાકે લીચે હમારે મુલકમે'સે દફે હોતી હય તો બદનામીકા કયા ખોફ હય. શાહ હરકુલ સુનકર બડા ખુશ હોગા ઓર હમારી ઇઝઝત અફઝાઈ કરેગા. ” જખલાને કહા.

“ અગર બદનામીકા ખોફ નહીં તો ઇસ તજવીજ કો જલ્દી અમલમે' લાઓ. ” માહાનને ફિલ્દાઈ એક એલચીકો ઇસ્લામી કેમ્પમે' ભેજા. જસને અબુ ઉબેદા રહીંકે પાસ હાઝિર હોકર માહાનકા પયગામ દીયા. અબુ ઉબેદા રહીં પહેલેહી ખાલિફ બિન વલીહ રહીંકે સાથ ચેહી મક્શવિરા કર રહેથે, કે કેદીયોંકે છુડાનેકી કયા તદબીર કરની ચાહીએ. અખ માહાનકા પયગામ સુનકર ખાલિફ

બિન વલીદ રહીં ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે કે “ મેં જાને કે તૈયાર હું. ” યે સુનકર અબુ ઉબૈદા રહીંને કહા.

“ તનહા મત જાઓ, એહતીયાતન એકસો સવાર હમરાહ હે જાઓ. મુમકિન હય કે દુશ્મન તુમારે સાથ દગા કરે. ” ઇસપર ખાલિદ બિન વલીદ રહીં એકસો મુસ્લિમોહ સવાર હમરાહ લેકર રૂમી કેમ્પકી તરફ ગયે. જબ જબલાકે કેમ્પમેં પહોંચે તો જબલાને હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રહીં જો સળસે આગે થે ઉનસે પૂછા કે “ તુમ કયોં આયે હો ? ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને ઇસકે જવાબમે કહા.

“ હમ માહાનકો મિલને આયે હંય. ” જબલાને કહા.

“ માહાનને તો સિફ તુમકો ખુલાયા થા યેહ સવાર તુમ હમરાહ કયોં લાયે હો ? ” ખાલિદ રહીંને કહા.

“ મેં ઇસ લીયે ઇન સવારોંકો લાયા હું કે અગર કોઈ મસલા માહાન મેરે સામને પેશ કરે તો મેં અપને હમરાહીયોંસે મશવિરા કરલું. કયોં કે હમ ખાહમી મશવિરે કે બગેર કોઇ કામ નહીં કરતે. ” જબલાને કહા.

“ તુમ ઇસી જગે ઠયરે રહો. મેં પહેલે માહાનસે દરયાફત કર આઉં. ” જબલા ગલરાયા હુઆ માહાનકે પાસ ગયા ઓર કહા કે-

“ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ તો આયા હય. મગર ઉસકે હમરાહ એકસો સવાર હ'ય. ” માહાનને કહા.

“ વોહ બડા હોશિયાર આદમી હય મગર મુઝાયકા કયા હય એકસો કયા ઓર ભી એકસો સહી. જબ હમારે કેમ્પકે અંદર આ જાઇંગે તો ફિર કહાં નિકલ સકીંગે. અરજા હય કે હમ સબકો ગિરફતાર કરલે. જીતને મુસલમાન હમારે હાથ આ જાયે ઇતનાહી ખહેતર હય. ” જબલા વાપિસ ગયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદકો કહા-

“ માહાન તુમકો મિલનેકે લીયે તૈયાર હય. ” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ સો સવારોંકે સાથ આગે ખડે ઓર માહાનકે ખેમેકે સામને ઘોડેંસે ઉતરે. એક રૂમી અફસરને ઇનકો કહા કે “ હથિયાર મુઝે દેહો ઓર ખેમેંમે ચલે જાઓ ” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા “ હમ હથિયાર હરગિઝ નહિ દેંગે. અગર માહાનકો ખોફ હય તો ખેમેસે બાહર નિકલકર હમસે શુકતુશુ કરે. ” રૂમી અફસરને માહાનકો ઇતતિલા દી, માહાનને કહા “ મુઝાયકા નહીં ઉનકો હથિયારોં સમેત આને દો ”

ખાખ ૩૦

જંગે યરમુકકા દુસરા દિન.

માહાનને ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ચોર ઉનકે હમરાહીયોંકો બડી ઇજ્જતકે સાથ અપને ખેમેમે' બિઠાયા. ચોર માઅમુલી મિઝાજ પુરસી કે ખાદ કહા કે “અય સરદારે અરબી ! મે'ને તુમકો તનહા ખુલાયાથા ઇસલીયે કે તુમારે સાથ સુલેહકે ખારેમે' ગુફતુગુ કરે. મગર તુમ નાહક ઇતને આદમી હમરાહ લે આયે ?” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા.

“મે' ઉનકો હમરાહ ઇસલીયે લાયા હું કે ઇનકે સાથ હર ખાતમે' મશવિરા કરહું.” માહાનને કહા.

“તુમ અરબી લશ્કરમે' એક સરદાર હો ચોર બડે દાનિશમંદ માહુમ હોતે હો. તુમે મશવિરેકી કયા ગુફરત હય. તુમ ખતોરે ખુદ સખ કુચ્છ કર સકતે હો.” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા.

“હમકો અપને ખુદ ચોર રસુલે અકરમ સલંકા હુકમ હય કે હરખાતમે' ખાહમ મશવિરા કર લીયા કરો. હમારે ખલિકા રહીંને બી હમકો સખત તાકીદ કી હુધ હય

કે ખાહમી મશવિરેકે બગેર કોઈ કામ મત કરો.”
માહાનને કહા કે—

“ સરદાર આપસમેં મશવિરા કીયા કરતે હંય મગર
આમ સિપાહીયોંકો મશવિરેમેં કોઈ શરીક નહીં કરતા.”
ખાલિદ બિન વલીદ રદીઠને કહા.

“ હમમેં કોઈ આમ સિપાહી નહીં. સખ સરદાર
હંય ઓર સખકા મશવિરા લેના ઝુરરી હય. હમારા ખલીફા
રદીઠ ભી આમ રાયસે મુનતખિખ હોતા હય ઓર વોહ
ઉસી વકત તક ખલીફા રહે સકતા હય, જગતક કે
વોહ એહકામે ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સલઠંકી પયરવી
કરતા રહે, ઓર હમ સખસે ઝિયાદા મુતતકી ઓર પરહેઝગાર
હો. હમ એક દુસરેકો ઇજતકી નિઘાસે દેખતે હંય કીસીકો
અદના નહીં સમજતે ઇસલીયે મેંને મુનાસિખ સમઝાકે ઇન
લોગોંકો હમરાહ લાઉ. તાંકે ઝુરરતપર ઉનસે મશવિરા
લે હુ. દુવમમેં ઉનલોગોંકો એહતિયાતન ભી સાથ લાયા
હુ. કયોંકે ચેહ કેમ્પ દુશ્મનોંકા હય ઓર દુશ્મનસે હરબકત
ચોકન્ના રહેના ઝુરરી હય. અખ તુમ મતલખકી ખાત કરો.”
માહાનને કહા.

“ મેંને તુમકો સુલેહકે લીયે ખુલાયા હય. ઇસસે
પહેલે મેંને ખાદશાહે હરકુલકા પયગામ તુમકો પહોંચાયા

થા જુસકો તુમને મંજુર નહીં કીયા. મેં ઇમ્મિપર અપની તરફસે ઓર જિયાદતી કરતા હું. યાની એક સો દીનાર તુમારે સિપેહ સાલારકો, ઓર દસ હજાર દીનાર તુમારે ખલીફકો દેતા હું. ઇસકે સિવા તુમારે પાંચ હમરાહી જો હમારી ક્યદમેં હંચ રહા કર દીયે જાઇંગે, ઓર મેં તુમકો અપના લાઇ ખના લુગા. ” ખાલિફ રહીઠને કહા.

“ હમ સુલેહકી જો શરતેં પેશ કર ચુકે હંચ ઉસમેં કમી બેશીકા કોઈ ઇખત્યાર હમકો નહીં. અગર તુમ મેરે લાઇ ખનના ચાહતે હો, તો સિદક દિલસે ઇસલામ કુખુલ કરલો. અગર ઇસ્લામ લાનેકે ખગયર સુલેહ ચાહતે હો, તો હમારી હિક્કાજતમેં આ જાઓ. ઇસકે સિવા તીસરી ખાત નહીં હો સકતી. ” માહાનને કહા.

“ તુમ દાનિશમંદ આદમી હો કયેં અપના નફા નુકસાન નહિં સોચતે. દેખો તો સહી કે રૂમકે ખાદશાહોંને એહુપે અરખપર કિસકદર મહેરબાનીયાં કી હંચ. તુમારે કબીલે આવારા વ સરગરદાં નંગે ભૂકે હમારે ઇલાકેમેં આતે રહે ઓર હમને ઉન્કો જગે દી. વોહ હમારે ઇલાકોં મેં આખાદ હુએ ઓર આસુદા હાલ હો ગયે. જુલસતે રેગીસ્તાનોંકે ખજાયે વોહ શાદાખ ઝમીનોંકે માલિક ખન ગયે. હમને કબી ઉન્કો રદ નહીં કીયા. હમેશા ઉન્કો પનાહ દેતે રહે. લેકિન તુમ ઉન્કે લાઇ તલવાર ઓર નેઝે

લેકર હમપર હમલા આવર હુએ, હમારે શહેર ફતેહ કર લીયે ઓર હમારી દોલત છીનલી. અબ લી હમ તુમકો ઈજત કે સાથ રખસત કરતે હંય લેકિન તુમ ખ્યાલમેં નહીં લાતે. દેખો લડાઈકા અંજામ તુમારે હકમેં અચ્છા નહીં હોગા, ઓર તુમ હલાક હો જાઓગે. યા રેગિસ્તાનોંકી તરફ લગા દીયે જાઓગે ઓર તુમારા ખુરા હાલ હો જાયગા. ” ખાલિદ રદીઝને કહા.

“ જિયાદતી તુમારી તરફસે હુઈ હય. હમને તુમારા મુકાબિલા ક્રિયા ઓર શમશીરકે ઓરસે તુમકો મગલુબ ક્રિયા. જો કુચ્છ હમને લીયા હય વોહ આઈને જંગકે બ મુજબ અપના હક સમજકર લીયા હય. હમને કોઈ જિયાદતી નહીં કી. જી-હોંને અમાન માંગી ઉનકો અમાન દી. જી-હોંને સુલેહકી ઉનસે હમને સુલેહ કી. જો લડાઈપર આમાદા હુએ ઉનકે સાથ મરદાનાવાર મુકાબિલા ક્રિયા. હમને જંગકે કાયદે કી ખિલાફ વરજી નહીં કી. કિસી જંગે એહેદ શિકની નહીં કી. હાં તુમારી તરફસે એહેદ શિકની હોતી રહી. હમ ઇલજામસે ખિલકુલ બરી હંય. કલ તુમ લડાઈપર નિકલે તો હમને લડાઈ કી. આજ તુમને સુલેહકે લીયે ખુલાયા તો હમ હાજિર હો ગએ. ” આહાનને કહા.

“ તુમારી ખવાહિશ હરગિઝ સુલેહકી નહીં. તુમ અપની ઝિંદગી અડે હુએ હો ઓર વોહી શરતે ખાદખાર

પેશ કરતે હો. મેં આરમીનીયેકા બાદશાહ હું. હરકુલ બાદશાહ મેરે જયસે કંઈ એક બાદશાહોંપર શહેનશાહ હય વોહ બડા આલી રૂતબા ઓર ઝીશાન કયસર હય. તુમ ઉસકો ઓર મુજકો ઇસ્લામ ઓર જઝીયા કુબુલ કરનેપર મજબૂર કરતે હો. તુમારી અકલ કહાં ગઈ હય. જો શહેનશાહ ચક્ષમે ઝદનમેં પાંચ લાખ ફૈજ મુકાબિલેકે લિયે ભેજ સકતા હય વોહ તુમારી ગીડર લપકીયોંમેં કબ આ સકતા હય. કોઈ શુખ્હા નહીં કે મોત તુમારે સરપર સવાર હય ઓર તુમ હલાક હોનેકે સજાવાર હો. મેં ઉમીદ નહીં કરતા કે અગર તુમ લડાઈપર આમાદા રહે તો ઇસ મયદાનસે જીતેજી વાપિસ ફિરોગે. મોત તુમકો ઇસ તરફ ઘેર કર લે આઈ હય. અગર તુમ સુલેહ નહીં કરોગે તો મેં અભી મુસલમાન કયદીયોંકો બુલાકર તુમારે સામને કતલ કરૂંગા.” ખાલિદ બિન વલીદ રહીઠને કહા—

“ તુમ હમકો મોતસે કયોં ડરાતે હો ? મુસલમાન કયદીયોંકી યે અયેન તમન્ના હય ઓર મેરીલી ચેહ ખવાહીશ હય. હમ મોતકા ડર મુતલક નહીં રખતે. હમ મોતકો તુમારી તરેહ મોત નહીં ખ્યાલ કરતે. હમ મોતકો ઝિંદગી સમજતે હંય. હમ તુમારી કસરતકી કોઈ પરવા નહીં કરતે. બલકે મુજકો તો યે દિખાઇ દે રહ્યા હય કે તુમારા તમામ લશ્કર કુચ્છ કતલ હો ગયા હય કુચ્છ ભાગ

નિકલા હય ઓર તુમ હમારે પંજેમેં ગિરફતાર હો ગયે હો. તુમારે ગલેમેં રસસી ડાલકર હમ અપને ખલીફા રહીં કે રૂબરૂ લે ગયે હય. ઓર ખલીફાએ સાની રહીંકે હુકમસે તુમારી ગરદન મારી ગઈ હય. ”

યે તુરકી બ તુરકી જવાબ સુનકર ખાહાન તયશમેં આ ગયા. ઉસકે મુહાકિઝ સિપાહીયોંને જો ખયમેંમે મોબુદ થે તલવારોંપર હાથ રખ લિયા ફેરન ખાલિદ બિન વલીદ રહીંકે તેવર બિગડે. વો એક જસ્ત કંકે માહાનકે તખ્ત પર ચઢ ગયે. ઓર તલવાર ખીંચલી. ખાલિદ રહીંકે હમરાહીયોંને લી તલવારેં ખીંચકર તખ્તકે ગિરદ હલકા બાંધ લીયા. ખ.લિદ રહીંને પુકારકર કહા.

“ અગર રૂમી સિપાહી એક ઇંચલી આગે બઢે તો મેં માહાનકા કામ તમામ કરદુંગા ખાહ હમ સબકે સબ ઇંસ ખયમેં કે અંદર હી કતલ કયોં ન હો જાયે. ” માહાનકા રંગ ફક હો ગયા. ઉસકે સિપાહી સેહેમ ગયે ઓર ખાલિદ રહીંકી કુરતી ઓર જુરાઅત દેખકર શશદર રહે ગયે. માહાનને અપને આપકો યે બલામેં ગિરફતાર દેખા તો ખાલિદ રહીંકો કહા.

“ તુમારી સખ્ત કલામીસે મુજકો ગુસ્સા આ ગયા થા વરના તુમકો અઝીયત પહોંચાનેકા મેરા ઇરાદા ન થા. તુમ

તલવારેં ન્યામમેં કરલો. ઓર અપની જગેપર બચઠ જાઓ. ” ખાલિફ રદીંને કહા.

“ હમ તલવારેં ન્યામ ન કરીંગે જખતક મુસલમાન કચદીયોંકો આઝાદ કરકે ઓર ઉંકો હથિઆર ઓર ઘોડે દેકર તુમ હમારે હમરાહ ન કરહો. ” માહાનકો અપની જાનકી ફિકર પડી હુઈથી. ઉસને ફિલફેર હુકમ દીયા કે “ મુસલમાન કચદીયોંકો રહા કરકે લેઆઓ. ” ફિલફેર મુસલમાન કચદી રહા કર દીયે ગયે ઓર વોહ મુસલ્લાહ હોઃર અપને હમરાહીયોંમે આ મિલે. ખાલિફ ખીન વલીફ રદીંને કહા.

“ હમારે સાથ હલફિયા એહેદ કરો કે ખયમેસે ખાઉર હમારા કોઈ મઝાહમ ન હોગા. વર ન હમ તુમારા મુહાસરા નહીં છોડીંગે. ” માહાનને જખલાકે સાથ તજવીઝ તો ચેડી કી હુઈથી કે “ જખ ખાલિફ રદીં ઓર ઉસકે હમરાહી ખયમે સે ખાહાર નિકલેં તો ઉનકો ઘેર લિયે જાંય. ” મઝર ખાલિફ ખિન વલીફ રદીંકી જુરાઅતસે વોહ ખુદ ઘિર ગયાથા ઓર ઉસકો અપની જાનકે લાલે પડે હુએ યે ઇસને હલફિયા એહેદ કીયા ઓર જખલાકો ખુલાકર કહા કે.

“ ખાલિફ ખિન વલીફ રદીં ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકો

બહિષ્કૃત કેમ્પકે બાહર છોડ આયે. ” જખલાને દાંત પીસે મગર અબ કયા હો સકતાથા. ખાલિદ ખિન વલીદ રદી૦ અપને હુમરાહીયોંકે સાથ ખુશી કે નાઅરે બલદંદ કરતે હુએ સહી વ સાલીમ અપને કેમ્પમેં પહોંચ ગયે. લશકરે ઈસ્લામને મુસલમાન અસીરોંકો ખાલિદ ખીન વલીદ રદી૦કે હુમરાહ દેખા તો બહોતહી ખુશ હુએ ઓર અઘ્લાહો! અકબરકે નાઅરે ઝોર શોરકે સાથ બલદંદ કીયે. અબુ ઉબેદા રદી૦ અદલાહ તઆલાકા શુકરીયા બજા લાયે ઓર ખાલિદ ખિન વલીદ રદી૦કે હકમેં દુઆએ ખેર કી. ફિર ખાલિદ રદી૦સે પૂછા કે—

“ અય અબા સુલેમાન ! કયા ફેસલા કર આયે હો. ” ખાલિદ રદી૦ને કહા કે—

“ હુમારી શરતોંકો વોહ મંજુર નહીં કરતે ઓર હુમને દિનકી મંજુર નહી કીં. લડાઈ કે સિવા કોઈ ચારા નહીં. ” ઉસદિન લડાઈ બંધ રહી ઓર બની ગરસાન મયદાનસે અપને મકતુલોંકો ઉઠાકર દફન કરતે રહે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને લશ્કરીયોંકો શામકી નગાજકે બાદ ઇતતિ લા દી કે “કલ લડાઈ ફિર શુર હોગી. પહેલી લડાઈમેં હુમકો અદલાહ તઆલાને ફતેહ દી હય રોર દુશમનોંકે હિલોમેં હુમારી હયબત ડાલ દી હય. કલ તુમ બડે સખર ઓર સાખિત કદમીસે મુકાબિલા કરના, મયદાને જંગસે મુંહ

ન મોડના બલકે મોતકા આજે બઢકર ઇસલિકખાલ કરના
ઓર ઇસખાતકો બખુખી ચાદ રખના કે સઆદતેદારેન વોહી
હાસિલ કરેગા જે કલ અદલાહ ઓર રસુલ સલ્વંકો રાઝી
કરેગા.” અબુ ઉબેદા રહીંકે ખાદ ખાલિદ બિન વલીદ
રહીંને કહા.

“ અય મેરે ભાઇયો ! દુશ્મનોંકી કસરતકા ખ્યાલ ન
કરના મેં આજ ઉનકે લશ્કરમેં ગયા થા. ખેશક વોહ
તેઅદાદમેં બોહોત હેં. મગર હિમતેં તોડે હુએ ઓર
હવસલા હારે હુએ હંય. અગર તુમ સાબિત કદમ રહોગે,
તો અદલાહ તઆલા તુમકો ગાલિબ કરેગા. આજ રાતકો
અદલાહસે સખર ઓર નુસરતકી દુઆ માંગતે રહેના. ”
જબ સુબેહ હુઈ તો અબુ ઉબેદા રહીંને નમાઝસે ફરાગત
પાકર ખાલિદ બિન વલીદ રહીંસે કહા—

“ અય અબા સુલેમાન ! મેંને તુમકો ઇસ લશ્કરપર
સરદાર મુકરર કીયા. તુમ સફેં દુરસ્ત કરો ઓર છસકો
ચાહો મયમના મયસરાપર સરદાર મુકરર કરો ઓર અપની
તદબીરસે લશ્કરકો આરાસ્તા કરો. ” ફિર સબ લશ્કરીયોંકો
હુકમ દીયા કે “ જે કુચ્છ ખાલિદ બિન વલીદ રહીં
હુકમ કરેં ઉસકી દિલો જાનસે તાઅમીલ કરના ઓર ઉનકે
હુકમકે ખિલાફ કુચ્છ ન કરના. ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીં
ને એક કાબિલ જનરેલકી તરાહ લશ્કરે ઇસ્લામકો

આરાસ્તા ક્રીયા ઓર મયમના મયસરાપર ચીદાહ ચીદાહ સવદાર મુકરર કીયે. ઉધર માહાનને લી અપના લશકર મયદાનમેં નિકાલા ઓર ઉસકી તીસ સદેં એક દુસરેકે પીછે ખડી કી. જખ દોનોં લશકર આરાસ્તા હોકર મુકાબિલ હુએ તો રૂમી લશકરમેંસે એક રૂમી પહેલવાન મયદાનમેં નિકલા ઓર હરીફકો તલખ ઠીયા. લશકરે ઇસ્લામસે રૂમાસ હાકિમે ખસરા જે ફતેહ ખસરાકે બાદ મુસલમાન હોકર લશકરે ઇસ્લામમેં મિલ ગયાથા વોહ મુકાબિલેકે લિયે નિકલા. રૂમાસને રૂમી પહેલવાનકો રૂમી ઝખાનમેં મુખાતિખ કીયા. ઇસપર રૂમી પહેલવાનને ઉસકો મત્લામત કી કે “તુ રૂમી નસલકા આદમી હોકર કયોં મુસલમાન હો ગય.” ઇરકે જવાબમે રૂમાસને કહા કે—

“ મયને ઇસ્લામકો અચ્છા દીન પાયા, મેરા દિલ ઉસકી અઝમતકા કાયલ હો ગયા ઓર મેં સિદક દિલસે મુસલમાન હો ગયા. વાકેઈ એહલે અરખ રાસ્તીપર હંચ ઓર તુમ લોગ ખતાપર હો. ” રૂમી પહેલવાનને કહા—

“ મેં એહલે અરખકે દીનકો નિહાયત ઝખૂન સમઝતા હું. ” રૂમાસને કહા.

“ તૂ ગુમરાહ હય. ” ઉસપર રૂમી પહેલવાનને રૂમાસ પર હમલા કીયા, રૂમાસને ઉસકા વાર હોસલેસે સંબાલા.

કુચ દેરતક બરાબર વાર પડતે રહે એર દોનેાં લશકર ઉનકે કરતબ દેખકર ખુશ હોતે રહે. આખિર ફમી પહેલવાનને સુખુક દસ્તી કરકે ફમાસપર એક સખતવાર કીયા એર ફમાસકો અખમી કીયા ફમાસ અખમી હોકર ઘોડા દોડાકર વાપિસ આ ગયા એર ઇસકા અખમ દોકર બાંધા ગયા. ફમી પહેલવાન મયદાનમે શેરકી તરાહુ ગરજને લગા ઇસ્લામી લશકરસે મયસરા બિન મસરૂક મયદાનમે નિકલા મગર ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને ઉસકો રોક લિયા એર કહા કે-

“ ફમી પહેલવાનકે સાથ લડાઈ કરનેકે બનિસખત અપની જગેપર ઠથરના જિય.દા ઝુરૂરી હય. ” ઇસપર આખિર બિન કફીલ રહીં નિકલા ઉસકો બી ખાલિદ રહીંને રોક લીયા એર કહા.

“ તુમ કમસિન હો એર ફમી પહેલવાન બડા આઝ મુદા કાર હય. તુમ ઉસસે અહોદ્દાબરા નહી હો સકોગે ” આખિર બિન કફીલ રહીંને કહા કે.

“ અય સરદાર તુમને ઇસ ફમી પહેલવાનકી બડી વકઅત બઠા દી હય એર હમારે દિલોંમે ઉસકા ખોદ્દ ડાલ દીયા હય. ” ખાલિદ રહીંને કહા.

“ મેંને ઉસકી લડાઈકા ઠંગ દેખ લીયા હય વોહ

હમારે એક પહેલવાનખર ગાલિખ આ ચુકા હય. મેં નહીં
પસંદ કરતા કે હમારે દુસરે આદમીપર ભી વોહ ગાલિખ
આ જાય. ઇસતરાહ રૂમીયોંકા હોસલા બદ જાયગા. તુમ
અપની જગેપર ખડે રહો. ” ઇસકે બાદ હરસ બિન
અબદુલ્લાહ રહીં નિકલા ખાલિદ રહીંને ઉસકો કહા કે
“ બેશક તુમ મજબુત આદમી હો. મગર યેહ બતાવકે
ઇસસે પહેલે ભી તુમને તનહા કીસી પહેલવાનકા મુકાબિલા
કીયા હય ! ” હરસ રહીંને કહા “ નહીં. ” ખાલિદને કહા,
“ તુમ મુકાબિલેપર ન જાઓ. ” ઇસપર કયસ બિન હુબયરા
રહીં મયદાનમેં નિકલા ઓર ખાલિદ રહીંને ઇજાઝ
માંગી. ખાલિદ રહીંને કહા.

“ બેશક તુમ રૂમી પહેલવાનકે ખરાબર હો. ખિસમિલ્લાહ
મુકાબિલેપર જાઓ. મગર હોશિયાર રહેના. કયોંકે રૂમી
પહેલવાન જંગકે ફનમે પુરા માહિર માલુમ હોતા હય ”
રૂમી પહેલવાનને લલંકારકર આસમાન સારપે ઉઠાયા હુઆ
થા કે કયસ ઉસકે મુકાબિલ હુઆ. પહેલે તો નેઝા બાઝી
હુઈ ઓર કયસને અચ્છે કરતબ દિખાય રૂમી પહેલવાનભી
નેઝા બાઝીમે ઉસ્તાદ થા. નેઝા બાઝીમેં દોનોં ખરાબર થે.
ફિર નેઝે ફેંકકર દોનોંને તલવારે ખીંચ લીં. કયસ રહીંને
ખડે ઓરસે તલવારકા વાર કીયા રૂમીને તલવારકા વાર
ઠાલપર સંભાલા. મગર તલવાર ઠાલકો કાટકર રૂમીકી

ખોદપર પડી ઓર ખોદપર પડતેહી હો દુકડે હો ગઈ. રૂઝી
કો કુચ્છ આસેખ ન આયા ઓર ઉસને કયસકો ખે હથિયાર
પાકર ઉસપર હમલા કીયા મગર કયસ રહીં ભાગ્યન
ઘોડા ફેરકર મયદાનસે નિકલ ગયા. જળ અપને લશકરકે
કરીખ પહોંચા તો ઉસકે દિલને ઉસકો મલામત કી ઓર
કહા કે “કયસ તું કયું મયદાન છેડ આયા હય? મોત
કયા શે હય કે તૂ ઉસસે ડર ગયા.” ચેહ ખ્યાલકા આના
હી થા કે કયસને ફિર ઘોરકા રૂખ મયદાનકી તરફ કર
લીયા. ઓર છોટી ખંજર કમરસે નિકાલ લી. માઅન
ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને પુકારકર કહા.

“કયસ વાપિસ આ જાઓ.” કયસને ખત્રાહ
આવાજસે કહા.

“કયા તુમ મેરી જિંદગીમેં કોઈ ઘડી ખલા યા ઘટા
સકતે હો?” ખાલિદ રહીંને કહા.

“નહીં.” ચેહ સુનકર કયસ રહીંને મયદાનકી
તરફ મુંહ કર લીયા. ખાલિદ રહીંને પુકારકર કહા.

“કયસ રહીંકે પાસ તલવાર નહીં કોઈ હયજે ઉસે
તલવાર દે આયે?” અખદુર રહેમાન બિન અબિબકર
રહીંને લલકારકર કહા.

“ મેં જાતા હું.” ખાલિફ રહીંને ઉનકો તલવાર દી અખદુર રહેમાનકો મયદાનમેં આતે દેખકર રૂમીયોંને સમજાકે વોહ અપને હમરાહીકી ઇમદાદકો નિકલા હય. ઇસપર દો રૂમી સવાર અપને પહેલવાનકી ઇમદાદકો આ પહોંચે ઓર એકને અખદુર રહેમાન રહીંકો કહા કે—

“ તુમ લોગ સાહિબે ઇન્સાફ હોનેકા તો બડા દાવા કરતે હો ?” અખદુર રહેમાન રહીંને કહા

“ બેશક હમારા દાવા સચ્ચા હય.” રૂમીને કહા—

“ ચેહ કયા ઇન્સાફ હય કે દો પહેલવાન લડ રહે હંચ ઓર તુમ અપને હમરાહીકી ઇમદાદકો પહોંચ ગયે હો.” અખદુર રહેમાન રહીંને કહા—

“ મેં તુમારે પહેલવાનસે લડને નહીં આયા બલકે અપને પહેલવાનકો તલવાર દેને આયા હું અગર તુમકો દો ઓર એકકા ઇતના ખ્યાલ હય તો તુમ દો ઓર મેં એક હું આવ મેરે સાથ મુકાબિલા કરો.” કયસ ઓર ઉસકા હરીફ અખદુર રહેમાન રહીંકી ખાતેં સુનકર તઆબુબ કર રહેથે ઓર દુસરે રૂમી પહેલવાન લી મુતઆબુબ હુએ. ઉનહોંને કહા “ અચ્છા તુમ અયસેહી દિલેર હો કે દો પહેલવાનોં કે સાથ લડ સકતે હો તો આવ તુમારી આઝમાયશ કરે.”

દોનોં રૂમી અખદુરરહેમાન રહીંપર હમલા આવર હુએ. અખદુરરહેમાનને ઘોડા ફેર કર દોનોંકે વાર ખાલી દીયે આર ફિર સામને હોતેહી એક રૂમીપર અથસા તાક કર નેઆ લગાયા કે ઉસકી ઝિરાહકો તોડકર જીગરકે પાર હો ગયા. રૂમી ધાયલ હોકર ઝમીનપર ગિરપડા. પહેલા રૂમી જો કયસ રહીંકે મુકાબિલ થા અપને હમરાહીકો મક-તુલ દેખતેહી ગુસ્સા ખાકર અખદુરરહેમાનકી તરફ લપકા કયસ લી અખદુરરહેમાનકી ધમદાદકો પહોંચા મગર અખ-દુર રહેમાનને કયસકો ખુદ્દાકા વાસ્તા દેકર કહા—

“પીછે હઠકર ઝરા દમ લેલો આર મુઝે એકલેકો ધન દોનોં રૂમીયોંસે મુકાબિલા કરને દો.” કયસ પીછે હઠ ગયા. આર અખદુરરહેમાન દોનોં રૂમીયોંકે મુકાબિલ હુઆ. દોનોંને ચકખારગી અખદુરરહેમાનપર વાર કીયા. મગર અખ-દુર રહેમાનકા ઘોડા બિજલીકી તરાહ કોન્દ ગયા આર રૂમીયોંકે દોનોં વાર ખાલી દીયે. મુંહ ફેરતેહી અખદુર રહેમાનને એક રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા આર ઉસકો દો દુકડે કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. તીસરા રૂમી ચેહ સુખુક-દસ્તી દેખકર મળહુત હો ગયા. અખદુરરહેમાનને કયસકો કહા કે “ખઠો આર સવાખમેં શરીક હો જાઓ.”

કયસને ખઠકર અપને હરીફપર તલવારકા વાર કીયા આર ઉસકો ધાયલ કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. ચેહ હુઝરત-

નાક કારનામા દેખકર ઇસ્લામી લશ્કરમેં ખુશીકા નારા બલંદ
 હુઆ ઓર રૂમી લશ્કરપર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા.
 માહાન યેહ હાલ દેખકર સખ્ત અંદોહગી હુઆ કયોંકે
 યેહ તીન પહેલવાન ઇસ્કે લશ્કરમેં બડે નામી થે જો અબ-
 દુર રહેમાન ઓર કયસને કતલ કર દીયે. અબદુર રહેમાન
 મયદાનમેં બડે રહે ઓર હરીફ તલબ કરતે રહે મગર
 કીસીકો મયદાનમેં નિકલને કી જુરાઅત ન પડી. ઇસ પર
 અબદુરરહેમાન શેરકી તરાહ ગરજતે હુએ રૂમીયોંકે દાઈ
 બાજુપર જા પડે ઓર કઇએક રૂમીયોંકો કતલ કરકે ફિર
 મયદાનમેં આ બડે હુએ. ઇતનેમેં ખાલિદ બિન વલીદ
 રહીંને પુકારકર કહા કે—“ અબદુરરહેમાન વાપિસ આ
 જાઓ તુમને હયરત અંગેઝ કામ કીયા હય ઓર શુન્ન-
 અતકા હક અદા કીયા હય. ” ઇસ પર અબદુરરહેમાન અપને
 લશ્કરમેં વાપિસ ચલે ગયે. ફિર રૂમીયોંમેંસે કોઇ પહેલવાન
 ન નિકલા. માહાનને અગલી સફકો આગે બંદનેકા હુકમ
 દીયા ઉધરસે ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને લી એક ફોજકા
 હસ્તા મયદાનમેં બઢા દીયા. લેકીન ફરીકેન બચ બચ કર
 લડતે રહે ઓર એક દુસરેકે ગલે ન પડે બહોત થોડે આદમી
 જાનેબેનસે કતલ હુએ. ઇતનેમેં આફતાબ ગુરૂબ હુઆ ઓર
 દોનોં લશ્કર લડાઈ છોડકર અપને અપને કેમ્પમેં વાપિસ
 ચલે ગયે.

બાબ ૩૨

જે યરમુકકા તીસરા દિન.

જબ માહાન મયદાને જંગમે અપને કયામ ગાહમે પહોંચ્યા તો નિહાયતહી અફસુરદા ખાતિર થા. કયોંકે ઉસને દેખ લીયાથા કે રૂમી સિપાહી એહલે અરબસે ખોફ ખાતે હંચ એર કદમ આગે નહીં બદાતે. ઇસકો ચેહ ફિક થી કે અગર ઇસ્લામી લશ્કરકો ઇસ માઅરિકેમેં ફતેહ હાસિલ હુઈ એર રૂમી લશ્કર મયદાન છોડકર ભાગ નિકલ્લા તો ફિર અરબોંકી પેશ કદમી નહીં રૂક સકેગી એર તમામ શામ એર રૂમ ઉનકે કબજેમેં આ બાયગા ઇસપર ઉસને હરકુલ બાદશાહકો ખત લિખખા કે “એહલે અરબકો હરચંદ સુલેહપર ખુલાયા ગયા એર ઉનકો બહોતેરા લાલચ દીયા ગયા મગર વો નહિં માનતે એર મુકાબિલેપર અડે હુમે હંચ. જબલા એર ઉસકી કોમ ગરસાન પહેલે દિન એહલે અરબકે મુકાબિલેપર નિકલે. એહલે અરબમેંસે સિર્ફ સાઠ આદમી સાઠ હુઆર બની ગરસાનકા મુકાબિલા કરને કે લીયે મયદાનમેં આયે હમ ઉનકી ઇસ દિલેરી એર જુરાઅતપર હયરાન થે. ગો હમેં ચકીન થા કે વોહ જલ્દ કતલ હો બાદગે મગર નતીજા દેખકર હમ એરબી

સખત હયરાન હુએ. વોહ સાઠ આદમી શામ તક લડતે રહે ઓર પાંચ હઝાર બની ગરસાનકો કતલ કર ડલા. ઉનકી તરફસે સિફ દસ આદમી કતલ હુએ ઓર પાંચ હમારે હાથ અસીર હુએ. જબલાકી તેહરીક પર ઇસ્લામી લશ્કરકે સરદારોંકે સાથ ફરેખ કીયા ઓર ઉનકો દગાસે કતલ કરનેકે લીયે અપને પાસ ખુલાયા મગર વો મેરે ઉસ્તાદ નિકલે ઓર ઉલટા મુઝકો મેરે ખયમેમેં ઘેર લીયા મેને અપની જાન બચાનેકે લીયે ઉનકે કેદીલી છોડ દીએ. મેં ઉસ્કી જુરાઅત ઓર જસારતપર હયરાન હું. આજ મેં બડે ગુસ્સેકે સાથ અપના લશ્કર મયદાન મેં લેકર નિકલા ઓર દિનભર એહલે અરબકા મુકાબિલા કીયા દિનભર લડાઈ છોતી રહી મગર હમસે કુચ્છ ન બન પડા. હમારે તીન બહાદુર પહેલવાન કતલ હુએ. જો આજ ફરીકેનકે થોડે આદમી કતલ હુએ મગર મેંને માલુમ કીયા કે હમારે સિપાહી એહલે અરબસે ખોફ ખાતે હંચ ઓર ઉનકે દિલોંપર એહલે અરબકી હયબત છા ગમ્ હય. વો આજ બહોતહી બચ બચકર લડતે રહે. અગર મેં આજ ઉનકે પીછે ન હોતા તો અજબ નહીં કે વો મયદાન છોડકર ભાગ નિકલતે. અબ મેરે દિલમેં ચે તશવીશ પયદા હુઈ હય કે અગર ખુદા ન ખવાસ્તા ઇસ મયદાનમેં હમને શિકસ્ત ખાઈતો ફિર હમારા કહીં ઠિકાના નહીં રહેગા. ઇતના લશ્કર દુસરી મરતબા હમસે ફરાહમ નહીં હો સકેગા ઇસ લીયે મેંને મુફરિસલ હાલ રાસ્ત ચસ્ત

લિખ દીયા હય ઓર મેરા ઇરાદા હય કે અંદ રોઝ લડાઈ
બંદ રખું તાકે મેરે સિપાહીયોંકા ખોફ દૂર હો જાય ઓર
ઉનકે દિલ કુચ્છ મઝબૂત હો જાયે. અયસી બતા કોમકે સાથ
વાસ્તા પડા હય કે મેં કુચ્છ અર્જ નહીં કર સકતા. યે
જીન હંય યા ભૂત હંય ચીમટે હુએ ગલેસે ઉતરતેહી નહીં
મોતકો તો વોહ કુચ્છ સમઝતે નહીં. યું દેખને મેં નહીં.
પુલ બદન ઓર લાગિર હંય મગર જળ મયદાનમે નિકલ
તો હંય તો શેર બન જાતે હંય. મેં હતુલમકદ્દર ઇસ
બલાકો દફે કરનેકી કોશિશ કરુંગા ઓર જળ તક મેરી
જાનમેં જાન હય મયદાને જંગસે મુંડ ન મોડુંગા આપ
કોઈ હુકમ યા હિદાયત દેના આહેં તો ઇતતિલા બખશે. ”

યેહ ખત લિખકર માહાનને એક કાસિદકો દીયા ઓર
કહા કે “ શાહે હરકુલકે પાસ એનતાકીયેમેં લે જાજ. ”
ઇતનેમેં ખાનેકા વક્ત હુઆ મગર માહાનને ખાના ન ખાયા.
યે બખર ઉસકે લશકરમેં ફિલદોર ફેલ ગઈ કે માહાન બાદ-
શાહને આજ ખાના નહીં ખાયા. ઉસી વક્ત ઉસકે માતેહત
સરદાર ઉસકે પાસ આયે ઓર કહેને લગે કે “ આપ કયોં
ઇતના ગમ ખાતે હંય લડાઈકા હાલ અયસાહી હોતા હય
કલી ઇધર કલી ઉધર ખુદા ન કરે અલી હમને શિકસ્ત
નહીં ખાઈ સિફ્ત હો મુકાબિલે હુએ હંય અગર ઇનમેં એહલે
અરબ હમારે મુકાબિલેપર અડે રહે હંય તો કલ હમ ગાલિબ

આ બાઈજે. બાતહી કયા હય. લશ્કર હમારા જીં કા તું હય કબ તક એહલે અરબ હમારે મુકાબિલેપર અકે રહેંગે. આખિરકાર ઉનકો શિકસ્ત હોગી ઓર હમ ફતેહ હાસિલ કરીંગે. ” સરદારોંકી યે બાત સુનકર માહાનને કહા—

“ મેંને આજ લડાઈકા ઠંગ દેખા હય. હમારે આદમીયોંસે કુચ્છ નહીં હો સકા વોહ જોફ્ જદાથે ઓર આગે બઢનેસે ડરતે થે. અયસી બેદિલ ફેજકે સાથ કામિયાબી કી કયા ઉમીદ હો સકતી હય. મેરા ઇરાદા હય કે મેં ચંદ દિન લડાઈ બંદ રખું. ” જરજરને કહા—

“ આપ લડાઈ બંદ ન કરેં ઇસમેં હમારી કમજોરી સાબિત હોગી. અગર આપ તમામ લશ્કરકો મુકાબિલેકા હુકમ નહીં દેતે તો હમકો હુકમ દેં કે બારી બારી મુકાબિલેપર જાએં હમારે માતેહત એક એક લાખ સિપાહી હંય એક દિનમેં બઢેંગા દુસરે દિન કુનાતીર, તીસરે દિન કુવરીર ઓર ચોથે દિન દરીહાન. ઇસી તરાહ હમ બારી બારીસે મુકાબિલા કરીંગે. હમારે લશ્કર કો ભી આરામ મિલતા રહેગા ઓર એહલે અરબકી તેઅદાદ ભી ઘટતી જાયગી. ચાલીસ હજાર સીપાહીયોંકે સાથ વોહ કબ તક મુકાબિલા કરતે રહીંગે. મુઝકો તો ઉમીદ હય કે દો તિન દિનમેંહી ઇનકા કામ તમામ હો જાયગા. ” માહાનને કહા—

“ મેંને અરબોં કો દેખ લીયા હય ઓર ઉનકી લડાઈકા

ઢંગ અચ્છી. તરાહ જાંચ લીયા હય મેરા ચેહી ઇસલામ હય કે મેં ચંદ રોઝ લડાઈ બંદ રખું. મેને હરકુલ બાદશાહકો લી ખત લીખ દીયા હય. તુમ ચંદ રોઝ સખર કરો ઓર લશ્કરકો આરામ કરને દો ફિર જબ મુનાસિખ વક્ત આયગા મેં ખુદ લડાઈમેં જાઉંગા.” ચે જવાબ સુનકર ચારોં સરદાર અપનાસા મુંહ લેકર વાપિસ ચલે ગયે ઓર દિલમેં હયરાન થે કે માહાનપર અરબોંકા ખોદ્દ કયોં ઇસ કદર ગાલિખ હો ગયા હય.

ઇધર લશ્કરે ઇસ્લામને નમાઝેં અદા કીં ઓર રાત આરામસે ખસર કી. જબ સુખેહ હુઇ તો ફરાગતે નમાઝ કે બાદ અખુ ઉખેદા રહીં લશ્કરકો આરાસ્તા કરકે મયદાનમેં નિકલે મગર રૂમીયોંકી તરફસે કોઇ સામને ન આયા. અખુ ઉખેદા રહીંને મુતહમયિર હોકર દુશ્મનકે કેમ્પમેં જસુસ રવાના કીયે. વોહ ખબર લાય કે “માહાનને હરકુલ બાદશાહકો ખત લિખા હય ઓર ઉસકે જવાબકા મુનતઝિર હય. જબ તક જવાબ ન આયગા ઉસ વક્ત તક લડાઈ બંદ રહેગી.” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા કે “અય અમીનુલ ઉમ્મત ! રૂમીયોંકે દિલોંમેં હમારી દહેશત ફયલ ગઈ હય ઓર ખોદ્દી વજેહસે વોહ મયદાનમેં નહીં નિકલે. મુઝે ઇન્જાઝત દોકે લશ્કર લેકર ઉનકે કેમ્પ પર હમલા કરૂં તાકે અદલાહ તઆલા ચે મુશકિલ આસાન કરે.” અખુ ઉખેદા રહીંને કહા.

“ અય અખા સુલેમાન! જલ્દી ન કરો. જલ્દીકા નતીજા અચ્છા નહીં હુઆ કરતા. ચલો હમ લી વાપિસ ચલેં ઓર જખ તક રૂમી મયદાનમેં ન નિકલેં હમ લી અપને કેમ્પમેં આરામ કરેં.” ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહ્યા—

“ અય અમીનુલ ઉમ્મત! દુશ્મનકો સંભલનેકા મોક. ન દેના ચાહીએ. ઇસ વકત વો બદહવાસ હો રહે હંય. યકીનન હમકો કતેહ હોગી. ” મગર અબુઉબેદારદીં ને ખાલિદ બિન વલીદ રદીં કી ઇસ રાયસે ઇતિતિફાક ન કીયા ઓર લશકર કો વાપિસી કા હુકમ દે દીયા. ખાલિદ રદીં અખ કયા કર સકતે થે. અપને સિપેહ સાલાર કી હુકમ ઉદુલી ઇનસે હો નહીં સકતીથી. ન ચાર વોહલી અફસોસ કરતે હુએ લશકર કે હમરાહ કેમ્પમેં વાપિસ ચલે ગયે. સાત દિન તક લડાઈ બંદ રહી ઓર કોઈ ફરીક મયદાનમેં ન નિકલા. ઇસ અરસેમેં સાત હજાર જવાન જો બલીફએ સાની રદીં ને કુમક કે લીયે ઇસ્લાહ કીયે થે પહોંચ ગયે. અબુ ઉબેદા રદીં ઇનકો દેખ કર બહોત ખુશ હુએ કયોં કે ઉનમેં અકસર મશહુર તેગઝન ઓર નામી જંગલુ થે. ઇસ્લામી લશકર કો ઉસસે બહોત તકવીયત પહોંચી ઓર બલીફએસાની રદીં કી હમદરદી કે શુકર ગુઝાર હુએ. જખ માહાનને છ દિન એહલે અરબકો મયદાનમેં નિકલતે

ન દેખા તો ઉસને યની ગસ્સાનમેંસે દો તીન આદમીયોંકો જાસુસીકે લીયે ઇસ્લામી લશકરમેં ભેજ દીયા. વોહ લશકરે ઇસ્લામમેં એક દિન ઓર રાત ખુફિયા તોરસે રહે ઓર વાપિસ જાકર ઉન્હોંને માહાનકો યે ઇતતિલા દી કે “ઇસ્લામી લશકર મજેકી નીંદ સોતા હય ઓર મજે કે સાથ ઉઠતા હય નમાઝેં પઢતે હય રોઝે રખતે હય ખાને પકાતે હય ઓર ખુશ વ ખુરમી કે સાથ ખાતે હય. વો મયદાનમેં લડને કે લીયે કભી ન નિકલીંગે, જબ તક રૂમી લશકર મયદાનમેં ન જાય.

માહાનને યે ખબર સુનકર એક તદખીર સોચી ઓર અપને માતેહત સરદારોં હો ખુલાકર કહા.

“ લશકરે ઇસ્લામ મયદાનમેં નહીં આયગા જબ તક કે હમ મયદાનમેં ન નિકલેં મેરી યે તજવીઝ હય કે હમ આજસાતકો લશકર આરાસ્તા કરેં. લશકરે ઇસ્લામ મયદાનમેં આનેકે લીયે તૈયાર ન હોંગે હમ અયાનક ઉન પર જા પડીંગે ઓર ઉનકો તહે તોગ કરદેંગે. ” સળને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કીયા. દિન ભરતો વો ચુપચાપ રહે જબ રાત હો ગઇ તો માહાનને લશકર આરાસ્તા કીયા ઓર રાત ભર સફેં દુરસ્ત કરતા રહ્યા. જબ લશકર પુરે તોર પર આરાસ્તા હો ગયા ઓર માતેહત સરદારોં

કો પુરી હિદાયત દી જાચુકી તો સુખેહ હોનેસે પેશતર લશકરકો આગે બઢનેકા હુકમ દીય.

એહલે ઇસલામ અપને કેમ્પમેં રાતભર મઝેસે સાતે રહે. ઇન્હોં કુચ્છ ઇલમ ન થા કે દુશ્મનકે લશકરમેં કયા હલ ચલ મચ રહી હય. વો હરમેં હસ્તુર અલસમુખહા ઉઠે આર સુખહેકી નમાઝ કે લીયે જમા હુએ. નમાઝસે વોહ ફારેગ હુએ તો ઉનકે સિપાહી જો મચદાને જંગ કે પેહેરે પર મુતઅધ્યન થે બઢ હવાસ દોડતે હુએ પહોંચે આર ઇતતિલાઅ દી કે “ દુશમાનકા લશકર આરાસ્તા હો કર હમલે કે લીયે આ રહા હય.” અબુ ઉબેદા રહીં ચેહ સુનકર ફિકરમંદ હુએ આર કહેને લગે કે—

“ માહાનને હમારે સાથ ફરેખ કીયા હય આર હમ પર અચાનક હમલા કરદીયા હય. હમ બિલકુલ તૈયાર નહીં હંચ આર હમારા લશકર મુતફરરિક પડા હય. જબ તક કે હમ લશકર કો આરાસ્તા કરેં તબતક રૂમી હમ પર ટુટ પડીંગે. અય અબા સુલેમાન! કયા તદખીર કરની ચાહીએ. ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ને કહા.

“ આપને ઉસવકત મેરી સલાહ પર અમલ ન કીયા આર દુશ્મનકી કમઝોરીકા ફાયદા ન ઉઠાયા. અબ દુશ્મનને હમારી ગફલતકા ફાયદા ઉઠા લીયા હય આર અચાનક હમ પર હમલાઆવર હુઆ હય, ઇસ વકત દુસરી તદખીર કય.

હો સકતી હય. મગર પાનસો સવારોંકો જલ્દ તૈયારીકા હુકમ દીજીયે મેં ઉનકો લેકર મયદાનમેં જતા હું. રૂમી લશકરકો મયદાનમેં રોકનેકી કોશિશ કરૂંગા આપ ઇતનેમેં લશકરકી સફેં હુસ્ત કર લેં ઓર આરાસ્તા હો કર મેરે ખીછે મયદાનમેં આ જાયે. ”

યે ખબર બિજલીકી તરાહ ઇસ્લામી કેમ્પમેં ફેલ ગઈ. ઓર પાનસો સવાર જલ્દ જલ્દ મુસલ્લાહ હો કર ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કે હુમરાહ મયદાને જંગકી તરફ ખડે. ઝુબેર બિન અવામ રહીં ફેઝલ બિન અબ્બાસ રહીં યઝીદ બિન અબી સુફિયાન રહીં રબીઆ બિન આમિર રહીં મયસરા બિન મસરૂક રહીં કયસ બિન હુબયરા રહીં ઝરાર બિન અઝવર રહીં મકદાદ બિન અસવદ રહીં અબુઝર ગફફારી રહીં ઉમર બિન માદીકરબ રહીં અમ્માર બિન યાસિર રહીં રાફેઅ બિન ઉમયરા રહીં શરજલ બિન હસના રહીં ઓર દીગર સુખઆને ઇસ્લામ ઇસ દસ્તેમેં શામિલથે. ઉનકી રવાનગી કે બાદ અબુ ઉબેદા રહીં ને લશકર કો તરતીબ દીયા. ચુકે નામી સરદાર ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કે હુમરાહ ચલે ગયે થે ઇસલીયે ઉનકે નાયબોં કો ઉનકી જગે મયમના મયસરાપર સુકરર કીયા.

જબ થેહ પાંચસો ઝિરાહપોશ સવાર નેઝે તાને હુબે મયદાને જંગમે આ પહોંચે તો રૂમી લશકર અપને કામોં

પર ઠયર ગયા ઓર માહાનકા મતલબ પુરા ન હુઆ. ફરી કયનમેંસે કીસીને એક દુસરેપર હમલા ન કીયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કા ચે અયન મનશા થા કે જબ તક ઇસ્લામી લશ્કર મયદાનમેં ન પહોંચ જાય લડાઈ શુરૂ ન હો.

ઈતનેમેં અબુ ઉબેદા રહીં લશ્કર લે કર મયદાનમેં પહોંચ ગયે ઓર ખાલિદ બિન વલીદકો જા મિલે. સખ સરદાર અપની અપની જગે પર આ ગયે. પયદલ ફેજપર શરજીલ બિન હસના રહીં મયમનાપર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રહીં મયસરા પર કયસ બિન હુબયરા રહીં કલ્બમેં ખુદ અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રહીં ઓર લશ્કરે ઝહફપર ખાલિદ બિન વલીદ રહીં અપને નશાન લે કર ખડે હો ગયે.

માહાનને અપને લશ્કરકો ઇસિતરાહ તરતીબ દીયા થા કે કેનાતીર મયે અપને હસ્તએ ફેજ કે મયમનાપર દરીહાન મયસરાપર કેવરીર ઓર જરજીર કલ્બમેં જબલા બિન એહમ સખસે આગે ઓર ખુદ માહાન એક ખલંદ મકામ પર ચઢ ગયા. જહાં ઇસકે લીચે શામીયાના ખડા કીયા ગયા થા. ઇસ શામીયાને કે ઇરદ ગિરદ હો હઝાર જંગલુ ખતોર બોડી ગાર્ડ મુકરર કીચે ગયે.

અબુ ઉબેદા રહીંને અપને તમામ સરદારોંકો નસીહત

કી કે “ અલ્લાહ તઆલાકો યાદ કરે” ઓર લડાઈમેં સખર ઓર સાખિત કદમીસે કામ લે’ ક્યોંકે સખરસે નબત મિલતી હય ઓર બલાયેં દુર હોતી હય ”

ખાલિદ ખિન વલીદ રદીંને દુશ્મનકી તરતીબકો ખુબ ગોરસે દેખા જુસસે માલુમ હુઆ કે માહાનને લશ્કર નિહાયત કાખિલિયતકે સાથ ખડા કીયા હય ઓર તીસ હજાર સિપાહીંકો ગિરોહ ગિરોહ કરકે અનજરોંસે મુલહિક કર દીયા હય તાકે ઉનમેંસે કોઈ સિપાહી ખાફ અદહ હો કર ભાગ ન નિકલે ખાહ વો મયદાને જંગમેં કટકર મર જાયે. ખાલિદ રદીંને દુશ્મનકા ચેહ અઝમ દેખકર અખુ ઉખેદા રદીંકો કહા—

“ આજ લડાઈ સખત હોગી ક્યોંકે રૂમીયોંને મરને મારનેકી ઠાન લી હય ઓર એક દુસરેકો અનજરોંકે સાથ ગાંઠ લીયા હય. મેરી ચે રાય હય કે આપ અપની જગે સધદ ખિન એહ રદીંકો ખડા કરે” ઓર આપ દો તીનસો સવારોંકી જમઇયતસે લશ્કરકી પુસ્તાપર જા ઠેરે” તાકે અગર એહલે ઇસ્લામ રૂમીયોંકે હમલેકી તાખ ન લાકર પસપા હોને લગે” તો આપકો દેખકર ઉનકો હયા ઓર શર્મ દામનગીર હો ઓર વો સાખિત કદમીકે સાથ મુકાબિલેપર અડે રહે.” અખુ ઉખેદા રદીંને ખાલિદ ખિન વલીદ રદીંની રાયસે ઇતતિકાક કીયા ઓર સધદ ખિન અયદ રદીંકો જો અશર

તુલ મુળશયેરીન રદીએ' સે થે અપની જાએપર દોજકે કલમે' ખડે કીયે આર આપ તીનસો સવાર હમરાહ લેકર લશ્કરકી પુશ્તપર જા ખડે હુએ.

સખસે પહેલે કોમે અજુમે'સે એક નવ જવાન નિકલ કર અખુ ઉમેદા રદીએ' પાસ આયા આર કહા કે—

“ મુએ ઇજાઝત દો કે મે' મયદાને જંગમે' જા કર દિલકો ઠંડા કર' આર અલ્લાહ તઆલાકી ગહમે' જાન ખર્ચ કરકે સઆદતે દારેન હાસિલ કર'. અગર કોઈ પયગામ રસુલે ખુદા સલંકી ખિદમતમે' લેજના હો તો મુએ કહે દે. ” અખુ ઉમેદા રદીએ' યેહ ખાત સુનકર આખ દીદા હો ગયે આર કહેને લગે.

“ ભાઈ ! અલ્લાહ તઆલા તેરી મુરાદ પુરી કરે. જખ રસુલે ખુદા સલંકી ખિદમતમે' પહોંચો તો મેરા સલામ અર્જ કરના આર કહેના કે હુજુરને જો વાઅદે હમારે સાથ કીયે થે હમને ઉનકો ઘરહક પાયા. ”

યે પયગામ લેકર અઝવી જોશ ભરે દિલકે સાથ મયદાનમે' નિકલા આર હરીફકો તલખ કીયા. ફિલફેર એક રૂમી પહેલવાન ઉસકે મુઝાનિલ હુઆ. અઝવીને ઘોડેકો ચક્કર દેકર ઇસિ આરસે રૂમીપર નેઝેકા બાર કીયા કે ઉસકો બાબલ કરકે ઝમીનપર ગિરા દીયા. ઇસકે બાદ હુસરા આઢમી નિકલા.

ઉસકોલી અઝવીને કતલ કીયા ફિર તીસરા નિકલા વો લી
 અઝવીકે હાથસે મારા ગયા ફિર ચોથા નિકલા વો લી
 કતલ હુઆ. આખિર પાંચવે રૂમી પહેલવાનને અઝવીકો શહીદ
 કીયા. કોમ અઝુબને જખ અપને પહેલવાનકો શહીદ હોતે
 દેખા તો ગુસ્સા ખા કર આગે બઢે. કોમ મઝહજ, હમીર
 ચોર ઝુબેદને લી ઉનકા સાથ દીયા. ઇધર રૂમી મયમનાકી
 અગલી સફ બઢી ચોર મુકાબિલા શુર હુઆ.
 ઇસલામી મયસરાને બડી સખતીસે રૂમી સફકા
 મુકાબિલા કીયા ચોર રૂમી પસપા હોને લગે
 કે રૂમી મયમના કી દુસરી સફને હમલા કીયા ફિરલી
 એહલે અરબને ઉનકો દબાયે રખા ચોર કતલકા બાઝાર
 ગરમ કીયા. ઇતનેમેં રૂમી મયમનાકી તીસરી સફ ઉન પર
 દુટ પડી ચોર એહલે અરબકો સખત તંગ કીયા. કોમે
 ઝુબેદ મુકાબિલે કી તાબ ન લાકર પસપા હોને લગી
 મગર કોમે અઝવ બડી સાબિત કદમી કે સાથ લડતી રહી.
 ઉમર બિન માદી કરબ રદી૦ ને અપની કોમ ઝુબેદકો બે
 લાગતે દેખા તો ઉસને પુકાર કર કહા કે “ અય આલે
 ઝુબેદ ! કહાં લાગે જાતે હો ? તુમ ઇઝઝત ચોર નામ
 વરીકો છોડ કર જિલ્લત ચોર નંગ કી તરફ જા રહે હો
 તુમ બહેસ્તકો છોડ કર આગકી તરફ જા રહે હો ચે કયા
 નામરદી હય ? તુમ જાનત નહીં કે અલ્લાહ તઆલા તુમકો
 દેખ રહા હય ચોર અલ્લાહ તઆલા સખરકા અજર

હેનેવાલા હય ઓર બે સખરોં પર ગઝમ કરને વાલા હય. અલ્લાહતઆલાહી રજામંદી છોડ કર તુમ કયોં ઉસકે ગઝમ કો અપને સરપર લેતે હો ? આવ કુચ્છ હયા કરો ઓર મયદાને જંગમેં કટકર મરજાઓ. ” કોમ ખુબેદ અપને સરદાર કા કલામ સુનતે હી ઉનહીં કદમોં પર ઠયર ગઈ ઓર ગયરત ખાકર ફિર રૂમીયોંપર હમલા આવર હુઈ. દીગર કોમેં ધરાધર સાંખિત કદમી કે સાથ લડ રહી થી. ઉનકી આમદ પર સળ જોશમેં આ ગઈ. ઇસ વકત અખુ હુરેરા રદી૦ ને અપની કોમ અવસકે સાથ ઉનકી ઇમિદાદ કી ઓર હિમ્મત ઓર ઝોરસે અકવામે અરખને વો તલવાર ચલાઈ કે રૂમીયોંકે મુંહ ફેર દીયે ઓર ઉનકો પીછે હડા દીયા. કોમ અઝવને ખડી જવાં મરદી દિખાઈ ઓર સળસે ઝિયાદા ઉસી કોમકે સિપાહી કામ આયે. ચેહ હાલતો રૂમી મયમના ઓર ઇસ્લામી મયસરાકા હુઆ. ઉધર રૂમી મયસરાને ઇસલામી મયમનાપર ઇસ શિદતકે સાથ હમલા કીયા કે ઇસલામી મયમનાકે સરદાર અલમ ધરદાર ઓર ચંદ ખહાદુર ખડે રહે ઓર ખાકી સળ ભાગ નિકલે. રૂમી ઉનકો દખાતે હુએ ઉસ જંગે તક લે ગયે જહાં ઓરતોંકા કેમ્પ થા. અખુસુફિયાન રદી૦ લી ઉન ભાગને વાલોં મેં થે જખ ઓરતોંને મુસલમાનોંકો પસપા હોતે દેખા તો વોહ ઉઠ ખડી હુઈ ઓર અપને મરદોં કે મુંહ પર મારને લગીં ઓર ઉનકો શરમ દિલાને લગીં. અખુસુફિયાનકી ખીખી

હિન્દને બઢકર અબુસુફિયાન રદી૦ કે ઘોડે પર એક ઝરણ રસીદકી ઓર કહા.—

“ તુઝકો શર્મ નહીં આતી કે તુ અઈયામે જહાલતમેં ઇસકદર બહાદુર થા અબ ઇસલામ લાકર ના મર્દ હો ગયા હય. અગર તુમ મરહોંસે લડાઈ નહીં હો સકતી તો ઓરતોંકા લિખાસ પહેન કર ઘરમેં બેઠો ઓર હમ તુમારી જગે લડતી હંય ” યે સુનકર અબુસુફિયાન અજત નાદિમ હુએ ઓર ઉંહોંને પુકાર કર કહા.

“અય મુસલમાનો! અપની ઓરતોં કે તાઅન તિશને સુનનેસે રૂમીયોંકી તલવારસે ઘાયલ હોના અચ્છા હય. ઓરતોંકી અબાન રૂમી તલવારસે ઝિયાદા તેજ હય ઓર ઉસકા ખમ ઝિયાદા ગેહરા હય. ”

ચારોં તરફસે ભાગને વાલોંપર પથરોંકી બારિશ હુઇ. ઉંહોંને ફિર મયદાનકી તરફ રૂખ કીયા મગર રૂમી ઉનમેં ઘુસ ગયેથે. ઓરતોં તલવારેં ખીંચ કર નીચે ઉતર આઈ ઓર મરહોં કે દોશ બ દોશ દુશ્મનોંસેં લડને લગીં. ખોલા બિનતે અઝવર ઓર દીગર અરબ ઓરતોં ને વો તલવાર ચલાઈ કે દેખનેવાલે દંગ રેહ ગયે. ખોલા ઓર ચંદ એક ઓર ઓરતોં અખમી બી હો ગઈ મગર ઉંહોં ને મુકાબિલા ન છોડા. યે હાલત દેખકર ભાગને વાલોં કે ઇસ કદર બેશ આ ગયા કે વો ફૈકુલઆદત હિમ્મતસે

લડને લગે. અળ રૂમી કદમ બકદમ પીછે હઠને લગે. ઈતનેમેં એક ચોર રૂમી સફ ઉનમેં આમિલી ચોર ઇસ્લામી મયમનાને ફિર શિકસ્ત ખાઈ. ચોરતોને ફિર ઉનકો પસપા કીયા. તીસરી મરતખા ફિર વો મયદાન છોડ કર ભાગે મગર ચોરતોં ને ફિર ઉનકો પસપા કીયા ચોર ઉનકી ઇમદાદ કે લીયે તલવારેં હાથમે લે કર ફિર ઉનકે સાથ શામિત હો ગઈ. રૂમી બતદરીજ હડતે આતે થે કે ખાલિદ બિન વલીદ રદીં અપને ફિરોજ મદ લશ્કર કે સાથ ઇસ્લામી મયમનાકી ઇમદાદકો પહોંચે ચોર વો દેખ કર મુતઆમુબ હુએ કે અરળ ચોરતોંલી રૂમીયોંકા બરાબર મુકાબિલા કર રહી હંચ. એક ચોરત ઝરીયા બિનતે હરમ ને ખાલિદકો કહા.

“ અય બેટે વલીદ કે કયા તુમને મુસલમાનોં કે ભાગતે સિખાયા હય ? ” ખાલિદ રદીંને કહા “ મેં તો ભાગને વાલોંમેં સે નહીં. હું ” ઇસિપર ઉસ ચોરતને કહા.

“ લાઅનત હો ઉસ સિપાહી પર જો અપને સરદારકો લડતા દેખે ચોર મયદાનસે ભાગ નિકલે. ”

ખાલિદ બિન વલીદ રદીં પેહલે હી જોશસે ભરે હુએ થે અળ અરળ ચોરતોં કે લડતે દેખ કર ગયરતસે ઉનકી આંખોંમેં ખુન ઉતર આયા. ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંકો જોશ દિલાયા ચોર ઇસ શિદ્દત દે સાથ હમલા કીયા કે રૂમી બદ

હવાસ હોકર મયદાન છોડ કર ભાગ નિકલે. ઓર અપને લશ્કરમેં જામિલે. ખાલિદ બિન વલીદ મોતકે ફિરિસ્તેકી તરાહ ઉનકે સાથ ઉલજ રહેથે ઓર ઉનકો મારતે મારતે દરીહાન તક જા પહોંચે. ઝરાર બિન અઝવર રદી૦ ને જો દરીહાનકો દેખા તો બિજલીકી તરાહ કોન્દ કર ઉસપર નેઝેકાવાર કીયા. દરીહાન સંભલને ન પાયાથા કે ઝરાર કા નેઝા ઉસકે જીગરકે પાર હો ગયા ઓર વો ઘાયલ હો કર ઝમીન પર ગિર પડા. જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ રૂમી મયસરાકા મુકાબિલા કર રહે થે તો જરજરને કવરીરકો કહા કે—

“ ચલો હમ ઇસ્લામી કલ્બ પર હમલા કરે.” કવરીરને કહા કે—

“ પહેલે તુમ અપને દસ્તે કો લે કર હમલા કરો ફિરમેં તુમારી ઇમદાદ કો પહોંચુંગા. ” જરજર કહા કે—

“ હમ તુમ જરાબર કે સરદાર હંય. તુમકો ચે હક હાસિલ નહીં કે તુમ મુઝકો લડાઈકા હુકમ દો ઓર આપ યહાં ખડે રહો. ” કવરીરને કહા.

“ મેરા રૂતબા તુમસે ઝિયાદા હય ઓર મેં તુમ પર હુકમ ચલા સકતા હું. ” ચેહ સુનકર જરજર તયશમેં આયા ઓર ઉસને કહા.

“ અરછા મેં યે મુઆમિલા માહાન કે સામને પેશ કરૂંગા. મગર મેં અપના ફર્જ અદા કીયે દેતા હું. તુમ જાનો તુમારા કામ જાને. ” ઇસપર જરજરને અપને દસ્તે કે બઢને કા હુકમ દીયા. અંજીરવાલે સિપાહીભી આગે બઢે ઓર મુકામિલા શુરૂ હુઆ.

ઇસ્લામી કલ્બમેં ચીદા ઓર નામવર બહાદુર ખડે થે ઉન્હોંને બડી સખતીસે મુકામિલા કીયા ફિરબી રૂમી બરાબર બઢે ચલે આ રહેથે. કોઇ શુખહા નહીં કે અગર અબુ ઉબેદા રદીં લશ્કરકે પીછે ન હોતે તો ઇસ્લામી કલ્બ કે પાઉંભી ઉખડ જાતે મગર અબુ ઉબેદા રદીંસે હુયા ઓર શર્મ કે મારે વો મયદાનમેં અડે રહે.

ઇતનમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદીં રૂમી મયસરાકો હટા કર ઓર દરીહાનકો કતલ કરકે અપને કલ્બકી ઇમ્દાદકો પહોંચે. અંજીરોંવાલે કટ કટ કર ગિરને લગે ઓર બતદરીજ રૂમી હઠતે હઠતે અપને લશ્કરમેં જામિલે.

ઇસ લડાઇમેં ત્રીન દરે ઇસ્લામી લશ્કરને હઝીમત ખાઈ ઓર ત્રીન દરે * ઓરતોંકી જુરાઅતસે વાપિસ ફિર

---

*લશ્કરે ઇસલામકે પીછે આખરી સફ્રમેં અરબ ઓરતેં બસર કરદગી ઝરારકી બહેનકે મુસતઅદ ખડીયાં ચેહ ઓરતેં તીરકમાન ઓર નેઝા બાઝીમેં બડી મક્શાક થીં. ઉન્હોંને બડી જવાં મરદી

કર ઉન્હોંને રૂમીયોંપર ફતેહ હાસિલકી. અખ થોડી દેર કે લીયે લડાઈ ખંદ રહી ચોર દોનોં લશ્કર એક દુસરેકા મુંહ દેખને લગે.

જખ માહાનને દેખા કે રૂમી લશ્કરકો એહલે અર-ખને તીન મકામ પર છીડે મકોડોંકી તરાહ રોંદ ડાલા હય ચોર દરીહાન કો કતલ કર ડાલા હય તો વો સખત ગઝબનાક હુઆ ચોર અપને લશ્કરીયોંકો સખત લાઅનત મલામતકી. ઇસ પર એક રૂમી પહેલવાન ગુસ્સા ખાકર મયદાનમેં નિકલા ચોર હરીફ તલખ કીયા. ઇસકે મુકાબિલે પર લશ્કરે ઇસ્લામસે અઝવ કોમકા એક નવ જવાન નિકલા મગર રૂમીને ઉસકો લેહજે ભરમેં કતલ કર ડાલા. ફિર મઆઝ બિન જબલ રદીં ને મયદાનમેં જાનેકા ઇશિ-દા કીયા ઉનકો અખુ ઉખેદા રદીં ને રોક લીયા ચોર કહા કે—

ચોર જાંગાઝીકે સાથ અપને આપકો કેદસે બચાયાથા ચોર અપની અફ્ફત ચોર અસમતકો રૂમી અવગાશોંકે હાથસે મહકુઝ રખાથા. (યેહ ઇશારા ઉસ વાકેઅકી તરફ હય ઇસકા બ્યાન આગે હો ચુકા હય) તીન મરતબા ઇસ્લામી લશ્કરકો હઝીમત હુધ ચોર મયદાન છોડકર બાગ નિકલે મગર તીનોં દે અરખ ચોરનોંને ઉનકો મયદાનકી તરફ ફેરા ચોર આપ ઉનકે હમરાહ મયદાનમેં રૂમીયોંસે લડતી રહીં (તારીખે આલમ ૭૯૬ ૮ સદા ૧૫૬)

“ અય મઆઝ ! તુમ અપના નિશાન લીયે અપની જંગે પર ખડે રહો. ” મઆઝ ઠયર ગયે ઓર ઉન્હોને આકર કહા કે “ મેરી કોમસે કેન શેહસવાર મેરી જંગે મયદાને જંગમેં જાયગા કયોં કે મુઝે સિપેહ સાલારને રોક દીયા હય. ” ઇસ પર મઆઝકા નવ જવાન ખેટા અખદુર રહેમાન ઉનકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા કે “ ઇન્જાત હો તો મેં ઉસ રૂમી કે મુકાબિલે પર જાઉં. ” મઆઝ રહીં ને કહા.

“ જાઓ ખેટા અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં અપની જાન ખર્ચ કરો. ” અખદુર રહેમાન જિન મઆઝ રહીં રૂમી પહેલવાનપર હમલ આવર હુઆ ઓર ઇસ ઓરસે રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા કે તલવાર ઉસકી ઢાલકો કાટ કર ઉસકી ખોદ પર પડી મગર કારગર ન હુઈ. રૂમીને મોકા પા કર અખદુર રહેમાન કે શાને પર તલવાર મારી ઓર અખદુર રહેમાન કો ઝખમી કર દીયા. અખદુર રહેમાન ઝખમી હો કર વાપિસ આ ગયા. ઇસ પર રૂમીને ફખરીયા તોર પર મયદાનમેં ઘોડે કો ચક્કર દીયે ઓર ફવરન દરલામી લશકર પર હમલા આવર હુઆ. મગર કોમ અઝવને ઉસકો પસપા કર દીયા. રૂમી ફિર મયદાનમેં આકર લલકારને લગા. અખુ ઉખેદા રહીં ને કહા.

“ કેન જવાન ઇસ્કે મુકાબિલે પર જાયગા ઓર ઉસકે

ગુરૂકો તોડેગા ? ” આમિર બિન તુફેલ રહીં એ સુન કર મયદાનમેં નિકલે ઓર બિજલીકી તરાહ રૂમી પહેલવાન પર હમલા આવર હુએ. આમિર બિન તુફેલને રૂમી પર નેઝેકા વાર કીયા મગર નેઝા ટુટ ગયા. આમિરને નેઝા હાથસે ફેંક દીયા રૂમીને આમિર પર એક વાર કીયા ઓર આમિરને ઢાલ પર સંભાલા. વાર સંભાલતે હી આમિરને રૂમીપર તલવારકા વાર કીયા. તલવાર રૂમીકે શાને પર પડી ઓર ઝિરાહ ધાટ કર ઉસકી આંતેં તક ઉતર ગય. રૂમી મુરદા હો કર ઉંધા જ પડા ઓર ઇસ્લામી લશ્કરમેં અદલાહો અકબરકા નાઅરા બલદંદ હુઆ. આમિર બિન તુફેલને મયદાનમેં ઘોડે કો ચક્કર દીયા ઓર પુકાર કર કહા કે “ રૂમી હમારા મુકાબિલા નહીં કર સકતે અકવામે અરબ યાની બની ગરસ્તાનમેંસે કોઈ મરદ મેરે મુકાબિલે કો નિકલે. ” ઇસ પર ખુદ જબલા બિન એહમ દોહરી ઝિરાહ પેહેને હુએ સરતાપા આહનમેં ગરક મયદાનમેં નિકલા. ઓર આમિરસે પુછા કે “ તુમ કિસ કબીલેસે હો ? આમિરને કહા.

“ મેં કબીલે અવસસે હું. ” જબલાને કહા.

“ તુમ મેરે કરાબતી હો બહેતર હો કે તુમ મયદાને જંગમેંસે ફિર જાઓ ઓર કિસી દુસરેકો મેરે મુકાબિલેકે લીયે લેજો. ”

आभिरने पुछा “तुम किस कजिलेसे हो?” जणवाने
कहा।

“मे' कोमे गरसानसे हुं. मेरा नाम जणवा हुय
ओर मे' गरसानका भादशाह हुं. ” आभिर रही० ने ये
सुनकर कहा।

“तो संलल जयो मे' वार करने लगा हुं.” जणवाने
बी तलवार उठाई दोनों वार ओक ही वक्त पडे.
आभिरजी तलवारने जणवा पर कुछ असर न किया
भगर जणवाकी तलवार आभिर रही० की जिराह कटकर
उनकी कमर तक उतर गछ ओर आभिर शहीद
होकर मयदानमे' गिर गये. ये हाल देख कर आभिर
रही० का भेटा जनहण अपने भापका पहला लेने के लीये
मयदानमे' निकला ओर जणवा के मुकाबिल हुआ. जण-
वाने पुछा तुम कोन हो ? ” जनहणने कहा..

“ मे' आभिर रही० का भेटा हुं जसको तु'ने शहीद
किया हुय. मे' तुजसे अपने भापका पहला लुंगा या तेरे
हाथसे शहीद होउंगा. ” जणवाने कहा।

“ मे' तेरे साथ मुकाबिला नही' करता तु' अली
जवान हुय तु वापिस यहा न ओर कीसी नामी जंगजुको
मेरे मुकाबिले पर लेज. ” जनहणने कहा.

“ હમ મુસલમાન મયદાનસે વાપિસ નહીં બાયા કરતે મેં તુજકો માર ડાલુંગા. યા આપ મારા બાઉંગા. ” યે કે-હતે હી જનદખને જખલા પર હમલા ઠીયા. જખલાને ખમુશ્કીલ વો વાર રદ કીયા. ઝોર ફિર હોશિયાર હો કર લડને લગા. એહલે ઇસ્લામ જનદખકી સુખુકદસ્તી ઝોર બાખાઝી દેખકર ખુશ હુએ. અખુ ઉખેદા રહીઠને યે દેખ કર કહા “ ખેશક અયસે હો લોગ અજરે અઝીમકે મુસત હક હોતે હંય જો અદલાહકી રાહમેં અપની જાનકો ઇસ તરાહ ખે દરેગ ખર્ચ કરતે હંય. ” ઉધર ખની ગસ્સાનભી જનદખકી પુરતી દેખકર ઘભરાય ઝોર ચંદ સિપાહી ઇસ ખાત પર આમાદા હુએ કે અગર જખલા પર મુશ્કિલ આ ખને તો ઉસકી ઇમદાદ કો પહોંચે. મગર અભી તક જખલા ખડી એહતીયાત કે સાથ જનદખકે સાથ લડ રહા થા. આખિર જનદખને ઝુંનજલાકર જખલા પર એક સખત વાર કીયા જો જખલા કે સર પર પડા ઉસકી ઝર્ખસે જખલાકા ખદન થરરા ગયા મગર વાર કરને મેં વોહ જખલાકે ખહોત કરીખ આ ગયા થા. જખલાને મોકા પા કર એક ટેડા હાથ જનદખ પર મારા જુસસે જનદખ દો કુકડે હો કર શહીદ હો ગયા. જખલાકી જાનમેં જાન આઘ ઝોર જદ્દ મયદાનસે વાપિસ ચલા ગયા. કયોંકે જનદખ કે વારને ઉસકે ખદનમેં સનસનાહટ પેદા કરદીથી ઝોર અખ વો ઝિયાદા મુખખિલે કી તાંખ ન રખતા થા.

ਜਯ ਕੋਮੇ ਅਵਸਨੇ ਅਪਨੇ ਦੋ ਘਡਾਦੁਰ ਘੋਰ ਨਾਮੀ
 ਸ਼ੇਖਸਵਾਰਾਂਕੋ ਸ਼ਾਹੀਦ ਛੋਟੇ ਹੋਆਤੋ ਸਭਤ ਜੋਸ਼ਮੇਂ ਆਧ ਘੋਰ
 ਮਧਵਾਨਕੀ ਤਰਫ਼ ਘਟੇ. ਕੋਮੇਂ ਅਭਵਨੇ ਵੀ ਉਨਕਾ ਸਾਥ ਦੀਯਾ
 ਘੋਰ ਆਲਿਫ਼ ਭਿਨ ਵਲੀਫ਼ ਰਵੀ० ਊਨਕੋ ਆਮਿਰ ਰਵੀ० ਘੋਰ
 ਜਨਵਯ ਰਵੀ० ਕੀ ਸ਼ਾਹਾਦਤਕਾ ਸਭਤ ਸਦਮਾ ਪਛੋਂਆਥਾ ਅਪਨੇ
 ਵਸ਼ਕਰ ਕੇ ਸਾਥ ਉਸਕੇ ਛਮਸਾਛ ਛੋ ਵੀਧੇ. ਸਭਨੇ ਮਿਲਕਰ
 ਘਨੁ ਗਰਸਾਨ ਪਰ ਛਮਵਾ ਕੀਯਾ ਘੋਰ ਉਨਕੋ ਤਛੇਤੋਗ ਕਰਨਾ
 ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਯਾ. ਘਨੀ ਗਰਸਾਨਕਾ ਅਵਮ ਘਰਵਾਰ ਕਤਵ ਛੁਆ ਘੋਰ
 ਅਵਮ ਉਸਕੇ ਛਾਥਸੇ ਗਿਰ ਪਡਾ. ਘਨੁਗਰਸਾਨ ਅਵਮ ਵੇਨੇਕੇ
 ਵੀਧੇ ਘਟੇ ਉਧਰ ਘੋਛਵੇ ਅਰਘਨੇ ਅਵਮ ਪਰ ਛਾਥ ਘਡਾਯਾ
 ਵਡਾਂ ਸਭਤ ਵਡਾਛ ਛੁਧ ਘੋਰ ਘਨੁਗਰਸਾਨ ਤਾਘ ਨ ਵਾ ਸਕੇ
 ਘੋਰ ਪਸਪਾ ਛੁਘੇ.+ ਆਫ਼ਤਾਘ ਅਘ ਗੁਰਘ ਛੋਨੇਕੇ ਕਰੀਘ

+ ਆਛੇਨੇ ਅਪਨੀ ਤਾਰੀਘਕੇ ੨੦੩ ਸੌਮੇਂ ਜ'ਗੇ ਧਰਮੁਕੇ
 ਸੁਤਅਲਿਕ ਐਕ ਵਾਕੇਆ ਕ੍ਰਿਪਾ ਛਧ ਊਸਤੇ ਸਾਘਿਤ ਹੋਤਾ ਛਧ ਕੇ
 ੩ਮੀ ਛਾਕਿਮ ਘੋਰ ਅਫ਼ਸਰ ਅਪਨੀ ਰੇਆਧਾਕੇ ਸਾਥ ਕਧਾ ਸੁਲੁਕ ਕਰਤੇ ਥੇ
 ਛੁਮੁਸਕਾ ਐਕ ਅਮੀਰ ਸਧਰਕੀ ਗਰਝਸੇ ਧਨ ਦਿਨਾਂ ਧਰਮੁਕਾ ਸੋਛੇਤ ਅਛ
 ਛਵਾਕਾ ਕਾਧਵਾ ਉਛਾਨੇਕੇ ਵੀਧੇ ਧਰਮੁਕੇ ਐਕ ਗਾਂਭਿਮੇਂ ਅਪਨੇ ਘੋਛਵੇ
 ਅਧਾਵਕੇ ਸਾਥ ਸੁਕੁਨਤ ਪਛੀਰ ਥਾ. ਜਯ ੩ਮੀ ਵਸ਼ਕਰ ਧਰਮੁਕੇ ਪਛੋਂਆ
 ਤੋ ਵੋਛ ਅਮੀਰ ਉਨ ੩ਮੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂਕੀ ਆਤਿਰ ਤਵਾਝੋ ਕਰਤਾ ਥਾ ਜੋ
 ਕਥੀ ਕਥੀ ਧਸਿ ਤਰਫ਼ ਜਾ ਨਿਕਲਤੇ ਥੇ ਐਕ ਰਾਤ ੩ਮੀ ਅਫ਼ਸਰੇਨੇ ਅ-
 ਮੀਰਕੋ ਕਛਾ ਕੇ ਅਪਨੀ ਘੀਘੀ ਧਨਿਕੇ ਛਵਾਥੇ ਕਰ ਦੇ ਅਮੀਰਨੇ ਧਨਿਕਾਰ
 ਕੀਯਾ ਘੋਰ ੩ਮੀ ਅਫ਼ਸਰੇਨੇ ਅਧਰਵਸਤੀ ਧਸਕੀ ਘੀਘੀਛੋ ਪਕਤ ਵੀ ਘੋਰ

થા આર દોનોં લશ્કર લડતે લડતે થક ગયે થે. ઇસ લીયે એક દુસરેસે મુઠા હો કર અપને કેમ્પમેં ચલે ગયે.

તમામ રાત ઉસકો બેઘઝઝત કરતે રહે ઉસકા એક લડકા મુઝાહિમ હુવા જસસે એક રૂમીને ઉસકા સર કાટકર અલગ કર દીયા. વોહ આરત સુબેહ અપને બેટકા સર લેકર રોતી હુઈ માહાનકે પાસ ગઇ આર કુલ કેફિયત સુનાકર દાદગી ખ્વાહાં હુઈ માહાન ઉસપર સખ્ત ખફા હુઆ આર ઉસ્કો અપને સામનેસે નિકલવા દીયા. (આકલે તારીખે સારાસિન્ઝ સફા ૨૦૩)

બાબ ૩૨

જંગે યરમુકકા ચોથા દિન.

દુસરી સુબાહકો ફિર દોનોં લશ્કર એક દુસરેકે મુકાબિલ હુએ સખસે પહેલે રૂમીયોંમેસે એક સરદારને દસ હઝાર જવાન કે સાથ એહલે ઇસ્લામ કે મયમનાપર જહાં ઉમરૂ ખિન આસ અલમ લીયે ખડે થે હમલા કીયા. રૂમીયોંને એહલે ઇસ્લામ કેા તો પહેલે પહેલે હમલેકી શિદ્દતસે પીછે હઠા દીયા મગર ફિર ઉમરૂ ખિન આસ ઓર ઉસકે હમરાહી જમ કર લડને લગે હત્તા કે રૂમીયોં કેા પસપા કરદીયા.

દુસરી તરફ જરજીરને તીસ હઝાર જવાનોં કે સાથ શરજીલ ખિન હસના રદી૦ કે દસ્તે પર હમલા કીયા. થોડી દેર તો શરજીલ કે હમરાહી જમ કર લડતે રહે મગર ફિર આહિસ્તા આહિસ્તા મયદાન છોડને લગે યહાં તક કે શરજીલ ખિન હસના કે સાથ સિર્ફ પાનસો આદમી રહે ગયે મગર વો ખડી જાંબઝીસે લડતે રહે. ઓર રૂમીયોંકો આગે ખઢને ન દીયા. શરજીલ કે હમરાહી જો મયદાન છોડ ગયે થે અપને સરદારકો ખસાખર લડતે દેખ કર ગયરત ખાકર વાપિસ આયે શરજીલને ઉનકો સરઝનશકી કે—

“ તુમ રૂમીયોંકે મુકાબિલેમેં કયોં ભાગ ગયે થે ? કયા બેહિસ્તકો છોડકર દોઝખમેં ગિરને ગયે થે ? ” ઉન્હોંને કહા

“ હમને લગઝિશ ખાઇ, હમેં મુઆફ કીજીએ ” ઇતના કહકર વો ફિર સરગરમી કે સાથ લડને લગે ઓર થોડી દેરમેં રૂમીયોંકો પસપા કર દીયા.

જખ ખાલિદ બિન વલીદ રદીઠને રૂમીયોંકો પહેલે હમલેમેં નાકામ દેખા તો ઉન્હોંને ફિલ્ફેર લશ્કરે ઝહફકે સાથ રૂમીયોંકે મયમનાપર હમલા કર દીયા. દુસરી તરફસે કયસ બિન હુબયરાને રૂમીયોંકે મયસરાપર યુરશકી. દોનોંને રૂમીયોંકો અયસા દખાયા કે ઉનકો હરાતે હુએ માહાનકે શામીયાને તક લે ગયે. માહાન યે હાલ દેખકર ગભરાયા. ઉસને તીર અન્દાઝોંકો તીર ચલાનેકા હુકમ દીયા. કોમે અરમન ને જો તીરઅન્દાઝીમેં માહિરથી એક દમ તીર છોડ દીયે, એહલે અરખ તીરોંકી ખોઝારસે તંગ આકર ખીછે હટ ગયે.

ઇસકે બાદ દોનોં લશ્કર થોડી થોડી દેરકે લીયે અપની અપની જગેપર દમ લેને લગે ઇતનેમેં રૂમી લશ્કરમેંસે ખડે કદોકામત ઓર ભારી ડીલડોલકા એક પહેલવાન નિકલા ઓર મયદાનમેં આકર હરીફ તલખ કરને લગા. અબુ ઉબેદા રદીઠને ઉસકો દેખકર અપને હમરાહીયોંકો કહા—

“ ઇસ પહેલવાનકા કદોકામત દેખકર દિલમેં ખોફ ન

ਲਾਓ ਕਥੇਂ ਤੇ ਘੜੇਤਸੇ ਆਵਮੀ ਘੜੇ ਜਸੀਮ ਛੋਤੇ ਛੰਧ ਮਗਰ
 ਦਿਲ ਉਨਕਾ ਕਮਝੋਰ ਹੋਤਾ ਛਧ. ਕੋਨ ਛਧ ਜੇ ਉਸਕੇ ਮੁਕਾਭਿਲੇ
 ਪਰ ਆਨਾ ਆਵਤਾ ਛਧ ? ” ਫਿਰਦੌਰ ਆਲਕਲਾਛ ਛਮੀਰੀ ਮਧ-
 ਛਾਨਮੇਂ ਨਿਕਲ ਕਰ ਉਸਕੇ ਮੁਕਾਭਿਲ ਛੁਆ. ਪਛੇਲੇ ਨੇਝਾਘਾਝੀ
 ਗੁੜ ਛੁਧ. ਦੋਨੋਂ ਐਕ ਦੁਸਰੇਪਰ ਵਾਰ ਕਰਤੇ ਰਛੇ ਮਗਰ ਕੋਧ
 ਗਾਇਘ ਨ ਛੁਆ. ਆਘਿਰ ਥਕ ਕਰ ਧੋ ਆਵਾ ਛੁਐ ਆਰ
 ਵਮ ਲੇਨੇ ਲਗੇ ਦੋਨੋਂਨੇ ਨੇਝੇ ਛਾਥਸੇ ਫੇਂਕ ਦੀਐ ਆਰ ਤਲਵਾਰੇਂ
 ਆਂਥਕਰ ਦੋਨੋਂਨੇ ਐਕਛੀ ਵਕਤ ਛਾਥ ਉਛਾਧ ਆਰ ਦੋਨੋਂਵਾਰ
 ਐਕਵਮ ਐਕ ਦੁਸਰੇ ਪਰ ਪਛੇ.

ਆਲਕਲਾਛਕਾ ਵਾਰ ਘੋਕਾਰ ਆਭਿਤ ਛੁਆ ਮਗਰ ਝਮੀਕਾ
 ਵਾਰ ਕਾਰਗਰ ਛੁਆ ਆਰ ਆਲਕਲਾਛਕਾ ਆਭੁ ਝਘਮੀ ਛੁਆ.
 ਆਲਕਲਾਛ ਘੋਡੇਕਾ ਝਘਕਰ ਫੇਰ ਕਰ ਫਿਰਦੌਰ ਅਪਨੀ ਕੋਮਮੇਂ
 ਆ ਗਧਾ ਉਸਕਾ ਝਘਮ ਆਸਸੇ ਘੜਾ ਘੁਨ ਘੋਛ ਰਛਾਥਾ, ਘੋਕਰ
 ਆਂਧਾ ਗਧਾ, ਆਲਕਲਾਛਨੇ ਅਪਨੀ ਕੋਮਕੋ ਮੁਆਤਿਘ ਕਰਕੇ ਕਛਾ—

“ ਕਧਾ ਕੋਮੇ ਛਮੀਰਮੇਂ ਸਿਵਾ ਉਨਕੇ ਸਰਦਾਰਕੇ ਕੋਧ ਆਰ
 ਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਜੇ ਉਸ ਝਮੀ ਪਛੇਲਵਾਨਕਾ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਕਰੇ ? ”
 ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਮੇ ਛਮੀਰਕਾ ਐਕ ਝਿਰਾਛ ਪੋਸ਼ ਜਵਾਨ ਘਿਜਵੀਕੀ
 ਤਰਾਛ ਮਧਛਾਨਮੇਂ ਪਛੋਥਾ ਆਰ ਆਤੇਛੀ ਝਮੀ ਪਛੇਲਵਾਨਪਰ
 ਨੇਝੇਕਾ ਧਸਿ ਝੋਰਕੇ ਸਾਥ ਵਾਰ ਕੀਧਾ ਤੇ ਨੇਝਾ ਉਸਕੀ ਪੁਸਤਕੇ
 ਪਾਰ ਛੋ ਗਧਾ. ਫਿਰ ਦੁਸਰਾ ਝਮੀ ਪਛੇਲਵਾਨ ਛਮੀਰੀਕੇ ਮੁਕਾਭਿਲ
 ਛੁਆ. ਉਸਕੋਘੀ ਛਮੀਰੀਨੇ ਕਤਲ ਕੀਧਾ ਫਿਰ ਟੀਸਰਾ ਨਿਕਲਾ

ઉસ્કા બી ઉસ હંમીરીને કામ તમામ કીયા. ઉસ્કે બાદ ચોથા પહેલવાન લશ્કરે રૂમસે નિકલા ઓર ઉસને હંમીરીકો શહીદ કીયા. ફવરન કોમે હંમીરકે એક તીર અંદાઝને આગે બઠ કર અયસા તાક કર તીર ચલાયા કે રૂમી પહેલવાનકે સીને પર બેઠા ઓર વો અપને મકતુલકે પાસહી ઘાયલ હોકર ગિર પડા.

લશ્કરે ઇસ્લામકી તરફસે તકબીર ઓર ખુશી કે ના અરે બલંદ હુએ મગર રૂમીયોંકી ચી'બે' નિકલ ગઈ. કયોં કે યે રૂમી પહેલવાન ઇનમે બડા નામી ઓર ઝીમરતબા થા. કુચ્છ દેર તો રૂમીયોં પર સકતેકા આલમ તારી રહા આખિર જુરાઅત કરકે એક બડા સરદાર રૂમીયોંકી તરફસે મયદાનમે' નિકલા ઓર ઉસને કહા.

“ મેં અપની કોમમે' એક સરદાર હું મેરે મુકાબિલે પર એહલે અરબસે કોઇ નામી સરદાર આયે. ” ઇસપર શરજીલ ખિન હસના કાતિબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ અપના નિશાન હાથમે' લીયે મુકાબિલેપર નિકલે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇનકો કહેલા લેજા કે “ અગર તુમ મુકાબિલે પર જાતે હો તો નિશાન દે જાઓ તાકે તુમકો લડાઇમે તકલીફ ન હો. ” શરજીલને નિશાન એક શખ્સકે હવાલે કીયા ઓર મયદાનમે' રૂમી સરદાર કે મુકાબિલે હુએ લડાઈ શુરૂ હુઈ. દોનોંને અયસે કરતબ દિખાય કે હરદો લશ્કર વાહવાહ

ਘੋਰ ਸ਼ਾਘਾਸ਼ ਪੁਕਾਰ ਉਠੇ. ਸ਼ਰਯੁਲਨੇ ਵੇਖਾ ਕੇ ਝੰਮੀ ਪਛੇਲ-
ਵਾਨ ਕੀਲੀਤਰਾਛ ਉਨਕੇ ਕਾਂਧੁਮੇਂ 'ਮਝੀ' ਆਤਾ ਅਸਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਘੋਡੇਕਾ ਝੰਘ ਅਪਨੇ ਵਸ਼ਕਰਕੀ ਤਰਫ਼ ਕਰ ਲੀਯਾ. ਝੰਮੀ ਸਮਝਾ ਕੇ
ਧੋ ਲਾਗਾ ਜਾਤਾ ਛੁੰਧ. ਉਸਨੇ ਤਆਕੁਭ ਕੀਯਾ ਧੋਤੀ ਦੁਰ
ਜਾਕਰ ਸ਼ਰਯੁਲਨੇ ਅਧਿਆਨਕ ਫ਼ਿਰ ਕਰ ਝੰਮੀ ਪਰ ਵਾਰ ਕੀਯਾ ਮਗਰ
ਝੰਮੀਨੇ ਘੋਡਾ ਖੁਫ਼ਾ ਕਰ ਵਾਰ ਖਾਈ ਵੀਯਾ ਘੋਰ ਕੇਛਨੇ ਲਗਾ ਕੇ
“ਤੁਮ ਲੋਗਾਂਕੇ ਵਡਾਧੰਕੀ ਤਰਫ਼ੀਯੇਂ ਯੁਭ ਆਤੀ ਛੁੰਧ ਘੋਰ
ਤੁਮ ਮਧਦਾਨਮੇਂ ਯੁਭ ਦਾਵ ਖੇਲਤੇ ਛੋ ਮਗਰ ਤੁਮਾਰੇ ਦਾਵਨੇ
ਤੁਮਕੋ ਕੋਧ ਫ਼ਾਧਦਾ ਨਹੀਂ ਪਛੋਂਯਾਯਾ.” ਫ਼ਿਰ ਪਧਦਰਪੇ ਐਕ
ਦੁਸਰੇਪਰ ਵਾਰ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਛੁੱਟਾਕੇ ਵੋਨੋਂਕੀ ਤਲਵਾਰੇਂ ਫੁਟ ਗਧੰ
ਵੋਨੋਂਨੇ ਤਲਵਾਰੇਂ ਫ਼ੇਂਕ ਵੀ ਘੋਰ ਐਕ ਦੁਸਰੇਸੇ ਵਿਪਟ ਗਯੇ.
ਝੰਮੀ ਘਡਾ ਮੋਟਾ ਤਾਅ ਥਾ ਘੋਰ ਸ਼ਰਯੁਲ ਅਧਯਛੇ ਰੋਝੇ ਰਖਨੇ
ਘੋਰ ਸ਼ਯਯੇਵਾਰੀਕੇ ਲਾਗਿਰ ਘੋਰ ਅਧਕੁਲ ਘਟਨ ਛੋ ਰਛੇ ਥੇ.
ਵੋਨੋਂ ਐਕ ਦੁਸਰੇਕੋ ਘੋਰਸੇ ਵਧਾਨੇ ਲਗੇ ਅਰਸਾਰਨੇ ਵੇਖਾਕੇ ਝੰਮੀ
ਪਛੇਲਵਾਨ ਸ਼ਰਯੁਲਪਰ ਗਾਲਿਯ ਆ ਜਾਯਗਾ. ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕਛਾਕੇ—

“ਮੇਂ ਅਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ ਕੇ ਝੰਮੀ ਪਛੇਲਵਾਨ ਰਸਮੁਕੁ-
ਵਲਾਛ ਸਲਵਵਲਾਛੋ ਅਵਧਛੇਵਸਵਲਮਕੇ ਕਾਤਿਯਕੋ ਕਤਲ ਕਰੇ ”

ਮਾਅਨ ਵੋਛ ਘੋਡਾ ਵੋਡਾਕਰ ਮਧਦਾਨਮੇਂ ਪਛੋਂਯਾ. ਝੰਮੀ ਪਛੇ-
ਲਵਾਨਨੇ ਵਰ ਅਸਲ ਸ਼ਰਯੁਲ ਘਿੰਨ ਛਸਨਾਕੋ ਸੁਰਤ ਕਰ ਵੀਯਾ ਥਾ
ਘੋਰ ਕਰੀਯ ਥਾਕੇ ਵੋ ਉਸੇ ਘੋਡੇਕੀ ਅੰਨਸੇ ਉਡਾਕਰ ਅਮੀਨਪਰ
ਵੇ ਪਟਕੇ ਕੇ ਅਰਸਾਰਨੇ ਉਸਕੋ ਘੋਰਸੇ ਵਲਕਾਰਾ. ਝੰਮੀ ਸ਼ਰਯੁਲਕੋ

છોડકર ઝરસરકી તરફ જુકા મગર ઝરસરને પેશદસ્તી કરકે ઇસ ઝેરસે ખંજરકા વાર કીયા કે રૂમીકે હો હુકકે કરકે ગિરા દીયા. લશ્કરે ઇસ્લામને તો ખુશીકા નાઅરા બલદ કીયા મગર રૂમી સખત આજુરદા ખાતિર હુએ. ઝરસર ઝેર શરજીલ લશ્કરમે વાપિસ ચલે ગયે. રૂમી લશ્કરસે એક ઝેર નામી સરદાર ગુસ્સા ખાકર મયદાનમે નિકલા. ઝુબેર ખિન અવામ રદીં ઇસકે મુકાબિલ હુએ ઝેર રૂમીકો કતલ કર દીયા, ફિર દુસરા રૂમી નિકલા ઉસકોલી ઝુબેર રદીંને કતલ કીયા ઇસી તરાફ પયદરપય ચાર રૂમી સરદાર ઝુબેર રદીંકે હાથસે કતલ હુએ. ઇસપર ખાલિદ ખિન વલીદ રદીંને અબુ ઉબેદા રદીંકો કહા-

“ ઝુબેરને હયરત અંગેઝ કામ કીયા હય ઝેર સખત લડાઈ લડા હય મુઝકો અંદેશા હય કે વો થક ગયા હય. આપ ઉસકો મયદાનસે ખુલવાલે વરના વો ખુદ મયદાનસે કલી નહીં આયગા. ” અબુ ઉબેદા રદીંને ઝુબેરકો વાપિસ આનેકા હુકમ દીયા ઝેર ઝુબેર લશ્કરમે આ મિલા. ફિર એક ઝેર રૂમી પહેલવાન બે બડા ઝીરુખા થા મયદાનમે નિકલા ખાલિદ ખિન વલીદ રદીં ઉસકે મુકાબિલ હુએ ઝેર હમ ભરમે ઉસકો ઘાયલ કર દીયા.

જખ આહાનને અપને નામી સરદાર પયદરપય કતલ હોતે દેખે તો બડા અસ્મનાક હુઆ ઝેર ઉસને કહા કે-

“એહલે અરખ નેજે ઓર તલવાંકી લડાઇસે મગલુખ નહીં હોતે. ઉનપર હમલા કરનેસે ભી કુચ્છ ફાયદા નહીં હોતા. બહેતર હય કે તીર અંદાઝ આગે બઢે ઓર મુનાસિખ ફાસલેપર ઠયરકર તીર ચલાયે.”

ઈસ પર એક લાખ તીર અંદાઝ આગે બઢે ઓર ઉન્હોંને એકદમ તીર છોડ દીયે જુનસે એહલે ઇસ્લામકો બડા નુકસાન પહોંચા. સાતસો મુસલમાન તો એક ચશ્મ હો ગયે, કઇ એક ઘોડે ઝખમી હુએ ઓર મયદાનસે મુંહ ફેરને લગે. એહલે ઇસ્લામપર ચેહ સખ્ત મુસીબત નાજિલ હુઇ ઓર વો બહોતહી ગભરા ગયે. ઉસ દિનકા નામ ઉન્હોંને યવમુત્તાઅવીર (એક ચશ્મ હોનેકા દિન) રખા હય ઇસિસે જિયાદા સખ્તીકા દિન ઇન્કો કભી પેશ નહીં આયાથા. માહાનને જો લશ્કરે ઇસ્લામકી ગભરાહટ દેખી તો કહેલા લેબા કે—

“ એહલે ઇસલામપર તીર ચલાયે જાઓ ઓર ઉન્કે નઝદીક મત જાઓ ઉન્કા સિવા ઇસકે કોઈ ઇલાજ નહીં. ”

જખ ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને લશ્કરે ઇસલામકો બહહવાસ દેખા ઓર કરીબથાકે વો મયદાન છોડકર ભાગ જાયે તો ઉન્હોંને સરદારોંકો ટહા કે—

“ ચે જાંબાઝીકા મોકા હય વરન ખેલ બિગડ જાયગા. હિમ્મત કરો ઓર ફીસી તરાહ તીર અન્દાઝોંકી સફ લડ

પહોંચો વર ન હમ શિકસ્ત ખા જાઈગે. ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઉમર બિન આસ રહીં ઝુબેર બિન અવામ રહીં શારજુલ બિન હસના રહીં ઝરાર બિન અઝવર રહીં ઓર દીગર સરદાર અપને અપને હમરાહીયોં સમેત તીરોંકી ખારિશમેં સરતોડ ઘોડે છોડે હુએ તીરઅંદાઝોંપર હમલા આવર હુએ ઓર અયસા કતલેઆમ શુરૂ કીયા કે તીર અંદાઝ અપની એકડી ભૂલ ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં કે હાથસે ઉસ દિન નવ તલવારેં દુટીં; વો કંઈ સો સવારકે ખરાખર એકલે લડતે રહે. ઝરાર બિન અઝવરને ભી શદીદ કિતાલ કીયા, ઝુબેર બિન અવામ રહીં ઓર દીગર સરદારોંને વો તલવાર અલાઈ કે રૂમીયોંકે છકકે છુટ ગયે ઓર આલીસ હુઝાર તીરઅંદાઝ રૂમી મયદાનમેં કતલ હો ગયે, ખાકી ભાગફર અપને લશ્કરમેં જા મિલે એહલે ઇસલામ કે ઇસ મુસીબતસે નજાત મિલી ઓર તીરોંકી ખારિશસે ઉન્કો અમન મિલા.

દોનોં લશ્કર ફિર અપની અપની જગે ખડે હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીંકા દિલ અભી ઠંડા નહીં હુઆ થા. ઉન્હોંને ફિર મયદાનમેં નિકલ કર હરીફકો તલબ કીયા. રૂમીયોંકી તરફસે એક પહેલવાન નિકલા. ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને ઉસકો પહેલેહી વારમેં કતલ કીયા, ફિર હરઅંદાઝ ખાલિદ રહીંને રૂમીયોંકો લલકારા મગર કોઈ પહેલવાન,

ઉસકે મુકાબિલ ન આયા. અણુ ઉબેદા રદીંને ખાલિદ ખિન વલીદ રદીંકો કહેલા લેજા કે “તુમ થક ગયે હોગે ઇસલિયે મયદાનસે વાપિસ આકર ઝરા સસ્તા લો.” ખાલિદ ખિન વલીદ રદીંં એ સુનકર વાપિસ આ ગયે. સુરજકે ગુરૂ ખા હોનેમેં થોડાસા વક્ત રહે ગયા થા કે રૂમી મયદાનસે હટકર અપને કયામગાહમેં ચલે ગયે ઓર એહલે ઇસલામ લી અપને કેમ્પમેં આ ગયે ઓર અપને ઝખમીયોંકે ઝખમ ખાંધનેમેં મસરૂફ હુએ. અણુ ઉબેદા રદીંં લશ્કરીયોંમેં ફિરતે થે ઓર ઉનકો કહેતે થે—

“ખેશક આજ તુમકો અઝીયત પહોંચી હય મગર દુશ્મનોંકો તુમસે ઝિયાદા દુખ પહોંચા હય. અઘ્લાહ તઆ-લાકા શુક કરો ઓર ઉસ્કે ફઝલો કરમકે ઉમીદવાર રહો.”

ઇસરાત ચુકે સરદારાને લશ્કર બહોત થકે હુએ થે અણુ ઉબેદા રદીંં ને પાસખાની ઓર નિગરાનીકી ડચુટી અપને ઝિમ્મેં લી. વો રાતકે વક્ત કેમ્પકે ગિર્દ ગશત લગા રહે થે કે ઇનકો દો સવાર અપને આગે ચલતે હુએ દિખાઈ દીયે. ઉન્હોંને આવાઝ દેકર ઉન્કો ઠેરાયા જખ ઉન્કે નઝદિક વો ગયે તો દેખા કે વો દો સવાર ઝુબેર ખિન અવામ રદીંં ઓર ઉન્હી બીબી અસમા ખિનતે અખીબકર રદીંં હંચ. અણુ ઉબેદા રદીંંને હયરાન હોકર પડા—

“ઇસ વક્ત તુમ કિધર જા રહે હો.” ઝુબેર રદીંંને

કહા “ચુંકે આજ એહલે ઇસ્લામ થકે માંદેથે ચોર કઇ એકકી આંખે* જખમી હો ગઈથીતો મુઝે ખ્યાલ આયા કે કહીં પાસખાનીમેં ગફલત ન કરેં ઇસલીયે મેં લશ્કરે ઇસલામ-કી પાસખાની કર રહા હું. મેરી બીબીને લી મેરા સાથ દીયા હય.” અબુ ઉબેદા રહીં એ સુનકર ખુશ હુએ ચોર ઉન્કે હકમેં દુઆએ ખેરકી. અબુ ઉબેદા રહીંને કહા.

“તુમ લી આજ ઇસ લડાઈમેં બહોત થક ગયે હો તુમ જાકર આરામ કરો ચોરમેં નિગેહખાની કરતા હું.” ઝુબેર રહીંને કહા.

“આરામકી કોઈ ઝુરરત નહીં મુઝકો નિગેહખાની કરને દીજીએ.” ચુંનાચે ઝુબેર રહીંની તમામ રાત ઇસલામી કેમ્પકે ગિર્દ અપની બીબીકે સાથ ગરત કરતે રહે.

જખ માહાન અપને ખયમેમેં પહોંચા તો વો સખત

*જીન બહાદુરોંકી એક એક આંખ ઇસ મઆરિકમેં ઝાયે હો ગઈથી ઉન્કો બાદ અઝાં કોઈ શખ્સ આંખ ઝાયે હોનેકી બાબત પૂછતા તો વો બડે ફક્ષ ચોર નાઝસે કહેતે થે કે “થે કાબિલે ફક્ષ તમગા હય હમકો જંગ યરમુકમેં નરીખ હુઆ થા. જીસસે ઝિયાદ ખતરનાક જંગ એહલે ઇસ્લામકો કભી પેશ ન આઈથી ચોર અદ્વાહ તઆલાને હમકો ફક્મનોંપર તુમાયાં ફતેહ અતા ફરમાઈથી. થે આંખ ઇસ મઆરિકમેં ખર્ચ હુઇ જીસને એહલે અરબકે લીયે શામ ચોર ફિલીસતીનકા દરવાઝા ખોલ દીયા.

પત્રમુરદા ખાતર થા ઉસને કવરીર ઓર જરજરકો ખુલાયા
ઓર કહા—

“અખ તુમ મુઝકો કયા મશવિરા દેતે હો ? હમારી
કોઈ તદખીર કારગર નહીં હોતી. એહલે અરખકી જુરાઅત
ઓર જસારતને હમારી તદખીરે ખાકમે મિલા દી હંય.
આજ તીરઅંદાઝોને ઉન્કો સખત ગલરાહટમે ડાલ દીયા થા.
ઓર મુઝકો ઉમીદ થી કે આજ હમકો ફતેહ હાસિલ હોગી
મગર ચકલખત ઇસ્લામી લશકર તીરોંકી કુચ્છ પરવા ન કરકે
તીરઅંદાઝોંપર દુટ પડા ઓર ઉન્કો તહે તેગ ખે દરેગ કીયા.
મુઝકો અંદેશા હય કે અગર કલ એહલે અરખને હમપર
હમલા કર દીયા તો હમારા લશકર ભાગ નિકલેગા.” કવરીરને
ઇરકે જવાબમે કહા—

“ખહેતર હય કે ઇસ્લામી લશકરકે સિપેહ સાલારકો
કહેલા લેજે કે અંદ દિન લડાઈ મોકુફ રખે ઇતનેમે હમારા
લશકર આરામ કર લેગા ઓર લડાઈ કે લીચે તૈયાર હો
બચગા.”

ખાખ ૩૩

જંગે યરમુકકા પાંચવાં દિન.

સુખે હોનેસે પેશ્તર માહાનને બની ગરસાનમેંસે એક સમઝદાર આદમીકો અબુ ઉબેદા રદીંકે પાસ લેજા જસને અબુ ઉબેદા રદીંકે ચે પયગામ દીયા.

“લડાઈકા કોઈ એતેબાર નહીં કભી ઇધર કભી ઉધર હો ચાર દિન એહલે ઇસલામકો ગલબા હાસિલ હુઆ હય, ઇસપર મગરૂર ન હો જાઓ. કયોંકે અલી રૂમી લશ્કરકી તેઅદાદ કઇ લાખ હય આર ઉસમેં બડે બડે જંગળુ મોળુદ હય. અંજામકાર રૂમી લશ્કરકો ફતેહ હોગી. તુમ કબ તક ઉંકે મુકાબિલેપર અડે રહોગે. લેકિન માહાન આહતા હય કે કુચ્છ દિન લડાઈ મોકુફ રખો તાકે ઇસ અરસેમેં હમ કોશીશ કરેં કે એહલે અરબકે સાથ હમારી સુલેહ હો જાય. મેરે ઇજ્તિયારમેં જો કુચ્છ થા મેંને કીયા હય મગર તુમને ઉરકો મંજૂર નહીં કીયા. અબ મેં બાદશાહકો ખત લિખતા હું શાયદ વો માન જાય આર તુમકો મુંહ માંગી મુરાદ મિલ જાય.”

જખ અબુ ઉબેદા રદીંને માહાનકા ચેહ પયગામ સુના તો ઉંહોંને ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકો ખુલાયા આર કહા કે—

“ માહાનને ચંદ રોઝ લડાઈ મોકુફ રખનેકી દરખાસ્ત કી હય ઇસ નિયતસે કે બાદશાહ હરકુલકી ઇજાઝત લેકર વો હમારે હસ્થ મન્શા સુલેહ કરલે. મેં ચાહતા હું કે ઇસકી દરખાસ્ત મંજુર કરલું અગર હમારે હસ્થ મન્શા કે મુઆફિક સુલેહ હો જાય તો હમેં ઝોર કયા ચાહીએ. ” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા—

“ અય અમીનુલઉમ્મત ! ઇસસે પહેલેલી માહાનને સાત દિન લડાઈ મોકુફ રખનેકા પયગામ લેજા થા. જુસકો આપને મંજુર કર લીયા થા બા વબુદ ઇસ્કે કે મેંને આપકો મના કીયા થા. ફિર ઉસ્કા મુઆવિજા ઉસને હમકો યે દીયા કે અચાનક હમપર લશ્કર લેકર અયસે વક્તમેં ચઢ આયા જખકે હમ બિલકુલ લડનેકે લીયે તૈયાર ન થે. ઉસ વક્ત અગર આપ મેરા કહા માનતે તો હમારે હકમેં બહોતહી અચ્છા હોતા. મેં ઇન લોગોંકી ચાલાકીયોંસે ખુબ વાકેફ હું. અબ લી ઉસને કોઈ દાવ ખેલનેકા ઇરાદા કીયા હય. આપ ઉસકે પયગામકો હરગિઝ કુબુલ ન કરેં ઝોર કહેલા લેજેં કે લડાઈમેં તવકકુફ નહીં હો સકતા.” ઇસ પર અબુ ઉબેદા રહીંને કાસિદકો કહા કે—

“ માહાનકો જાકર કેહ દે કે પહેલી દફે તુને હમસે ફરેખ કીયા થા અબ હમ તેરે ફરેખમેં નહીં આતે ઝોર લડાઈમેં તવકકુફ નહીં ડાલ સકતે. હમ અબી તૈયાર હોકર

મયદાનમેં આ જાઈગે વો લી લશ્કર આરાસ્તા કરકે મય-
દાનમેં આ જાયેં આયંદા અખતિયાર હય. મગર હમ ઇસ
લડાઈકા ખાતેમા કરનેપર તુલે બેઠે હંય. ”

જળ માહાનકા કાસિદ માયુસ હોકર વાપિસ આ ગયા
ઓર ઉસને માહાનકો ઇસ હાલસે આગાહ કીયા તો વો
સખ્ત મુતરદદિદ હુઆ ઓર કેહને લગા.

“ મે એહલે અરળસે સુલેહકી ઉમીદ રખતા થા મગર
વો લડાઈ ઓર ખુનરેઝીપર ઝીદ કરતે હંય. અચ્છા લશ્કર
આરાસ્તા કરો ઓર મયદાને જંગમેં ચલો નતીજા જો કુચ્છ
હોગા દેખા જાયગા. આજ મેં ખુદ લડાઈમેં મોજુદ રહુંગા
ઓર મયદાનમેં નિકલુંગા. ” યે સુનકર જરજરને કહા—

“ હમારે મોજુદ હોતે આપ કયેં મયદાનમેં નિકલીંગે
પહેલે મેં જંગમેં નિકલુંગા ઓર એહલે અરળકે સિચેહ-
સાલારકો જંગકે લિયે તલખ કરંગા અગર મેંને ઉસકો માર
લીયા તો હમારી ફતેહ હો જાયગી અખ સરદારોં લડાઈ
હોની ચાહીએ. ઇસ તરાહ લડાઈકા જલ્દ ફેસલા હો જાયગા. ”
માહાનને કહા—“ ઇસસે બહેતર ઓર કયા હો સકતા હય
કે એહલે અરળકે દો તીન સરદાર મારેં જાયેં. ખુમુસન
ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ફિર હમ ઉનકો લેડ બકરીયોંકી
તરાહ બુખેહ કર ડાલીંગે. ખસ એહલે અરળમેં દો તીન
સરદારહી હંય જો અપની જુરાઅત ઓર જસારત હમકો

દિખા રહે હંચ ઓર હમારી તમામ તહબીરોંપર પાની ફેર દેતે હંચ ” ઇસ ખાતકા ફેસલા કરકે માહાનને લશકરકો મયદાનમેં નિકલનેકા હુકમ દીયા.

ઇધર અબુ ઉબેદા રદીંને અપને લશકરકો સુખહેકી નમાઝ પઢાઈ ઓર ઉસકે ખાદ ઉસકો આરાસ્તા કરકે મયદાને જંગમેં લે આયે.

જરજીર સરતાપા આહનમેં ગરક હોકર મયદાને જંગમેં આયા ઓર લલકારકર કહા કે “ મેં રૂમી લશકરમેં એક નામી સરદાર હું મેરે મુકાબિલેપર એહલે અરબકા સિયેહસાલાર આયે કયેં કે મેં કીસી અદના સરદારકે સાથ મુકાબિલા નહીં કરૂંગા.”

અમીનુલ ઉમ્મત અબુ ઉબેદા રદીંને જો અપના અલમ લીયે હુએ અપને લશકરકે કદબમેંથે જબ જરજીરકા ચે કલામ સુના તો ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકો ખુલાકર કહા કે—

“ અય અબા સુલેમાન ! રૂમી સરદારને મુઝકો મુકાબિલે કે લીયે તલબ કીયા હય. ચે અલમ તુમ અપને પાસ રખો અગર મેં સહી સલિમ વાપિસ આ ગયા તો અપના અલમ લે લુંગા. વરના મેરી જગે તુમ લશકરે ઇસ્લામકે સિયેહસાલાર હોગે જબતકકે ખલીફએસાની રદીં ઇસ ખાતકી મંજૂરી લેજે.” ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહા—

“અય અમીનુલ ઉમ્મત ! આપ રોઝે રખકર ઓર શખબેદારી કર કે બડે નહીકર ઓર લાગિર હો રહે હંચ ખુસુસન આજ રાતકો આપ લશ્કરકી નિગેહખાની કર રહે થે ઇસલિયે આપ અપના અલમ અપને પાસ રખીયે ઓર મુઝકો ઇન્જાઝત દીજીયે કે મેં ઇસ રૂમી સરદારકે મુકાબિલેપર જાઉં.” અબુ ઉબેદા રહીંને કહા—

“મુઝકો રૂમી સરદારને તલાખ કીયા હય મેરા ફર્જ હય કે મેં ઇસકે મુકાબિલેપર જાઉં.” ઇસપર દીગર સરદારોંને લી અરઝ કી કે “જબ હમ લેગ મોજુદ હંચ તો ફિર આપ કયોં મયદાને જંગમેં જાતે હંચ પહેલે હમકો તસદ્દુક ઓર કુરખાન હોને દીજીયે ફિર આપ જો ચાહે કીજીયેગા.” અબુ ઉબેદા રહીંને કહા—

“મેં મયદાન જંગમેં જાનેસે રૂક નહીં સકતા જબ ફરીકે મુખાલિફને મુઝકો તલાખ કીયા હય તો મેરા ફર્જ હય કે મેં ઇસકે મુકાબિલેપર જાઉં ઇસલિયે તુમ મુઝકો હરગિઝ ન રોકો મેં અઝમ કર ચુકા હું.” થે જવાબ સુનકર સખ ખામોશ હો ગયે. ખાલિફ ખિન બલીદ રહીંને અલમ ઉનકે હાથસે લે લીયા ઓર અબુ ઉબેદા રહીંને ઝિરાહ પહેને હુવે પુરે હથિયારકે સાથ મુસદ્દાહ હોકર મયદાને જંગમેં તશરીફ લે ગયે.

જખ અણુ ઉમેદા ખિન જરણહ જરણરકે મુકાખિલ હુએ તો ઉસને પૂછા-

“કયા એહલે અણુકે સરદાર તુમહી હો ?” અણુ ઉમેદા રદીઠને કહા-

“એહલે ઇસ્લામ મુઝકો અપના સરદાર સમઝતે હંય ચોર મેં તુમારે ખુશાનેપર મુકાખિલે કે લિયે આયા હું.”

દોનાંમેં લડાઇ શરૂ હુઇ એક અરસે તક દોનાં બરાબર લડતે રહે એહલે ઇસ્લામ અણુ ઉમેદા રદીઠકી તરફસે ખડે ફિકમંદથે ચોર ઉન્કી સલામતીકી દુઆએં માંગતે થે. જરણર થે દેખકરકે ઉસ્કા હરીફ ઉસકે કાળુમેં નહીં આતા અચાનક ઘોડા ફેરકર મયદાનસે ભાગ નિકલા. અણુ ઉમેદા રદીઠને તલવાર ખીંચે હુએ ઉસ્કા તઆકુબ કીયા. થોડી દૂર જાકર જરણરને ઉલટકર અણુ ઉમેદા રદીઠ પર વાર કીયા અણુ ઉમેદા રદીઠને વાર ખાલી દીયા ચોર ઇસ ઝોરસે એક હાથ મારા કે જરણરકી જાતહ કાટકર ઉસ્કો ધાયલ કર દીયા ચોર અલાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ કીયા. લશ્કરે ઇસ્લામને બી ખુશીસે તકબીર બલંદ કી ચોર અણુ ઉમેદા રદીઠ મુઝફફરો મનસુર અપને લશ્કરમેં વાપિસ આ ગયે ચોર અપના અલમ લેકર અપની જગેપર ખડે હોગયે.

માહાનને જખ જરણરકો કતલ હોતે, દેખા તો વો, બહોલ ગભરાયા ચોર ઉસને કહા,

“અફસોસ હય કે મેરા હસ્તે ખાજુ મયદાને જંગમેં કતલ હો ગયા હય અખ મેં ખુદ મયદાનમેં નિકલતા હું અગર મારા ગયા તો ઇસ તરફુદસે નજાત પાઉંગા અગર ખય ગયા તો ખાદશાહકે ઇનામકા મુસ્તહક હોઉંગા.” ઇસ પર એક બહાદુર પહેલવાન માહાનકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા.

“આપ મયદાનમેં ન જાઇએ ઓર મુજે ઇનાજત દીજીએ. મેં જરજીરકા બદલા એહલે ઇસ્લામસે લુંગા.” માહાનને કહા—

“અચ્છા તુમલી મયદાનમેં જાકર કિસ્મત આજમાઈ કરલો.” ઇસ પહેલવાનકા નામ સરજીસ થા ઓર વો જરજીરકા રિશ્તેદાર થા. જખ વો મયદાનમેં નિકલા તો ઘોડેકો મયદાનમેં ચક્કર દેકર અપની શેહ સવારીકા સુખુત દેને લગા ઇતનેમેં લશ્કરે ઇસ્લામમેંસે માલિક ઉશ્તર નિકલા. ઓર સરજીસકે મુકબિલ હુઆ. કુચ્છ દેર તક બરાબરકી લડાઈ હોતી રહી. આખિર માલિક ઉશ્તરને ચે દેખકરકે સરજીસકે જીરમપર કોઇ વાર કારગર નહીં હોતા તો ઉસકી રાનપર તાકકર નેઝા મારા મગર નેઝા બજાએ સરજીસકે ઘોડેકી પસલીઉમેં ખુપ ગયા. ઘોડા સવારકે સાથ ઝમીનપર ગિર પડા. સરજીસ અપને ઘોડેકી ઝીનસે અલગ ન હુઆથા કે માલિકને સુખુકદસ્તી કરકે ઉસકા કામ તમામ કીયા.

ये डालत देभकर माहान तयशमे आया और उसने
पुढ भयदानमे निकलनेका धरिदा कीया उसके भातेहत फिर
उसके पास आकर कहेने लगे के “जब तक हम जिंदा
हय तब तक आप भयदानमे न जाये.” माहानने कहा.

“मे ये मुकाबिला देभकर तंग आ गया हुं और
धिस जेलको भतम करता हुं. मे लडाईको धिससे जियादा
तुल देना नहीं चाहता. यातो मुझको इतेह दुध या शिकस्त
अगर मेने शिकस्त पाई तो आदशाहसे सुर्ष ३ हो नउगा
के मेने हततुलमकदुर कोशिश की. अपनी जानको ली भतरे
मे डाला मगर अरपोंडे सामने हमारी कुछ पेश न गई.
अब तुम सब अपनी जगेपर ठयरे रहो और मुझको भय-
दानमे जाने दो.” माहानके भातेहत ये सुनकर चुप हो
गये और माहान मुसद्लाह होकर और ओक वजनी उमुद
हाथमे लेकर भयदानमे निकला. माहान भडा तनुमंद और
जंगलुथा और उसको यकीन था के ओहले अरब मनयले
हय और तेग और सिनानकी लडाईमे सुपुदस्त हय मगर
उसके उमुदका बार उनमेसे कोई संभाल न सकेगा.

मालिक उश्तर सरलसको कतलकरके भयदानमे लल-
कार रहा था के माहान भयदानमे पहुँच गया. मालिक
बिन बदीह रहीने दुरसे माहानकी सजधज देभकर उसको
पडेचान लीया और अबु उमेदा रहीनको कहाके “अब

ખુદ માહાન મયદાનમેં નિકલા હય. ઉમીદ હય કે અખ લડાઈકા જલ્દ ખાતિમા હો જાયગા અગર માલિક ઉશતર મયદાનમેં મોજુદ નહોતા તો માહાનકે મુકાબિલે પર મેં ખુદ નિકલતા. ”

માહાનને મયદાનમેં આતેહી માલિકકો પૂછા કે—

“ કયા તુમારા નામ ખાલિદ રદીં હય ? ” માલિકને કહા “ નહીં મેરા નામ માલિક ઉશતર હય. ” માહાનને ચે સુનકર કહા—

“ મેરા ઇરાદા ખાલિદ રદીંકે સાથ મુકાબિલા કરનેકા થા મગર કોઈ હરજ નહીં તુમકો કતલ કરકે મેં ખાલિદકો તલખ કરૂંગા. ” માલિકને કહા—

“ તુમારી આરજુ પુરી ન હોગી કયોંકે મેરે હાથસે તુમ જિંદા ન રહોગે. ” માહાનને કહા—

“ મેં તુમારે લશકરકે તમામ સરદારોંકો ચુન ચુનકર કતલ કરૂંગા તુમને મુઝકો સમજા કયા હય ? અચ્છા સંભલ જાઓ. ” લડાઈ શુરૂ હુઇ. કુચ્છ દેર તક વાર ચકસાં પડતે રહે ઓર દોનોં સંભાલતે રહે મગર ફરીકેન જલ્દ એક દુસરેકી તાકત ઓર ઓરકે કાયલ હો ગયે. માહાનને મોકા પાકર ખડે ઓરકે સાથ ઉમુદકા વાર કીયા. માલિકને ઉસકો ઢાલપર લીયા મગર ઉમુદ ઢાલસે ફિસલકર માલિકકી

ખોદપર પડા કોઈ શુખ્હા નહીં કે અગર ઉમુદ પુરે ઝેરકે સાથ માલિકકી ખોદપર પડતા તો માલિકકા સર પાશ પાશ હો જતા. મગર ઉમુદકા ઝેર ઢાલપર પડનેસે કમ હો ગયા થા. ફિરલી ઉસકી ઝરખસે માલિકકી ખોદ ઉસકી આંખકી ઉપરકી હડ્ડીમે ખુબ ગઈ ઓર ઉસકી હડ્ડી બાહેર નિકલ આઈ. ઝખમસે ખુન જારી હુઆ ઓર માહાન સમજાકે હરીફ કતલ હો ગયા હય ઓર અનકરીખ ઘોડેસે ગિરા ચાહતા હય. ઇધર માલિકને અદ્દાહસે નુસરતકી હુઆ માંગી ઓર રસુલે અકરમ સલોપર હુરૂદ લેજા. માહાન માલિકકે ગિરને-કા મુનતેઝરહી થા કે માલિક ઉસી ઝખમી હાલતમે બિજ-લીકી તરાહ ઘોડા કુદાકર માહાનપર દુટ પડા ઓર બડે ઝેરસે તલવારકા વાર કીયા. તલવાર માહાનકે દાયે શાનેપર પડી લેકિન ઝિયાદા કારગરતો ન હુઈ મગર માહાનકા શાના ઝખમી હુઆ. માહાન અપને હાથકો ખેકાર પાકર ઘોડા દોડાકર અપને લશ્કરકી તરફ ભાગા. માલિક ઉશ્તર અપને લશ્કરમે આ ગયા ઓર ઉસકા ઝખમ બાંધા ગયા.

ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ને જો માહાનકો પીઠ ફેરતે દેખાતો ઉન્હોં ને અખુઉખેદા રહીં કો કહા.

અખ વકત હય. આપ યક ખારગી હમલેકી ઇબ્નઅલ દીજ્જમે. આજ યકીનન હમ ફેતેહ પાઈગે ઓર બડા લખ્ખ ખેલ ખતમ હોગા.” અખુ ઉખેદા રહીંને ઉસી

વકત જંગે મગલુબેકા હુકમ દે દીયા. તમામ લશ્કરે ઇસ્લામ અલ્લા હો અકબર કે નાઅરે મારતા હુઆ રૂમી લશ્કરપર દુટ પડા આર રૂમીયોંમે કતલકા બાઝાર ગરમ કર દીયા. રૂમી જમકર લડતેથે મગર અરબી તલવારકા લુકમા હુએ જાતે થે. શામ તક સંગીન લડાઈ હોતી રહી. આફતાબ ગુરૂબ હોને કે કરીબ થા કે રૂમીયોંને ભાગના શુરૂ કીયા એહલે અરબને ઉનકા પીછા કીયા. વો દરીયાએ યમુક જલકો રૂમી લશ્કરને અપની હિકાઝત સમજા હુઆ થા વો અબ ઉનકી હલાકતકા ગઢા બન ગયા. હઝારહા રૂમી ભાગતે હુએ દરીયામેં ગરક હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદીબને અપને ઝહફ લશ્કરકે સાથ માહાન આર ઉસકે હમરાહીયોંકા પીછા કીયા આર કુચ્છ કાસલેપર ઉનકો જા લીયા. માહાન ઇસ માઅરિકેમેં કતલ હુઆ આર ઉસકે કંઈ હમરાહી ભાગતે હુએ મારે ગયે. બાકી મુન્તશિર હોકર ઈધર ઉધર ભાગ ગયે.

એહલે અરબકો બડી શાનદાર ફતેહ હાસિલ હુઈ. ઇસ તમામ જંગમેં કાસન હી પરસીવલ કે કોલકે મુઆફિક એક લાખ ત્રાલીસ હઝાર આર બકોલ વાકદી* એક લાખ

*ગાલિબન વાકદી રહેબને સિફ ઉન રૂમી મકતુલોંકો શુમાર કીયા હે જે મયદાને જંગમે બિલ મુકાબિલ કતલ હુએ. ઉનકો નહીં શામિલ કીયા જે ભાગતે હુએ પડાડોં આર જંગોંમે કતલ હુએ.

પાંચ હજાર રૂમી કતલ હુએ. જો દરીયામેં ગરક હુએ ઉન્કા કોઇ હિસાબ નહીં એર ચાલીસ હજાર એહલે ઇસ્લામકે હાથ અસીર હુએ. જળકે લશ્કરે ઇસ્લામમેં ઝખમી તો બહોત થે લેકીન મકતુલોંકી તેઅદ્દાદ બકોલ કાસન ડી પર સીવલ સિર્ફ તીન હજાર એર બકોલ વાકદી ચાર હજાર એર તારીખે આલમકે મેઅલ્લિક્કે કોલકે મુઆફિક ચાર હજાર તીસ થી.

રૂમીયોંકા બેશુમાર માલો અસ્રબાબ એહલે ઇસ્લામકે હાથ આયા સિર્ફ માહાનકા સાજો સામાનહી સાઠ હજાર દીનારકા થા. યે જંગે અઝીમ માહે રજબ સને ૧૫ હિજરીમેં વાકેઅ હુમથી એર ઉસને મુઝકે શામકી કિસમતકા ફેસલા કર દિયા. જળ અબુ ઉબેદા રદી૦ અપને શહીદોંકી તજહીજો તકશીનસે ફારિગ હુએ એર ગનીમતકા માલ જમા હો ચુકા તો ઉન્હોંને ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમે નીચે દરજ કિયા હુઆ ખત લિખા.

“શુર કરતાહું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રહેમાન એર રહીમ હે એર દુરદ અલ્લાહકા નાઝિલ હે! ઉપર ઉસકે નખી ખરગુઝિદા કે. યે ખત હે અબુ ઉબેદા આમિર બિન જરરાહકી તરફસે. તેહકીક મેં તારીફ કરતાહું ઉસ અલ્લાહકી જુરકે સિવાય કોઈ માઅબુદ નહીં એર શુક કરતાહું બડા

ઉપર ઉસ ચીઝ કે જો ઉતારી ઉસને મેરે ઉપર અપની નેઅમતોંસે ઓર ખાસ ક્રિયા હમકો ઉસને સાથ અપની નેઅમતકે જા બરકત નખીએ રેહમત વ શાશીઉલ ઉમ્મત મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ્વકે ઓર આગાહ કરતાહું મેં આપ કે ઇસ અમ્રસેકે તેહકીક ઉતરા મેં યરમુકમે. ઉતરા માહાન કરીખ મુઝસે ઓર નહીં દેખા મુસલમાનોંને ઇસસે ઝિયાદા કિસી જમાઅતકો ઓર ન શુમારકો. પસ તોડ દિયા અહ્લાહને ઇસ જમાઅતકો ઓર મદદ ફી ઓર ગાલિખ ક્રિયા હમકો ઉનપર સાથ અપને એહસાન કે પસ મારકાલા હમને ઉનમેસે એક લાખ પાંચ હઝાર કે ઓર કેદ કર લિયા ચાલીસ હઝારકો ઓર હુખ ગયે હઝારોં દરિય.મેં ઓર મારે ગયે મુસલમાનોંમેસે ચાર હઝાર. ખતમ ક્રિયા અહ્લાહ તઆલાને ઉનકે વારતે શહાદતકો. યકબ્લ ક્રિયા મેને ગનાયમકો ઓર નિકાલ લિયા ઉસસે પાંચવેં હિસ્સેકો ઓર મેં મુનતિઝર આપકે હુકમકા હું પાંચવેં હિસ્સે ઓર ગનાયમકે બાળમે ઓર સલામતી ઓર રેહમત હો અહ્લાહ તઆલાકી આપ પર ઓર તમામ મુસલમાનીન પર.”

ચે ખત લિખકર એક કાસિદકે હવાલે ક્રિયા ઓર લશકરકો હમિશકી તરફ ચલનેકા હુકમ દિયા કયોંકે રૂમી લશકરકે મકતુલોંકી કસરતકી વજેહસે યરમુકકી હવા ખરાખ હો ગઇ થી.

અસ દિન યરમુકકે એહલે ઇસ્લામકો રૂમીયોંપર ફતેહ હાસિલ હુઈ ઉસ રાતકો હઝરત ઉમર રદીં ખલીફએ સાનીને ખવાબ દેખા કે હઝરત રસુલે અકરમ સલં અપને રોઝે મુબારકમેં તશરીફ રખો હંય ઓઃ ઉનકે ખાસ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદીં બેઠે હુએ હંય. હઝરત ઉમર રદીંને સલામ કીયા ઓર કહા “યા રસુલુલ્લાહ સલં ! મેં લશકરે ઇસ્લામકે લીયે બડા મુતફકિકર હું ઓર મેરા દિલ ઉસ તરફ લગા રહેતા હય. મુઝે ઇસ્મ નહીં કે અંજ્લાહ તઆલાને ઉનકે સાથ કયા સુલુક કીયા. દુશ્મનકી તેઅદાદ કઇ લાખ હય ઓર એહલે ઇસ્લામ કલીલ હંય” ઇસપર રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલય હે વસલ્લમને ઇરશાદ ફરમાયા કે--

“અય ઉમર ! તુમકો ખશારત હોકે અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોંકો ફતેહ દી ઓર ઉનકે દુશ્મનોંકો હલાક કીયા” ઇસકે બાદ રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલય હે વસલ્લમને ચે આયત પઢી “ઉસ દુસરે ઘરકો મુકરર કીયા હય હમને વાસ્તે ઉન લોગોંકે જે નહીં ચાહતે ખુઝુરગી ઓર તાસીર ઝમીનકી ન જફાકારી ઓર સિતમ લોગોંપર ઓર અચ્છા અંજામ ખરહેઝગારોંકે વાસ્તે હય.”

હઝરત ઉમર રદીંને સુખડે ઉઠકર ચેહ ખવાબ એહલે ઇસ્લામકો સુનાયા વો સુનકર બહોત ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે કે “તેહકીક અલ્લાહ તઆલાને એહલે ઇસ્લામપર

અપના ફઝલો કરમ કીયા હય.” ચંદ દિન બાદ અબુ ઉબેદા રદ્દીંકો કાસિદ ખત લીયે પહોંચ્યા હઝરત ઉમર રદ્દીં પઢકર બહોત ખુશ હુએ એર સિજદએ શુક્ર અદા કીયા. ફિર મુસલમાનોંકો ખત સુનાયા એર કહાકે—

“અલ્લાહ તઆલાને મેરા ખવાબ સચ્ચા કર દીખાય.” ઇસકે બાદ કલમ દવાત લેકર અબુ ઉબેદા રદ્દીંકો નીચે દરજ ક્રિયા હુઆ ખત લિખા.

“શુરૂ કરતાહું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રહેમાન એર રહીમ હે. યે ખત હે અઝ જાનિબ અબુદુલ્લાહ ઉમર બિન ખત્તાબ બનામ ઉનકે આમિલ મુદ્દકે શામ. સલામતી હો તુમ પર. પસ તેહકીક તાઅરીફ કરતા હું મે ઉસ અલ્લાહ તઆલાકી જુસ્કે સિવા કોઈ માઅબુદ નહીં એર દુરૂદ લેજતા હું મેં ઉસ્કે નખી સલોપર. તેહકીકમે ખુશ હુઆ ઉસ ચીઝસે જો ફતેહકી અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોં પર અપની મદદદિહીસે એર શિકસ્ત દી ઉન દુશ્મનોં. પસ જુમ વક્ત પહોંચે યે મેરા ખત તકસીમ કરો તુમ ગનાયમકો મુસલમાનોંપર એર હર જી હકકો ઉસકા હક દો એર હિકાઝત કરો તુમ મુસલમાનોંકી એર નિગેહબાની કરો તુમ ઉનકે કામોંકી એર ઠયરે રહો તુમ અપની જગે પર જખતકકે પહોંચે તુમકો હુકમ મેરા એર સલામતી હો

તુમ પર ઓર તુમારે સાથીયોંપર ઓર રહેમત ઓર ધરકત અલ્લાહ કી ”

જળ અળુ ઉબેદા રદીંકો ચે ખત મિલા તો ઉન્હોંને હરખ હતુર ગનીમતકે માલમેંસે પાંચવાં હિસ્સા મદીને મુનવ્વરામેં લેજ દીયા ઓર બાકી અપને લશ્કરીયોંમેં તક-સીમ કર દીયા ઓર એક માહ તક હમિશ્કકે હવાલીમેં મકામ રખા. એક દિન અપને સરદારોંકો જમા કરકે અળુ ઉબેદા રદીંકોને પુછા—

“ ઇસ અમરકી તુમ મુઝે કયા સલાહ દેતે હો કે હમ આગે બઢેં યા ફિલીસ્તીનકા કર્દ કરે? ” સરદારોંને ચે સલાહ દી કે—

“ બબચે આગે બઢને કે ફિલીસ્તીનકી તરફ જાના ચાહીએ કયોંકે જળ તક ફિલીસ્તીનપર હમારા કબજા ન હો જાય તબ તક મુલકે શામમેં કદમ આગે બઢાના મુનાસિબ નહીં. ” ઇસપર અળુ ઉબેદા રદીંકોને કહા—

“ ફિલીસ્તીનપર હો મકામ બડે મજબુત હંચ એક બયતુલ મુકદ્દસ ઓર દુસરા કીસારીઆ. દોનોંમેં સે કિસપર પહેલે ચઢાઈ કરે. ” સરદારોંને કહા—

“ ઇસકે ખારેમેં ખલીફએસાની રહીંઠકા હુકમ મંગા લેના ચાહીએ જો હુકમ આયગા ઉસપર અમલ કીયા જાયગા.” અબુ ઉબેદા રહીંઠને ઇસ ખાતકે પસંદ કીયા ઓર ખલીફએ સાની રહીંઠકી ખિદમતમેં અર્જ કર લેજા કે—

“ ફિલીસ્તીનમેં હો મકામ બડે મઝબૂત ઓર મુસ્તેહકમ હ'ય. એક બયતુલ મુકદ્દસ દુવમ કીસારીયા. કીસારીએ મેં કયસરે રૂમકા ખેટા કુસ્તુનતીન જરાર લશ્કરકે સાથ મોબુદ હય ઓર બયતુલ મુકદ્દસમેંલી કસીર ફાજ હિકાજતકે લીએ મુતઅઈયન હય. આપ મુજે હુકમ દે' કે મેં પહેલે કિસ મકામપર ચઢાઈ કરું.” ખલીફએ સાની રહીંઠને જબ અબુ ઉબેદા રહીંઠકા ખત પઢા તો આપને હઝરત અલી રહીંઠકે સાથ મશવિરા કીયા. હઝરત અલીને ફરમાયા.

“ મેરી રાયમેં બયતુલ મુકદ્દસકા પહેલે ફતેહ કરના ઝુરૂરી હય કયોં કે વો બકા ઝુરૂરી મકામ હય. જબ વોહ ફતેહ હો જાયગા તો ફિર કીસારીઆપર હમલા કરના ચાહીએ.” ખલીફએ સાની રહીંઠને હઝરત અલી રહીંઠકી રાય પસંદ કી ઓર ઉસકે બમુજબ અબુ ઉબેદા રહીંઠકો હુકમ લેજ દીયા. અબુ ઉબેદા રહીંઠને હુકમ પહોંચતેહી પાંચ હઝર સવારપર ચઢીદ બિન અબુ સુફિયાન રહીંઠકો સરદાર મુકરર કરકે બયતુલ મુકદ્દસકી તરફ રવાના કીયા. દુસરે દિન

શરણલ બિન હસના રહીંકો ત્રીસરે દિન મરકાલ બિન હાશમ રહીંકો પાંચ હઝાર સવારકી જમીઅતસે બચતુલ મુકદ્દસકી તરફ બઢનેકા હુકમ હીયા. ચોથે રોઝ કચસ બિન હુબયરાકો પાંચ હઝાર સવારકે હસ્તેપર અફસર કરકે લેઝ. ઓર ઇન સબકો થકેબાદ હીંગરે તાકીદ કરહી કે બચતુલ મુકદ્દસકે કરીબ બાકર અલગ અલગ મકામપર ઉતરે. મતલબ યે થા કે હરરોઝ નયા લશ્કર વહાં પહોંચેગા તેા હુશમનોંપર રોઅબ પડ જાયગા. ઉન સબકે બાદ આપ બાકી માંન્દા લશ્કર માલો અસગાબ ઓર ઓરતોંકે સાથ આહિસ્તા કદમ રવાના હુએ.

ખાખ ૩૪

ખયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહ.

સને ૧૬ હિજરી.

જંગે ચરમુકકી ફતેહ બિજલીકી તરાહ તમામ અત-
રાફમેં ફયલ ગઈ. જો શહેર ઇસલામને ઇસ જંગકે પહેલે
ફતેહ કીયે થે ઓર શાહી લશ્કરકી આમદપર શાહેરૂમકે
કબજેમેં ફિર આ ગયે થે વો અબ શાહી લશ્કરકે શિકસ્ત
પાનેપર ખુદ બ ખુદ હી એહલે ઇસલામકે તાળેમેં આ ગયે
થે. મગર જો શહેર અલી શાહે રૂમકે કબજેમેં થે વો બ
દસ્તુર મુકાબિલેપર અડે હુએ થે, ગો જંગે ચરમુકકે નતીજેને
દિલોંમેં દહેશત ડાલ દીથી ઓર ઉનકોલી અન્દેશા થા કે
લશ્કરે ઇસલામ અનકરીબ ઉનપર ચઢાઈ કરેગા.

ખયતુલ મુકદ્દસકે દોગ લી ઇસસે બેખબર નથે. જબ
યઝીઃ બિન અબુ સુફિયાન અપને પાંચ હઝાર સવાર લેકર
ખયતુલ મુકદ્દસમેં પહોંચા તો શહેરકે લોગોંને શહેરકા
કિલા બંદ કર લીયા. ઉનકો યે જુરાઅત તો ન પડી કે
મયદાનમેં નિકલકર મુકાબિલા કરેં મગર કિલેકો ઉન્હોંને
અચ્છી તરાહ મેહકુઝ કર લીયા.

દુસરે દિન શરજીલ રદીઠકા દસ્તા પહોંચ ગયા તીસરે દિન મરકાલ બિન હાશમ રદીઠ ચોથે દિન કયસ બિન હુબયરા રદીઠ ચે ચારેં અલગ અલગ દરવાજોંપર ઉતરે ચોર અબુ ઉમેદા રદીઠકા ઇન્તિઝાર કરને લગે. કિલેવાલોંને લી ઉનકે સાથ કોઈ છેડ છાડ નહી કી ચોર ચુપ ચાપ અપની હિક્કાઝતમેં લગે રહે.

જ્યા તીન દિન ગુઝર ગયે તો યઝીદ બિન અબુ સુ-ક્રિયાનકે એક હમરાહીને પૂછા કે “ બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ ગુંગે હય કે બોલતે નહીં, બહેરે હંય કે સુનતે નહીં, અન્ધે હંય કે દેખતે નહીં, હમકો ઉનકે મુકાબિલ ઉતરે હુએ તિન દિન હો ગયે હંય મગર ઉન્હોંને હમકો પૂછાતક નહીં કે તુમ કીસ તરાહ આયે હો ચોર તુમારા કયા મતલબ હય. ઉનકા એક આદમી લી હમકો દિખાઈ નહીં દેતા. ઉન્હોંને હમારી ઝરા પરવા નહીં કી ઇસ તરાહ હમ કબ તક કસ મ પુર્સ હાલતમેં પડે રહીંગે. આપ અગર મુનાસિબ સમજેં તો હમેં કિલેપર હમલા કરનેકી ઇજાઝત દેં તાકે ઉનકો હાશમેં લાયેં ચોર ઉન્કે સાથ હમારી રાહ રસમ તો ખુદ જાયે. ”

ચે સુનકર યઝીદ બિન અબુસુક્રિયાન રદીઠને કહા.

“ મુઝકો અમીનુલ ઉમ્મતને યહાં ડેરા લગાનેકા હુકમ

દીયા થા ન કે હમલા કરનેકા. હાં અગર બયતુલ મુકદ્દસ કે લોગ મયદાનમેં આ જાતે તો બડી ખુશીકે સાથ હમ ઉનકા મુકાબિલા કરતે મગર અળ ચુકે વો મેહસુર હો ગયે હંચ ઇસ લીચે સિપેહ સાલાર કે હુકમકે બગેર મેં ઉન પર હમલા નહીં કર સકતા. જખ વો ઇસ જગે તશ-રીફ લે આઈંગે તો જો હુકમ દેંગે ઉસકી તાઅમીલ કી જાયગી. હાં ઇસ ખાતકા કોઈ મુઝાયેકા નહીં કે કિલેવાલે લોગોંસે ખાતચીતકા સિલસિલા છેડ દેં ચોર ઉન્કા ઇનદિયા માલુમ કરેં શાયદ વો સુલેહકે ખાહિશમંદ હોં કયોંકે ઇસમેં શુખ્હા નહીં કે અદલાહ તઆલાને ઇનકે દિલોંમેં એહલે અરબકી દેહશત ડાલ દી હય. વર ન વો ઝુરર મયદાનમેં નિકલકર હમારા મુકાબિલા કરતે.” ઇસપર યઝીદ બિન અબુસુફિયાનને એક આદમી કિલેવાલોંકે પાસ લેજા ઉસને કિલેકે નીચે જાકર બયતુલ મુકદ્દસકે લોગોંકે કહા—

“ કોઈ આદમી મેરે સાથ ખાતચીત કરનેકે લીચે લેજો.” યે સુનકર કિલેવાલોંને એક આદમી ખાતચીત કરનેકો લેજા. જખ યે દોનોં આદમી યકજા હુવે તો અરબને કહા—

“ એહલે અરબ તુમારે શહેરપર હમલા આવર હુએ હંચ ખતાબ તુમારા કયા મનશા હય ? ” રૂમીને કહા—

“ તુમ હમસે કયા આહતે હો ? ” અરબને કહા—

“ અબ્બલ તો હમ તુમકો દીને ઈસ્લામકી દાઅવત કરતે હંય. તાકે તુમ હમારે ભાઈ બન જાઓ ઓર અલ્લાહ તઆલાકી રહેમતકે સજાવાર હો જાઓ. અગર ઈસ્લામ કુબુલ નહીં કરતે તો સુલેહ કરલો ઓર હમારી હિક્મતમે આ જાઓ જયસાકે એહલે શામને કીયા હય. અગર દોનોં ખાતે મંજૂર નહીં તો મયદાનમે નિકલકર હમારા મુકાબિલા કરો. ” રૂમીને જવાબ દીયા.

“ શાહે હરકુલને રૂમી ફ્રેજ એક ખિતરીક (સરદાર) કે માતેહત બયતુલ મુકદ્દસકી હિક્મત કે લીયે લેજી હુધ હય ઈરકે ઇલાવા એહલે શેહેરલી મુસલ્લાહ હંય ઓર જંગકે ફનમે માહિર હંય. ઉન્હોંને કિલ્લેકો અચ્છી તરાહ મેહપુઝ કર લીયા હય. શાહે દસ સાલ તુમ મુહાસિરા કીયે રહો. તુમ ઉનપર ગાલિબ નહીં આ સકોગે. તુમ આખિર થક કર ચલે જાઓગે. ” અરબને કહા—

“ યે ધમકી હમકો બહોતસે કિલ્લેદારોંને દી હય મગર આખિર તંગ આકર ઉન્હોંને સુલેહકી દરખાસ્ત કી હે. તુમારા ભી ચેહી હાલ હોગા. હમ તુમારા પીછા નહીં છોડીંગે ઓર જબ તક ઈમ્મિ શહેરકો ફતેહ ન કર લેંગે આગે નહીં બઢીંગે. યે કાંટા નિકાલ કરહી કહીં જાઈંગે આખિર તુમ કબ તક મુકાબિલેપર અડે રહોગે ? ” રૂમીને કહા.

“અચ્છા દેખા જાયગા મગર ચે ઉમીદ ન રખો કે હમ અપના શહેર ચુંહી તુમારે હવાલે કર દેંગે.” ઇસિપર ગુફતુણ ખતમ હુઇ ચોર અરખને વાપિસ આકર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદીંકો ઇસ હાલસે આગાહ કીયા તો યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદીંકે કહા—

“અગર વો મુકાબિલેપર આમાદા હંચ તો યહાં કયા ઢીલ હય. અમીનુલ ઉમ્મત આ જાયેં તો લડાઇ શરૂ કર દેંગે.” ઇસ ગુફતુગુકે દસ દિન બાદ અબુ ઉબેદા રદીંક ઇસ્લામી લશ્કરકે સાથ આતે દિખાઇ દીયે. ચે ચારોં અરબી સરદાર ઉનકે ઇસ્તિકબાલ કે લીયે ગયે. અબુ ઉબેદા રદીંક કી દાયેં તરફ ખાલિદ બિન વલીદ રદીંક ચોર બાયેં તરફ અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદીંક થે. ચારોં સરદારોંને અબુ ઉબેદા રદીંક ચોર દીગર સરદારોં કે સાથ મુસાફિહા કીયા ચોર એક દુસરેસે મિલકર બડે ખુશ હુએ ચોર સારે લશ્કરને ઇસ ઝોરસે અદ્દાહો અકબરકા નાઅરા બલદ કીયા કે દસ્તો જબલ ગોંજ ઉઠે.

રૂમીયોંને જબ ચે શોર સુના તો અંદ એક રૂમી બે કિલેકી દીવારસે ઇસ્લામી લશ્કરકી આમદકો દેખ રહે થે દોડતે હુએ અપને બિતરીક કે પાસ ગયે. બિતરીકને ઉનસે પૂછા—

“યે કયસા શોર હય ?” ઉન્હોને કહા.

“એહલે અરબકા એક ચોર ઇસ્લામી લશ્કર આ પહોંચ્યા હય. અયસા માલુમ હોતા હય કે ઇસ્લામી લશ્કરકા સિપેહ સાલાર આ ગયા હય ચોર એહલે અરબને ઉસકી ખુશીમે આસમાન સરપર ઉઠાયા હય.” બિતરીકને કહા.

“અરબી લશ્કરતો પહેલેલી યહાં બહોત થા અબ યે ચોર બલા આ પહોંચી હય ? ખેર મુઝાયકા નહીં જો પેશ આયગા દેખા જાયગા.”

યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને અબુ ઉબેદા રદીં કે ઇતતિલાઅ દી કે—

“બચતુલ મુકદ્દસકે લોગ સુલેહપર રાજી નહીં હંય વો લડાઇપર આમાદા હંય.” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“બહોત બહેતર કલ ચારેં તરફસે કિલેપર હમલા કર દેંગે.” દુસરે દિન લશ્કરે ઇસ્લામને હમલા કીયા મગર ના કામ વાપિસ આયે. ઇસી તરાહ કઇ દિન બરાબર હમલે કરતે રહે મગર કુચ્છ ફાયદા ન હુઆ. આબિર ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહા કે—

“હમારે હમલોંકા કિલેવાલોંપર કુચ્છ અસર નહીં હોતા મેરી તબવીજ હય કે ચીદા ચીદા તીર અન્દાઝ

મુતકરરિક હોકર કિલેકે કરીખ જાયેં ઓર ઢાલેં સરપર રખકર ખેઠ જાયેં ઓર ઇસ હાલતમેં તીર ચલાયેં.”

“ ઇસ તજવીઝ કો અબુ ઉબેદા રહીઠને પસંદ કીયા ઓર એહલે યમનમેંસે માહિર તીરઅન્દાઝ મયદાનમેં લેજે ગયે. વો તીરકી મારકા ફાસલા છોડકર મયદાનમેં સરપર ઢાલેં રખે હુએ ખેઠ ગયે. ઝરાર ખિન અઝવરલી નેઝા છોડકર ઓર તીર કમાન લેકર મયદાનમેં ચલા ગયા. જખ એહલે યમનને ઇસ તરાહ તીર ચલાને શુરૂ કીયે તો કઇએક રૂમી ઝખમી હોને લગે વો ઉપરસે પથર ઓર તીર ફેંકતે થે મગર એહલે યમન ઢાલોંકી વજેહસે મેહપુઝ રહે. ઝરાર ખિન અઝવર રહીઠને કિલેકે ખડે ખુરજપર જહાં રૂમી અલમ ખરદારથા તાકકર તીર ચલાયા. તીર રૂમી અલમ ખરદારકે સીનેપર ખેઠા ઓર વો ધાયલ હોકર ગિરપડા. કિલેમેં નાલ-ઓખુકાકા શોર ખલંદ હુઆ ઓર એહલે ઇસલામ ખુશ હુએ. ઇસ તરાહ હરરોઝ લડાઇ હોતી રહી. હુતાકે કામિલ ચાર માહ ગુઝર ગયે. કિલેકે લોગ અખ તાંગ હો ગયે થે. એક તો હર રોઝ ઉનકે સિપાહી કુચ્છ ન કુચ્છ ઝખમી હોતે થે. હુવમ અંદર ખેઠે ખેઠે ઉનકે દિલ ઘભરા ગયે થે. આખિર તાંગ આકર ચંદ એક મોઅઝઝિઝ અપને ખિતરિકકે પાસ આયે ઓર કહેને લગે કે—

“એહલે અરબ હમારા પીછા નહીં છોડતે ઓર હમ ઝિય આ ગયે હંય બહેતર હય કે હમ ઉનકે સાથ સુલેહ કરલેં ઓર ઉન્કી હિક્કાઝતમેં આ જાયે.” બિતરીક ચે સુન-કર બયતુલ મુકદ્દસકે કિસ્સે આઝમકે પાસ ગયા ઓર કહા કે—“બયતુલ મુકદ્દસકે લોગ એહલે અરબકે સાથ સુલેહ કરના ચાહતે હંય.” કિસ્સે આઝમ કહેને લગા.

“અગર તુમ લોગ બયતુલ મુકદ્દસકી હિક્કાઝત નહીં કર સકતે તો બહેતર હય સુલેહ કર લો. મગર મેરી રાય હય કે એહલે અરબકે ખલીફા રદીંકો ચહાં ખુલાવો તાકે ઉસકે સાથ હમ એહલો પયમાન કરલેં ઓર કિલેકી કુન્જયાં ઉસકે હાથમેં હેં. ઈસ તરાહ એહલે અરબ હમકો કોઇ તકલીફ નહીં હે સકીંગે ઓર હમ ઓર હમારે ઇબ્નાદત-ખાને ઉનકે હાથસેં મેહપુઝ રહીંગે.” બિતરીકને કહા

“એહલે અરબકી ખાળત હમને સુના હય કે જબ વો કિસીકો અમાન હેતે હંય ઓર અપની હિક્કાઝતમેં લેતે હંય તો શહેરવાલોંકે સાથ નિહાયત નેક સુલુક કરતે હંય કીસીકે જનો ખચ્ચોંકો તકલીફ નહીં હેતે કીસીકી જાયદાદ, માલ વ અસખાબકો નહી, છોડતે. કીસીકી ઝમીન નહીં છીનતે ઓર જો એહલેહ કર લેતે હંય ઉસકે હમેશા પાખંદ રહેતે હંય. ઇબ્નાદત ખાનોંકો મિસમાર નહીં કરતે, રાહોંકો કીસી

કિસમકી તકલીફ નહીં હોતે એર શહેરવાલોંકી મજહૂબી રસુમકી અદાયગીમેં હારિજ એર ખલલ અંદાજ નહીં હોતે. હમિશક વગેરામેં ઉન્હોંને અયસાહી કીયા હય ઇસ લિફાઝ સે;મેં ઇસ ખાતકી ઝુરરત નહીં સમજતા કે સુલેહકે લીયે ઉન્કે ખલીફાકો તકલીફ હી જાય. જો કુચ્છ સિપેહસાલારે ઇસ્લામ કરેગા ઉસકે સખ પાખંદ હો જાઇંગે. ” કિસ્સે આઝમને યે સુનકર જવાબમે કહા—

“ યે ખયતુલ મુકદ્દસ હય તમામ દુનિયામેં યે મુમતાઝ એર અશરફ હય ઇસલિયે ઝરૂર હય કે એહલે અરબ કા ખલીફા ખુદ યહાં ચલકર આયે, તુમ એહલે ઇસ્લામકે સિપેહસાલારકે પાસ જાઓ એર કહોકે અગર ઉન્કા ખલીફા ખુદ* આયે તો હમ કુન્જયાં ઉસકે હવાલે કર દેંગે. ઉમીદ હય કે વો માન જાયગા એર ઝુરૂરી સમજકર ખલીફાકો ખુલાને કે લીયે ખત લિખજેગા. ”

ઇસપર ખિતરીક અંદાજેક આદમી હમરાહ લેકર કિલ્લેસે નિકલા એર લશ્કરે ઇસલામકે કરીખ જાકર કહેને લગા.

* યુરોપીઅન મોઝારરિખ લિખતે હંચ કે ખયતુલ મુકદ્દસકો વો બાદશાહ ફતેહ કરેગા ઇસકા નામ ત્રીન હરફકા હોગા. હઝરત હમરદ્દા નામ ત્રીન હરફી થા ઇસ લીયે કિસ્સે આઝમ હઝરત ઉમર રદીન્હી મોઝુદગીપર ઇસ્રાર કરતા થા.

“ મેં સુલેહકે લીયે આયા હું અને સિપેહસાલારકે મેરે સાથ શુકતુગુ કરને કે લેજો. ”

અબુ ઉબેદા રદીં અને સાથ ખાલિદ બિન વલીદ રદીં એર અબદુરરહેમાન બિન અબિબકર રદીં કે લેકર રૂમી બિતરીકકે પાસ આયે. રૂમી બિતરીકને અબુ ઉબેદા રદીં કે સાથ મુસાફિહા કીયા એર મિઝાજ પુરસીકે બાદ કહા—

“ અય બિરાદરે અરબી તુમકે ઈસ્મ નહીંકે યે બયતુલ મુકદ્દસ હય એર તમામ દુનિયામે અશરફ સમજા જતા હય. જો શખ્સ બયતુલ મુકદ્દસપર ચઢાઈ કરેગા ઉસ પર ખુદાકા ગજબ નાજિલ હોગા. કયોંકે યે ખુદાકા મુકદ્દસ ઘર હય. ” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“ અય બિરાદરે રૂમી ! હમ બયતુલ મુકદ્દસકી ખુજુરગી એર શરફતકે કાયલ હંય. હમારે બરગુઝીદા નબીએ સલ્લમને મેઅરાજકી રાતકો પહેલે બયતુલ મુકદ્દસકી જિયારત કીથી. લેકિન અલ્લાહ તઆલાને હમકો બયતુલ મુકદ્દસકા વારિસ બનાયા હય એર હમ અપની વિરાસત લેને આયે હંય ઈસ લીયે ખુદાકા ગજબ હમપર નાજિલ નહીં હોગા બલકે હમ ઉસકી રહેમત એર ઇનઆ મકે મુસ્તીહક હોંગે. ”

રૂમી ખિતરીક ચે જવાબ સુનકર દંગ રહે ગયા એર ઉસને કહા—

“ હમ આપકે સાથ સુલેહ કરના ચાહતે હંચ ખતાઇયે આપકી સુલેહ કી શરાયત કયા હંચ ? ” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“ સખસે પહેલે તો હમ આપકો દાઅવતે ઇસ્લામ કહતે હંચ અગર તુમ ઇસ્લામ કુબુલ કરલો તો હમારા સુલુક તુમારે સાથ ખિરાદરાના હોગા. અગર ઇસલામ કુબુલ નહીં કરતે તો હમારી હિફાઝતમેં આ નાઓ. હમ તુમસે જઝીયા લેંગે એર તુમારી હિફાઝત કે ઝિમેવાર હોંગે. ” રૂમીને કહા—

“ હમ ઇસલામ કુબુલ કરનેકે લીયે તૈયાર નહીં હંચ લેકિન દુસરી શર્ત મંજૂર કર લેતે હંચ બશરતેકે ખુદ તુમારા ખલીફા રદીં યહાં આ નાચેતો હમ ઉસકે હાથમેં કિલેકી ફૂંજાં દેદેંગે એર તુમારી હિફાઝતમેં આ નાઇંગે. ” અબુ ઉબેદા રદીં ને ખાલિદ બિન વલીદ રદીં એર અબદુરરહેમાન બિન અબીબકર રદીંકી તરફ દેખા. દોનોંને યક અખાન હોકર કહા—

“ ઇસમેં કોઈ હરજ નહીં આપ ખલીફાએ સાની રદીં કો ખત લિખકર ખુલાલે ત્રો આ નાઇંગે એર હમ સખ

ઉન્કી જિયારતકા શર્ફ હાસિલ કરીંગે.” અબુ ઉબેદા રહીં
ને યે ખાત મંજુર કરણી ઓર રૂમી ખિતરીકકો રૂખસત
કરકે અપને બયમેમેં વાપિસ આયે. સબ મુસલમાન યે ખાત
મુનકર બહોત ખુશ હુએ ઓર અબુ ઉબેદા રહીંકી ખિદ-
મતમેં અર્જકી કે “જલ્દી ખલીફએસાની રહીંકો ખત
લિખકર ખુલાઈયે તાકે બયતુલ મુકદ્દસખી ફતેહ હો જાયે
ઓર હમણી હઝરત ઉમર રહીંકે દીદારસે અપની આંખેં
ઠંડી કરે.”

અબુ ઉબેદા રહીંને હઝરત ઉમર રહીંકી ખિદમતમેં
નીચે દરજ કિયા હુવા ખત લિખા.

“શુર કરતા હું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રેહમાનો
રહીમ હે. યે ખત હે અબુ ઉબેદા આમિર બિન જર્રાહકી
તરફએ ખખિદમત અમીરૂલ મોમેનીન ઉમર બિન ખત્તાબ
રહીં અલ્લાહ તઆલાકી આપ પર સલામતી હો. પસ
તેહકીક મે તાઅરીફ કરતા હું ઉસ અલ્લાહકી જુરકે સિવા
કોઇ માઅબુદ નહીં ઓર તેહકીક દુરૂદ લેજતાહું મેં ઉરકે
નખી પર. ઓર જાનો આપ અમીરૂલ મોમેનીન કે હમ
બયતુલ મુકદ્દસકે મુકાબિલ ઉતરે હુવે હેં ઓર ઉનકે સાથ
બરાબર લડતે રહે હેં. બ તેહકીક મુલાકી હુવે એહલે ઇસ-
લામ બડી મંશકકતસે બ વજેહ સરદીકે મગર વો સખ્ર કરને

વાલે હેં ઓર ઉમીદ રખતે હેં મહેરબાનીકી અદલાહ ગાલિબ ખુઝર્ગસે પસ જળ હુવા આજકા દિન કે જસમે લિખતા હું મે આપકો ખત તો સામને આયા મેરે ખિતરીક ઉનકા જરફી વો તાઅઝીમ કરતે હેં ઓર દરખવાસ્ત ફી ઉસને હમસે બચાને ખુરેઝી ઓર ઇસિ અમ્રકી કે આયેં આપ હમારે પાસ ઓર કુમુક કરો હમારી અપની જાતસે પસ ફતેહ કરેગા અદલાહ ઇસ શેહેરકો આપકે હાથપર ઓર સલામતી ઓર રહેમત હો અદલાહકી આપ પર ઓર તમામ મુસલેમીન પર.”

યે ખત લિખકર હઝરત આબુ ઉમેદા રહીંને મયસરા બિન મસરૂક કે હવાલે કિયા ઓર કહા કે “જલદી ખલીફએ સાની રહીંકી ખિદમતમે લે જાઓ” મયસરા ફિદકશર એક તેજ રફતાર ઉંટની પર સવાર હોકર રવાના હુવા ઓર ઘોઢોત જલ્દ મદીને પહોંચ ગયા. મદીનેમે પહોંચકર હઝરત ખલીફએ સાની રહીંકી ખિદમતમે હાજિર હુવા ઓર ખત પેશ કિયા. ખલીફએ સાની રહીંને ખત પઢકર હાઝરીનકો સુનાયા ઓર પુછા કે—

“ઇસિ ખાદમેં તુમ મુઝકો કયા મશવિરા દેતે હો”

“ઇસ્કે જવાબમેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફફાન રહીંને કહા.

“અય અમીરૂલ મોમેનીન ! અલ્લાહ તઆલાને ફરી-
યોંકે ખલીલ કીયા, મુદ્દે શામસે ઉનકે નિકાલ દીયા ઓર
એહલે ઇસ્લામકે ઉનપર ગણબા દીયા. અબ હમારે સાથી-
યોંને બયતુલ મુકદ્દસકા મુહાસિરા કીયા હુઆ હય શહેરવાલોં
કે તંગીમેં ડાલા હય. હરરોઝ દુશ્મનોંકી જિલ્લત સુસ્તી
ઓર દહેશત બઢતી જાતી હય અગર આપ બહાં ન જાઈગે
તો વો સમજ લેંગે કે ઉન્કી દરખાસ્તકો હમને ખરીફ ઓર
સુબુક જાના હય ઉસપર વો હિમત હાર દેંગે ઓર જિ-
લ્લતકો ગવારા કરકે હમારે સાથીયોંસે અમાન માંગીગે ઓર
જાજિયા અદા કરીગે ” હઝરત ઉમર રહીં ને ચે રાય સુન-
કર હઝરત અલી રહીં કી તરફ નઝર કી ઇસપર હઝરત
અલી રહીં ને કહા.

“અય અમીરૂલ મોમેનીન ! મેં ઇસ રાયકે સાથ ઇત-
તિફાક નહીં કરતા મેરી રાય ચે હય કે ઉન્કી દરખાસ્ત
મંજૂર કરની ચાહીએ ઓર આપકો બયતુલ મુકદ્દસમેં જાના
ચાહીએ મુઝે ઉમીદ હય કે આપકે જાનેપર વો શહેર આપકે
હાથપર ફતેહ હો ; જાનગા ઓર એહલે ઇસ્લામ તકલીફ
ઓર મશક્કતસે બચ રહીંગે. આપકો દેખકર વો બડે ખુશ
હોંગે ઓર આગણી ઉન્કા હાલ ચાલ દેખ આઈંગે
ઓર ઉન્કો પન્દો નસીહત હર આઈંગે. ઇલાવા અર્જી આપ
જીતને કદમ ઇસકારે ખેરમેં ચલીંગે હર કદમકા આપકો સવાબ

હાસિલ હોગા અગર આપ નહીં જાઈંગે તો મુસલમાન દિલ શિકસ્તા હોંગે ઓર મુમકિન હય કે દુશ્મન નારાજ હોકર કિલે બંદ રહેં ઓર લડાઈ જારી રખેં આયન્હા આપકો ઇજિતયાર હય ” હઝરત ઉમર ચે રાય સુનકર ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે.

“ અય અબુલ હસન રહીં ! આપકી રાય નિહાયત પસંદીદાર હય આપકી રાય હમેશા સાચેજ હોતી હય ઓર મેં આપકી રાયપર અમલ કરૂંગા. ” ઇસપર હઝરત ઉમરને મયસરા બિન મસરૂકકો હુકમ દીયા કે “તુમ વાપિસ જાકર અબુઉમેદ રહીં કે ઇત્તિલા દો કે અનકરીબ ઉનકે પાસ પહોંચ જાઉંગા.” મયસરા બિન મસરૂક ચે સુનકર ખુશ હુવા ઓર બયતુલ મુકદ્દસકો રવાના હુઆ.

હઝરત ઉમર રહીંને બયતુલ મુકદ્દસ જાનેકી તૈયારીકી મગર વો તૈયારી કયાથી ? એક થેલીમેં ખજુરેં, એક થેલીમેં સત્તુ, એક મશ્કીઝા પાનીકા ઓર કાસા લકડીકા હમરાહ લેકર અપને સુર્ખ ઉંટપર સવાર હોકર સિર્ફ એક ગુલામ સાથ લીચે હુએ બયતુલ મુકદ્દસકી તરફ રવાના હુએ. જુસકે નામસે તાકતવર કયસર ઓર કિસરા કાંપતે થે, અરબ ઓર શામકે ઉસ બાદશાહ (હઝરત ઉમર રહીં) ને કીસી શાનો

શવકતકે ખગેર ઓર બિદુ કીસી બોડીગાર્ડકે માઅમુલી મુસાફિરોંકા* રાસ્તા લીયા. સહાબા રહીંને કહા-

“કુચ્છ આદમી હિફાઝતકે લીયે હમરાહ હે જાયે”
મગર હઝરત ઉમર રહીંને જવાબમેં યેહ આયત પઢી.
“ન પહોંચેગા હરગિઝ હમકો મગર વોહી જો હમારે લીયે અલ્લાહને લિખ દીયા હય. વોહી હમારા મવલા હય ખસ મોમેનોંકો અલ્લાહપર તબકકુલ કરના ચાહીએ.”

યે આયત સુનકર સખ ખામોશ હો ગયે. હઝરત ઉમર મદીનેમેં હઝરત અલી રહીંંકો અપના કાયમ મુકામ મુકરર કરકે અલ્લાહકા નામ લેકર મદીનેસે રૂખસત હુએ.

અબુ ઉબેદા રહીંંકો જખ મયસરા બિન મસરૂકને હઝરત ઉમર રહીંંકા પયગામ દીયા તો વો ખહોતહી ખુશ હુએ ઓર અંદ સવારોંકો કેમ્પસે એક મંઝિલપર ખલીફએ સાની રહીંંકી ખખર લાને કે લીયે મુતઅઘ્યિન કીયા.

*હઝરત ઉમર રહીંંને જસ સાદગી ઓર ખેતકલ્લુરી કે સાથ યે સફર તય ક્રિયા વો મુતકબ્બિર ઓર મગરર પાદશાહોંકે શેખીસે ખરે હુવે કરરોફરસે જિયાદ પુર શવકત ઓર પુર જલાલ થા. યે શામ ઓર ફારિસકા ફતેહ સિફ એક ઉંટ હમરાહ લેકર રવાના હુવા જસપર એક યેલી સત્તુકી એક યેલી ખજુરોંકી એક ખરતન લકડીકા ઓર એક મશકીઝા પાનીકા થા. (તારીખે આલમ જુદ્દ ૮ સદા ૧૫૭)

હઝરત ઉમર હર મંજિલપર નિસ્ક રાસ્તે ઉંટપર સવાર હોતેથે ઓર નિસ્ક રાસ્તે અપને ગુલામકો સવાર કરકે પા ખ્યાદા ચલતે થે જળ ખાનેકા વકત આતા તો કાસા નિકાલ કર ઉસમેં સતુ ભરતે ઓર ઉપર ખબુરેં ચુનકર ગુલામકે સાથ મિલકર ખાતે. જળ મંજિલે તય કરતે હુએ શામકે ફરીળ આખરી મંજિલપર પહોંચે તો છન અરળ સવારોંકો અબુ ઉબેદા રહીંને વહાં મુતઅઘિન કર રખે થે વો હઝરત ઉમર રહીંકે પાસ આયે ઓર સલામ અર્જકીયા. હઝરત ઉમર રહીંને લશ્કરે ઇસ્લામકી ખેરીયતકી ખબર પૂછી. ઉંહોંને કહા—

“ સળ રાઝી ખુશી હંય ઓર આપકે મુન્તઝિર હંય. અલ્લાહ તઆલાકા શુક હય કે આપ તશરીફ લે આયે હંયે ઉમ્મીદ હય કે આપકે હાથપર કિલા ફતેહ હો જાયગા. હમેં ઇન્તઝત દેં કે હમ અમીનુલ ઉમ્મતકો આપકી તશરીફ આવરીકી ઇત્તિલાઅ દેં. ”

આપને ઇન્તઝત દીતો અરળ સવાર ઉસી વકત ઇસલામી કેમ્પકી તરફ તેઝ રફતારીકે સાથ રવાના હુએ ઓર ઇસલામી લશ્કરમેં યે ખુશ ખબરી સુનાઈ. એહલે ઇસ્લામ ખડે ખુશ હુએ. સળને હઝરત ઉમર રહીં કા ઇસ્તિફાલ કરનેકી ખવાહીશ કી મગર અબુ ઉબેદા રહીં ને ઉનકો મના કીયા ઓર ચંદ સરહાર હમરાહ લેકર આધી રાતકો ખલીફાએસાની

રહીં કે ઇસ્તિકબાલકો ચલે. સુખ્હે હોનેકે કરીબથી કે અબુ-ઉબેદા રહીં હઝરત ઉમર રહીં કી ખિદમતમે હાજિર હો ગયે હઝરત ઉમર રહીં ને અબુઉબેદા રહીં ઓર ઉન્કે હમરાહી સરદારોંપર બડી શક્ષતકી ઓર ઉન્કે બાદ ઉન્કે સુખ્હેકી નમાઝ પઢાઇ.

જબ કેમ્પકી તરફ ચલને લગે તો અબુઉબેદા રહીં ને કહા.

“અય અમીરુલ મોમેનીન ! આપકા લિબાસ ફટા હુઆ હય ઓર પેવન્દ લગે હુએ હંય અગર આપ લિબાસ તબદીલ કરલેં ઓર બજાએ ઉંટ કે ઘોડેપર સવાર હો જાયેં તો ઇસસે હમારી શવકત ખટેગી ઓર દુશ્મનોંપર હયબત પડેગી ”

ફિલ હકીકત એહલે ઇસ્લામકે ગયુર મુકતદર ઓર ઝીશાન બાદશાહકે પયરહનમે ઉસવકત ઓદા પેવન્દ લગે હુએ થે આપને શક્ષતકી નઝરસે અબુઉબેદા રહીં કી અર્ઝ મજુર કરલી. લિબાસ તબદીલ કરકે એક ખૂબ સૂરત ઘોડેપર સવાર હુએ. ઘોડા નિહાયતહી ખુશ ખિરામ ઓર આલાક થા. હઝરત ઉમર ઉસ્કી સુબુક રફતારીસે બડે ખુશ હુએ મગર થોડી દૂર જાકર ઘોડેસે ઉતાર પડે ઓર કહેને લગે.

“લાવ મેરા બોસીદા પયરહન ચોર મેરા ઉંટ. કરી ખયા કે ઇસ લિખાસ ચોર ઘોડેકી વજહેસે મેં હલાક હો-
જાતા. કયોંકે ઇસપર સવાર હોતેહી મેરે દિલમેં કિખ પયદા
હોગયા ચોર મુઝકો યાદ આ ગયા કે રસુલે ખુદા સલો
ફરમાયા કરતે થે કે જીસ શખ્સકે દિલમેં રાઇકે ખરાખર કિખ
દાખલ હો જાય વો શખ્સ જન્મતમેં દાખલ નહીં હો સકતા
ચોર જીસ શખ્સકે દિલમેં રાઇકે ખરાખર લી ઇમાન પયદા
હો જાયે વો દોઝખમેં નહીં પડેગા. મેં ઇસ લિખાસ ચોર
ઘોડેસે બાઝ આયા મેરે લીયે અપના લિખાસ ચોર અપના
ઉંટ હી કાફી હય. રહી હયખત સો વો અલ્લાહ તઆલાકી
તરફસે આતી હય ઝાહેરી શાનો શવક્તપર મુનહસિર નહીં”
યે ફરમાકર આપને ઉસી વક્ત નયા લિખાસ ઉતાર અપના
બોસીદા પુરાના લિખાસ પહેન લીયા ચોર અપને ઉંટપર
સવાર હોકર અલ્લાહ તઆલાકા શુક અદા કીયા ચોર કહા
કે “મેરે બદનમેં આગ લગ ગઇથી અલ્લાહ તઆલાને
અપને ફઝલો કરમસે મુઝકો ઇસસે નજાત દી.”

જખ લશકરે ઇસ્લામકે કરીખ પહોંચે તો લશકરે
ઇસ્લામમેં અલ્લાહો અકબરકે નામરે બલંદ હુએ જીસકો
મુનકર કિલેવાલે તાઅજ્જુબ કરને લગે. રૂમી ખિતરીકને કહા
કે—“લશકરે અરબમેં ખુશીકે નામરે કયોં બલંદ હુએ હંય.”

મુખખિર ફિલફેર જલ્લ જાકર ખખર લાયે કે—

“એહલે અરબકા ખાદશાહ કેમ્પમેં આયા હય ઓર ઉરકો દેખકર એહલે અરબ ખુશી મના રહે હય.”

ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદીંકે લિયે એક ખયમા ખડા કિયા ગયા. આપને ખયતુલ મુકદ્દસકી તરફ દેખકર ચે આયત પઢી.

“અય અલ્લાહ ફતેહકર તુ હમારે વાસ્તે ખડી ફતેહ ઓર કર તુ હમારે વાસ્તે નઝદીકસે ગલખા મદદ દેહિન્દાકો.”

ફિર આપને ખયમેમેં આરામ ફરમાયા. સુખેહ હુઈ તો આપને નમાઝે સુખેહ પઢાઈ ઓર ઉસકે ખાદ નીચે દરજ્જા કી હુઈ તકરીર ફરમાઈ.

“સખ તાઅરિક સાખિત હય વાસ્તે ઉસ અલ્લાહકે ને સિતુહા ઓર સાહિબે કુન્વત ઓર ખુઝૂર્ગ હે ઓર કરતા હય ને ચાહતા હય. તેહકીક અલ્લાહને ખુઝૂર્ગી દી હમકો ખ સખખ મોહમ્મદ સલલલ્લાહો અલય હે વસલલમકે. પસ દુર કીયા હે ઉસને હમસે ગુમરાહીકો ઓર એકબા કીયા ઉસને હમકો ખાદ જુહાઈ કે ઓર દોસ્ત કરદિયા ઉસને હમારે દિલોંકો ખાદ દુશમનીકે પસ હમ્દ ઓર શુક કરો તુમ ઉસકા ઉસકી નેઅમતોંકે વાસ્તે તાકે હમપર નેઅમતેં જિયાદ કરે. કયોંકે ફરમાયા હય અલ્લાહ ખાલિખ ઓર

બુઝુર્ગને. અગર શુક કરોગે તુમ હર આઈના જિયાદા કરંગા
 મે તુમારે લિયે. જુસ્કો રાહ બતલાયા અલ્લાહને પસ વો
 રાહે રાસ્તપર હે ઓર જુસ્કો ગુમરાહ કિયા ઉસને
 પસ ન પાવેગા તું ઉસકે લિયે કોઈ માલિક રાહપર લાને
 વાલા ઓર બાહ હમદો સલાતકે પસ તેહકીકમે વસીયત
 કરતા હું તુમકો સાથ પરહેઝગારી ઓર ખોજ ઉસ ખુદાએ
 બુઝુર્ગ ઓર ગાલિબકે જો બાકી ઓર પાયદાર હે ઓર
 સિવાયે ઉસકે હરચીઝ નેસ્ત હોનેવાલી હે. અયસા ખુદા
 હય કે ઉસકી ઇતાઅત ઓર બંદગીમે કાયદા પાતે હે
 દોસ્ત ઉસકે ઓર ઉસકી નાફરમાનીસે બદબખ્ત હોતે
 હે દુશમન ઉસકે. અય લોગો ! દો તુમ ઝકાત અપને માલોંકી
 તાકે પાક હો જાવે ઇસ સળબસે જાન તુમારી. ન ખ્વાહિશ
 કરો તુમ મળબુકસે ઉસકે ઇવજ ઓર શુક ગુઝારી કી. સમજો
 તુમ ઉસ ચીઝકો જુસ્કે વાસ્તે તુમ નસીહત કિયે જાતે હો
 ઇસ વાસ્તે કે દાના ઓર આકિલ વો શખ્સ હે જુસને રખા
 અપને દીનકો ઓર નેક બખ્ત વો હે જુસને નસીહત કુબુલ
 કી બ સળબ દુસરેકે આગાહ હોકર બદતર કામોંસે વો કામ
 બિદઅત હે જો પહેલે ન થે. ઓર લાઝિમ પકડો તુમ
 કુરઆન પઢનેકો કે પાવગે તુમ ઇસમે તસકીન, આરામ,
 ઓર ફતેહમંદીકો સાથ નેકી કે. અય લોગો ! તેહકીક ખડે
 હુવે થે હમ લોગોંમે રસુલુલ્લાહ સલ્લ૦ મિસ્લ મેરે ખડે હોનેકે
 તુમમેં ઓર ફરમાયા થા કે લાઝિમ પકડો તુમ મેરે અસહાબકો

ફિર બ તરીક ઉન લોગોંકો, બે સહાબાસે જમાનેમે કરીબ હોં
 ફિર બ તરીક ઉનકો બે ઉનસે કરીબ હોં, ફિર અહિર
 હોગા દરોગ તા ઇંકે ગવાહી દેગા વો શખ્સ જસસે ગવાહી
 તલબ ન કી જાયેગી. ઓર કસમ આવેગા વો શખ્સ જસસે
 કસમ ન તલબ કી જાયેગી પસ બે શખ્સ ચાહે હાસલ
 કરના બેહિસ્તકા પસ લાજિમ પકડે જમાઅતકો ઓર જુદાઇ
 શયતાનકી તરફસે હે ઓર લાજિમ પકડો નમાઝકો.”

ઇસ તકરીરસે ફરાગત પાકર હઝરત ઉમર રહીં અપને
 બયમેમે તશરીફ લે ગયે. ઓર અબુ ઉબેદા રહીં મુખતલિફ
 લડાઇયોંકે હાલાત ઉનકો સુનાને લગે. હઝરત ઉમર રહીં
 ખામેશ સુનતે રહે. ઇસકે બાદ અબુ ઉબેદા રહીંને એક
 એલચી કિલેવાલોંકે પાસ લેજા ઓર ઉનકો ખલીફચે સાની
 રહીંકી તશરીફ આવરીકી ઇત્તિલા દી. યે ઇત્તિલા
 પાતેહી બયતુલ મુકદ્દસકા ઇસે આજમ રૂમી ફાજકા
 બિતરીક ઓર બયતુલ મુકદ્દસકા હાકિમ અપને માતેહત
 સરદારોંકે સાથ હઝરત ઉમર રહીંકી ખિદમતમે હાજિર હુએ
 ઓર યે દેખકર હયરાન હુએ કે અરબકા શહેનશાહ ફટે
 પુરાને કપડે પહેને નંગી ઝમીનપર બે તકલુફ બયઠા હુવા
 હય મજર ચહેરેપર નુરે ઇલાહી બરસ રહા હય.

હઝરત ઉમર રહીં બડી બન્દા પેશાની ઓર મહેરબાની

સે ઉનકે સાથ યેશ આયે. વો ખાદશાહે અરબકી સાદગી ખેનફસી ઓર ખુલ્કસે બહોતહી ખુશ હુએ. ઓર કહેને લગે કે

“ હુમ આપકી હિકાજતમેં આના ખખુશી ખાતિર મંજુર કરતે હંય શહેર કે દરવાઝે હુમને ખોલ દીયે હંય. આપ મહેરબાની કરકે હમારે શહેરમેં રોનક અફરોઝ હોં.” હઝરત ઉમર રદીં અપને સરદારોંકે સાથ શહેરમેં દાખિલ હુએ ઓર ઇસ ફતેહ કે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુકીઆ અદા કીયા. કિસ્સે આઝમ હઝરત ઉમર રદીંકે ખાસ બડે કલીસીયાકે અંદર લે ગયા. ઇતને મેં ઝહોરકી નમાઝકા વકત કરીબ હો ગયા. હઝરત ઉમર રદીં અપને હુમરાહીયોંકે સાથ કલીસીયાસે બાહર નિકલ આયે ઓર ઉસકી સીંઢીયોંપર નમાઝ અદા કી જબ નમાઝ અદા કર ચુકે તો કિસ્સે આઝમને કહા—

“ આપને કલીસીયામેં કયોં ન નમાઝ પઢલી વો બી તો ખુદાકા ઘર હય.” હઝરત ઉમર રદીંને કહા—

“ અઝર મેં કલીસીયાકે અંદર નમાઝ પઢતા તો એહલે ઇસ્લામ મેરી પયરવી કરનેકે લીયે વહાં નમાઝ પઢને બાયા કરતે ઓર તુમારી ઇબાદતમેં હારિજ હોતે. મેં પસંદ નહીં કરતા કે એહલે ઇસ્લામ તુમારે ઇબાદત ખાનોંમેં ખલલ અંદાઝ હોં આપ અપને ઇબાદતખાનોંમેં ખુલે બંદો અપને દીનકે તરોક

પર ઇબ્રાહિમ કીયા કરે. એહલે ઇસ્લામમેંસે કોઈ તુમારા પુરસાને હાલ ન હોગા. એહલે ઇસ્લામકે લીયે એક ઇલાહીદા મસ્જિદ તાઅમીર કી બનયગી.”

યે ફરમાકર આપને ઉસી વક્ત મસ્જિદકા નિશાન દે દીયા જો અબતક મસ્જિદે ઉમર રહીંકે નામસે મશહુર હય. યે પહેલી મસ્જિદ હય જો ઇલાકે શામ ઓર ફિલી-સતીનમેં તાઅમીર હુઈ ઓર ઇસ્લામી સનઅત ઓર કારીગરીકા એક આલા નમુના સમજી ગઈ.

યે મસ્જિદ ઉસી જગે તાઅમીર કી ગઈ જમ પર કીસી વક્ત હઝરત સુલેમાન અલયંકી હયકલ ખડીથી. અબ વો ઝમીન ખશોખાશાકકા ઢેર બની હુઈથી ખુદ કિસ્સે આઝમને યે ઝમીન મસ્જિદકે લીયે તજવીઝ કી ઓર હઝરત ઉમર રહીંને પહેલે અપને હાથસે ખશોખાશાક દુર કીયે ફિર લશકરીયોંને એકદમ તમામ ઝમીનકો હમવાર કરદીયા ઓર હઝરત ઉમર રહીંકે તજવીઝ કરદા નકશે કે મુતાબિક તાઅમીર શરૂ હુઈ.

કિસ્સે આઝમ ઓર બયતુલ મુકદ્દસકે હાકિમને હઝરત ઉમર રહીંકે ફરોકશ હોનેકે લીયે કિલ્લેકે અંદર એક આલી શાન મહેલ તાઅમીર કર રખા થા ઓર હઝરત ઉમર રહીંસે ઇસતિદઆકી કે-

“ ઇસ મહેલમેં રોનક અફરોઝ હોં. ” મગર હઝરત ઉમર રદીઠને ઇનકાર કીયા ઝોર ફરમાયા કે-

“ મેં જખ તક યહાં હું અપને ખયમે મેંહી રાત ખસર કીયા કરૂંગા. ” ઇસપર સખકે સખ અશ અશ કર ઉઠે ઝોર હઝરત ઉમર રદીઠકી ફરોતની ઝોર બેનફસીકી બે ઇજ્તિયાર તાઅરીફ કરને લગે. હઝરત ઉમર રદીઠને કિસ્સે આઝમકો યે તેહરીરી સનદ લિખ દી કે-

“ મુસલમાન ઉનહે કલીસીઆમેં હરગિઝ દખલ ન દેંગે બલકે ઉન સીદીયેં પર ભી જહાં હઝરત ઉમર રદીઠને નમાઝ પઢીથી કીસી કિસ્મકી મદાખેલત નહીં કરીંગે. ”

હઝરત ઉમર રદીઠ દસ દિન તક ખયતુલ મુકદ્દસમેં રહે. અપને સરદારોં ઝોર સિપાહીયોંકો સાદા ઝિન્દગી ખસર કરનેકી તાકીદ ફરમાઇ ઝોર ઉન લોગોંકો બે રેશની લિખાસ પહેને હુએથે સખત ડાંટ બતાઇ ઝોર ચલનેસે પેશતર ઉમર બિન આસકો દસ હઝાર સિપાહી દેકર સમંદરકે સાહિલકે શહેર ઝોર કિલે ફતેહ કરનેપર મામુર કીયા. ઝોર અખુ ઉબેદા રદીઠકો બાકી લશકરકે હમરાહ શામકા શિમાલી હિસ્સા ચાને હલખ એનતાકીયા વગેરા ફતેહ કરનેકા હુકમ સાદિર ફરમાયા ઝોર આખ એહલે લશકરસે રૂખસત હોકર મદીને મુનઠ્ઠરામે તશરીફ લે ગયે.

એક રિવાયત હય કે જળ હઝરત ઉમર રદીં બયતુલ મુકદ્દસ તશરીફ લાચે તો બાઅઝ સહાબી જે શામકે શહેરોંમેં મસકન ગુર્જીન થે ચે બખર સુનકર હઝરત ઉમર રદીંકો મિલને આચે. ધનમેં હઝરત ખિલાલ રદીંબી થે. હઝરત ખિલાલ રદીંકો દેખકર એહલે લશ્કરને દરખાસ્તકી કે આપ હઝરત ખિલાલ રદીંકો કહેં કે વો આજ જુમાઅ કી નમાઝ કે વકત અઝાન દેં. હઝરત ઉમર રદીંકે ફરમાન પર હઝરત ખિલાલ રદીંને અઝાન દી. જુહી હઝરત ખિલાલ રદીંકી આવાઝ બલંદ હુઈ તમામ મુસલમાનોંકેઃ આં હઝરત સલંકા મુખારક વકત યાદ આ ગયા, વો મુખારક સમાં સળકી આંખોંમેં ફિર ગયા. જુદાઈ કે સદમેસે સળકે દિલ ભર આચે, ઉનપર રિઝતકા આલમ તારી હુઆ સળકે સળ ખુળ દિલ ખોલકર રોચે ઓર આંસુકી ઝડીસે અપને સીને ઘોકર ઓરબી સાફ શફફાફ ઓર મુનવ્વર કર લીચે.

બાબ ૩૫

જંગે હલખ.

અમીનુલ ઉમ્મત અબુ ઉમેદા બિન જરરાહ રદી૦ સિપેહસાલારે લશ્કરે ઇસ્લામ ખલીફએસાની હઝરત ઉમર રદી૦ કે હુકમકે મુજબ ઇલાકે ફિલીસ્તીનમેં પહોંચે. એહલે કનસરીનને મુલેહકી તજદીદ ફી ઓર એહલે ઇસલામકી હિક્કાજતમેં આ ગયે.

કનસરીન ઓર ઉસકે ગિરદો નવાહમેં ખખુખી તસલ્લુત જમા કર ઓર હુમુસ લાઝપ્રીયા વગેરેકો અઝ સરેનવ મુતીઅ વ મુન્કાદ કરકે અબુ ઉમેદા રદી૦ને હલખ પર ચઢાઈ કરનેકા ઇરાદા ફીયા.

હલખકા હાકિમ ઓર રઈસ ઇસિ વકત ચુકન્ના થા. ચુકન્નાકે બાપને હલખપર અપના કબજા કર લીયા થા ઓર કચસરે રૂમને લી ઇસકો હલખકા રઈસ તસલીમ કર લીયા થા ઉસકે દો બેટે થે. એકકા નામ ચુકન્ના ઓર દુસરેકા નામ ચુહન્ના. ચુહન્નાકી તખીઅતકા મીલ્લાન હુમુલે ઇલમકી તરફ થા મગર ચુકન્ના સિપેહગીરી ઓર ફનેજંગ સીખનેકાં

ઝિયાદા મુરતાક થા. ચુકન્ના અપને વકતકા બડા આલિમ
ઓર ફાઝિલ હુઆ ઓર શહેબ બન ગયા ઓર ચુકન્ના ફને
જંગમેં કમિલ માહિર હુઆ. બાપકે મરનેપર ચુકન્ના
રિયાસતકી ગદીપર બેઠા. વો બડા ચાલાક હોશિઆર ઓર
શુબખ થા. રિઆયાપર ઉસ્કા બડા રોઅબ થા ઓર આસપાસકે
હુકમા ઉસસે ખોદ ખાતે થે. ચુકન્નાને એહલે અરબ કે
સાથ કીસી લડાઇમેં અબી તક હિસ્સા નહીં લીયા થા ઓર
વો અપની રિયાસતકે ઇન્તિઆમમેં મશગુલ રહા. લેકિન
વો એહલે અરબકી તરફસે ગાફિલ ન થા ઉસને અપની
હિકાઇતકા ખાતિર ખાહ ઇન્તિઆમ કર રખા થા ઓર ઇસ
ઉમીદમેં થા કે એહલે અરબ હલખકા રૂબ કરીંગે તો મુંહકી
ખાઇંગે.

જંગે યરમુક ઓર બયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહકી ખબરેં
ઇસકો પહોંચ ગઇથીં મગર વો યે ખબર સુનકર મુતલક
ન ગભરાયા. જબ ઉસને સુનાકે કનસરીનપર એહલે ઇસ્લામ
કા અઝસરેનવ કબજા હો ગયા હય તો ઉસને લશકરે ઇસ-
લામમેં અપને બસુસ લેજ લીયે તાકે ઉસકો એહલે અરબકી
નુકલો હરકત કી ઇતતિલાઅ મિલતી રહે ઓર અગર વો
હલખકા રૂબ કરેં તો ઉન્કે મુકાબિલેકે લીયે હમાતન તૈયાર
હો બાએ.

હલખકા શહેર કિલે હલખસે અલગ થા લેકિન મુહા-

સિરેકે વકત એહલે શહેર કિલેમેં ચલે જાયા કરતે થે ઝોર માલ અસખાળ લી હમરાહ લે જાતે થે. કિલા બડા વસીઅ થા ઝોર હઝારોં આદમીયોંકી ઇસ્તિમેં ગુંજાયશથી. યે કિલા બકોલ આરથર ગુલમન તમામ શામકે કિલોંસે ઝિયાદા મજબુત થા. અબુ ઉબેદા રદીંને હલખપર ચઢાઇકે ઇશિદેસે એક હઝાર સવાર મુન્તાખિળ કીયે ઝોર ઉનપર કુઅબ બિન ઝમીરાહ રદીંકો જો બડા દિલાવર થા ઝોર જંગબુ થા સરદાર મુકરર કરકે કહા—

“તુમ બતોર મુકદ્દમતુલજેશ કે હલખકી તરફ બઢો ઝોર હમ સખ તુમારે પીછે આ જાઈંગે લેકિન જબતક હમ પહોંચ ન જાયેં તુમ લડાઈ શુરૂ ન કરના. હાં અગર દુશ્મન મુકાબિલ હો જાયેં તો ફિર મેરે હુકમકા ઇન્તિઝાર ન કરના હમબી અનકરીખ પહોંચ જાઈંગે.” અબુ ઉબેદા રદીંકો ખ્યાલ થા કે અદ્દાહ તઆલાને દુશ્મનોંકે દીલોંમેં એહલે અરબકી દેહશત ડાલદી હય ઝોર હાકિમે હલખ મયદાનમેં નિકલકર મુકાબિલેકી જુરાઅત ન કરેગા. મગર ઉનકો ચુકન્નાકી આલાકી ઝોર દિલાવરીકા ઇદમ ન થા.

કુઅબ બિન ઝમીરાહ રદીં અલી અપને કેમ્પસે રવાના હુઆથા કે ચુકન્નાકે જાસુસ ઉસકે પાસ દોડે આયે ઝોર ઉસકો ઉત્તતિલાઅ દી કે “એહલે અરબકા એક દસ્તા હલખકી તરફ કુચ કીયા ચાહતા હય.” ચુકન્નાને ખૂશ—

“ ઉનકી તેઅદાદ કિસ કદર હય ? ” બાસુસને કહા—

“ ઇસ દસ્તેમે એક હુઆર જવાન હોંગે મગર બાકી લશ્કરખી જદદ ઉન્મે આ મિલેગા.” યુકન્નાને ઉસી વકત અપને ભાઈ યુહન્નાકો ખુલાયા ઓર ઉસકો કહા—

“એહલે અરખને હલખકા કરદ કીયા હય ખતાવ તુમ સુજે કયા મશવિરા દેતે હો ? ” યુહન્ના ને બડા નેક દિલ ઓર હલીમથા ઉસને રહા—

“ અય મેરે ભાઇ તુમકો અચ્છી તરાહ માલુમ હય કે એહલે અરખને શામકે દીગર શહેરોં ઓર કિલોંકો કિતની જદદી ફતેહ કર લીયા. ફિર યરસુકમેં બાદશાહે હરકુલકી ટડીદલ ફોજકો કતલ કરકે ચિકસ્તે ફાશ દી. આહાન અરમની ઓર જરજીર જયસે નામવર બહાદુરોંકો મયદાનમેં કતલ કીયા. ફિર અયતુલ મુકદ્દસ જયસે મઝબૂત મકામકો આસાની કે સાથ ફતેહ કર લીયા. ઉન અરખોંકે સામને કોઇ ઠેર નહીં સકતા. ને ઉનકે મુકાબિલ હોતા હય વો મુંહકી ખાતા હય તમામ શહેરોંને ઉનસે અમાન તલખકી હય ઓર ઉનકી હિકાઝતમેં આ ગયે હંય. મેરે ભાઇ તેરે પાસ હરકુલ બાદશાહસે ઝિયાદા ફોજ નહીં હય ઓર તેરા કિલા અયતુલ મુકદ્દસસે ઝિયાદા મઝબૂત નહીં. તેરે લીયે યેહી બહેતર હમ કે એહલે અરખ કે સાથ સુલેહ કર લે ઓર ઉનકી

ਵਿਛਾੜਤਮੇਂ ਆ ਜਾਏ।” ਯੁਕਤਾ ਅਪਨੇ ਆਖੰਡਾ ਧੇ ਕਵਾਮ
ਸੁਨਕੇਰ ਅਸ਼ਮਨਾਕੇ ਫੁਆ ਆਰ ਕੇਛੇਨੇ ਲਗਾ—

“ਤੂ ਅਥਪਨਸੇ ਯੁਕਵਿਛਾੜ ਫੁਯ ਈਸ਼ੀਵਾਸਤੇ ਤੂ ਰਾਛੇਯ
ਯਨ ਗਯਾ. ਵਰ ਨ ਐਕੇ ਜੰਗਲੁਕਾ ਯੇਟਾ ਛੋਕਰ ਕਥੇਂ ਸਿਧੇਫੁਗੀਰੀ
ਨ ਸੀਯਤਾ? ਆਰ ਈਸ਼ ਵਕਤ ਮੇਰਾ ਵਸਤੇਯਾਯੁ ਨ ਯਨਤਾ?
ਤੇਰਾ ਵਿਛਾੜ ਕਮਯੋਰ ਫੁਯ ਆਰ ਰਾਛੇਯੋਂ ਕੇ ਵਿਛਾੜ ਫੁਮੇਸ਼ਾ ਕਮਯੋਰ
ਛੋਟੇ ਫੁਯ. ਮਗਰ ਮੇਰਾ ਵਿਛਾੜ ਕਮਯੋਰ ਨਹੀਂ. ਮੇਂ ਅਰਯੋਂਸੇ
ਯੋਫ਼ ਨਹੀਂ ਯਾਤਾ. ਧੇ ਈਵਾਕਾ ਮੇਰੀ ਮਿਛੀਯਤ ਫੁਯ ਮੇਂ ਈਸ਼
ਈਵਾਕੇਕਾ ਰਧੰਸ ਫੁਂ ਮੇਂ ਅਪਨੀ ਰਿਯਾਸਤਕੇ ਵੀਧੇ ਅਰਯੋਂਕਾ
ਯਨਤੋਡ ਮੁਕਾਯਿਵਾ ਕਝੰਗਾ ਆਰ ਅਪਨੀ ਯਾਵਾਕੀਯੋਂਸੇ ਓਨਕੇ
ਮੁਸੀਯਤਮੇਂ ਡਾਢੁੰਗਾ, ਤੂ ਕਿਸ ਮੁੰਛਸੇ ਮੁਯਕੇ ਧੇ ਸਵਾਛ ਵੇਤਾ
ਫੁਯ ਕੇ ਮੇਂ ਅਪਨੀ ਰਿਯਾਸਤ ਐਫੁਲੇ ਅਰਯਕੇ ਫੁਵਾਵੇ ਕਰ ਫੁਂ.
ਤੁਯਕੇ ਈਵਮ ਨਹੀਂ ਕੇ ਮੇਰੇ ਯਾਪਨੇ ਕਿਸ ਵਿੰਮਤ ਆਰ ਸੁਯ-
ਅਤ ਕੇ ਸਾਥ ਧੇ ਰਿਯਾਸਤ ਯਨਾਧ ਫੁਯ? ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਯਾਪਕਾ
ਨਾਵਾਯਕ ਯੇਟਾ ਨਹੀਂ ਫੁਂ ਕੇ ਓਸਕੀ ਮਛੇਨਤਕੀ ਕਮਾਧਕੇ ਮੁੰਛੀ
ਯਰਯਾਫ਼ ਕਰਫੁਂ? ਤੂ ਯੁਫ਼ ਵੇਯੋਗਾ ਕੇ ਮੇਂ ਯਨ ਅਰਯੋਂਕੇ ਸਾਥ
ਕਥਸਾ ਸੁਯੁਕ ਕਰਤਾ ਫੁਂ.” ਯੁਫ਼ਨਾ ਮੁਸਕਰਾਯਾ ਆਰ ਕੇਛੇਨੇ ਲਗਾ—

“ਅਧ ਮੇਰੇ ਆਖੰਡ ! ਤੇਰੀ ਯੁਫ਼ਤੁਯੁਸੇ ਮੁਯੇ ਧਕੀਨ ਛੋਟਾ
ਫੁਯ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਰਪਰ ਮੋਤ ਸਵਾਰ ਫੁਯ ਆਰ ਤੂ ਈਵਾਕਤ ਕੇ
ਯਫ਼ੇਮੇਂ ਗਿਰਨੇਵਾਵਾ ਫੁਯ. ਮੇਨੇਤੋ ਤੇਰੀ ਯਛੇਤਰੀ ਕੇ ਵਿਛਾੜਸੇ
ਧੇ ਮਸ਼ਵਿਰਾ ਵੀਧਾ ਥਾ ਤਾਕੇ ਤੂਯੀ ਅਧ ਰਛੇ ਆਰ ਤੇਰੇ ਵੀਯਯੀ

ਕੁਥਾ ਛੋਨੇਸੇ ਮਛਪੁਝ ਰਹੇ. ਮੇਂ ਯੁਧ ਭਨਤਾ ਹੁੰ ਤੇ ਐਫਵੇ
ਅਰਯਕਾ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਕਰਨੇਕੀ ਤੁਝਮੇਂ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਆਰ ਧੰਸਕੇ
ਸਿਥਾ ਆਰ ਕੋਧਿ ਨਤੀਯ ਨ ਛੋਗਾ ਤੇ ਤੂ ਅਫੀਲ ਆਰ ਭਵਾਰ
ਛੋ. ਮੇਰੀ ਸਵਾਹ ਭਾਨੇ ਤੋ ਐਫਵੇ ਅਰਯਸੇ ਪਰਯਾਸ਼ ਨ
ਕਰ. ਜੇ ਸੁਫੇਹਮੇਂ ਕਾਧਫੇ ਛੰਧੇ ਵੇ ਜੰਗਮੇਂ ਨਹੀਂ ਛੰਧੇ. ਐਫਵੇ
ਅਰਯ ਜੰਗਮੇਂ ਧੋਰ ਛੰਧੇ ਮਗਰ ਸੁਫੇਹਮੇਂ ਛਵੀਮ ਛੰਧੇ. ਉਨਕੇ
ਛਾਥਸੇ ਤੁਝਕੋ ਕੋਧਿ ਅਭੀਯਤ ਨ ਪਛੋਯੇਗੀ.” ਯੁਝਨਾਨੇ ਕਛਾ—

“ਅਯ ਭਾਧਿ ਅਪਨੀ ਸਵਾਹ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਯੋ ਮੁਝੇ
ਧੰਸ ਆਤਕੀ ਯੁਝਰਤ ਨਹੀਂ. ਮੁਝਕੋ ਧੰਫਮ ਛਯ ਤੇ ਐਫਵੇ
ਅਰਯਕੀ ਤੇਅਫਾਫ ਧੰਤਨੀ ਨਹੀਂ ਅਸ ਕਫਰ ਧਰਮੁਕਮੇਂਥੀ. ਧੰਫੇ
ਨਾਮੀ ਸਰਫਾਰ ਫ਼ਿਲੀਸਤੀਨਮੇਂ ਰਫੇ ਗਯੇ ਛੰਧੇ. ਮੇਂ ਧੰਸਿ ਫਲਕਰਕੋ
ਸ਼ਿਕਰਤ ਫੇਕਰ ਸ਼ਾਮਕੀ ਛਫਸੇ ਨਿਕਾਲ ਫੁੰਗਾ ਆਰ ਅਸ ਕਫਰ
ਸਫੇਰ ਉਛੋਯੇਨੇ ਫ਼ੁਫੇਹ ਫ਼ੀਯੇ ਛੰਧੇ ਉਨ ਸਯ ਪਰ ਕਯਯਾ ਕਝੰਗਾ
ਫ਼ਿਰ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਕਾ ਆਫਸ਼ਾਹ ਯਨ ਭਫੰਗਾ. ਫਰਕੁਲ ਆਫਸ਼ਾਹ ਮੇਰਾ
ਮਯਫ਼ਿਮ ਨ ਛੋਗਾ, ਯਫਫੇ ਮੁਝਸੇ ਯੋਫ਼ ਯਾਯਗਾ ਆਰ ਸਮਯੇਗਾ
ਤੇ ਅਸ ਯਫਫਾਕੋ ਵੇ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਆਰ ਲਗਾ ਕਰ ਰਫ ਨਹੀਂ
ਕਰ ਸਕਤਾ ਉਸਕੋ ਮੇਨੇ ਆਸਾਨੀਸੇ ਫਫੇਅ ਕਰ ਫੀਯਾ. ਤਮਾਮ
ਆਫਸ਼ਾਹੋਂਮੇਂ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਧਯਯਤਕੇ ਸਾਥ ਫੀਯਾ ਯਾਯਗਾ ਆਰ
ਮੇਰੀ ਤੋਫ਼ੀਰ ਆਰ ਫ਼ੁਫਾ ਯਫਫਾਤ ਯਫ ਯਾਯਗਾ.” ਯੁਝਨਾਨੇ ਕਛਾ—

“ਅਗਰ ਤੇਰੀ ਕਯ ਆਯੁਫੀ ਛਯ ਤੋ ਧੰਸਿਕਾ ਕਯਾ ਧਫਾਯ

હો. સકતા હય અરબ મેં રૂખસત હોતા હું તુ બાદશાહ બન લે મેં આયન્દા તુઝકો નેક સલાહ ન હુંગા જબ તકકે મેરી રાયપર અમલ કરનેકે લીયે તુ તૈયાર ન હો જાય.” યુહન્ના ચે કેહ કર અપને મકાનપર ચલા ગયા ઓર યુહન્નાને અપને એક ખિતરીકકો જીસકા નામ કેસકલસ થા એક હજાર જવાન દેકર કહા—

“ તુમ શહેર હલબકી હિકાજત કરો ઓર જીસ કદર જવાન શહેરમેં લઈનેકે કાખિલ હંચ ઉનકો ઉનકે માલ અસબાબકે સાથ કિલેમેં લેજ દો જો અધિક્ષિ ઓર કમઝોર હંચ ઉનકો બદસ્તુર શહેરમેં રહેને દો ઓર તુમ ઉન્કી હિકાજત કરો. ” ફિર દુસરે સરદારકો કિલેકી હિકાજતપર મુતઅઈન કરકે દસ હજાર સવાર મુનતખિબ કરકે અપને હમરાહ લિયે ઓર કિલેસે છે મીલકે ફાસલેપર જા ખડા હુઆ. પાંચ હજાર સવાર તો ઉસને કમીનગાહમેં છુપા દીયે ઓર પાંચ હજાર આરાસ્તા કરકે એહલે અરબકા ઇન્તિઝાર કરને લગા. ઉસકી તજવીઝ ચે થી કે એહલે અરબકે પેશરવ દસ્તેકો રાસ્તેમેં હી ઘેર લે ઓર બાકી માન્દા લશકરકે પહોંચનેકે પેશ્તર ઇસ દસ્તેકો કતલ યા અસીર કરલે કયોંકે ઇસસે એહલે અરબકે દિલમેં ઉસકી હયબત ખેઠ જાયગી.

થોડી દેરમેં ઇન્કામી લશકરકા અલમ દિખાઈ દીયા.

મુખખિર જો ઇસ્લામી લશ્કરકે આગે આ રહે થે રાસ્તેમેં દુશ્મનકા લશ્કર દેખકર ઉલટે પાઉં વાપિસ ફિરે ઓર કઅબ બિન ઝમીરાહ રહીઠકે ઇતિહાસ દી કે “ દુશ્મન ઇનકા રાસ્તા રોકે ખડે હંચ ” કઅબ અપને કદમોંપર ઠયર ગયા ઓર એહલે હલખકી જુરાઅતપર હયરાન હુઆ. ફિર ઉમ્મને મુખખિરસે પુછા—

“ દુશ્મનકી તેઅદાદ અંદાઝન કિતની હોગી ? ” મુખખિરોંને કહા—

“ વો કરીબન પાંચ હઝાર હોંગે. ” ઇસપર કઅબને અપને હમરાહીયોંકો કહ્યો.

“ મુઆમલા ચંદાં તો મુરિકલ નહીં. હમારે એક આદમી કે મુકાબિલ પાંચ દુશ્મન હંચ ખાતહી કયા હય. અદલાહ તઆલાને ચાહા તો હમ ઉન ઉપર ગાલિબ આઈગે. ” કઅબ રહીઠકે હમરાહી પુરે મુસલ્લાહ થે અબ એહલે અરબકે પાસ સામાને હરબકી કોઇ કમી નહીં રહીથી ખુદ કઅબને દો ઝિરેહોં પહેની હુઈથી. કઅબકે હમરાહીયોંને કહા “ ફિર દેર કયા હય હમલેકા હુકમ દીજીએ. ” કઅબને ઇનકી સહેં આરાસ્તા કરકે ઉનકો ખદનેકા હુકમ દીયા. દોનોં લશ્કર ખાહમ મિલે ઓર તલવાર ચલને લગી. યુકન્ના ઓર ઉસકે સરદાર બહી જવાં મરદીસે લડે. મગર મુકાબિલ

ਉਨਕੇ ਅਰਥਕੇ ਸ਼ੇਰ ਥੇ. ਜੇ ਮੋਤਕੀ ਧੁੰਦੁਲਾ ਪਰਵਾ ਨ ਕਰਤੇ ਥੇ. ਧੁੰਦੁਲਾ ਫੇਰ ਲੜਾਘ ਅਤੇ ਔਰਸੇ ਛੋਟੀ ਰਹੀ. ਆਖਿਰ ਧੁੰਦੁਲਾਕੇ ਛਮਰਾਹੀ ਯੇ ਛੋਟਲਾ ਛੋਟੇ ਲਗੇ ਐਛਲੇ ਧਰਮਨਾਮਕੇ ਕੁੰਨੇਛਕੀ ਉਮੀਦ ਛੋ. ਗਘ. ਏਤਨੇਮੇਂ ਧੁੰਦੁਲਾਕੇ ਪਾਂਚ ਛਮਰਾ ਜਵਾਨ ਐਛਲੇ ਅਰਥਕੇ ਅਥਥਪਰ ਟੁਟ ਪਏ. ਐਛਲੇ ਧਰਮਨਾਮ ਏਸਿ ਨਥਿ ਯਲਾਕੇ. ਫੇਥਕਰ ਫਿਲਫੇਰ ਛੋ. ਛਿਰਸੇ ਛੋ. ਗਯੇ ਨਿਰਫ਼. ਤੇ ਧੁੰਦੁਲਾਕੇ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਗਯੇ ਔਰ ਨਿਰਫ਼ਨੇ ਨਯੇ ਛਮਲਾ ਆਵਰੋਂਕੀ ਤਰਫ਼ ਝੁਥ ਫੇਰ ਲੀਯਾ ਔਰ ਛਿਲੇਕੀ ਸੁਰਤ ਯਨਕਰ ਛੋਨੋਂ ਤਰਫ਼ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਕਰਨੇ ਲਗੇ. ਐਛਲੇ ਧਰਮਨਾਮਕੇ ਆਯੁ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਤੇ ਥਕ ਗਯੇ ਮਗਰ ਉਛੋਂਨੇ ਛਿੰਮਤ ਨ ਛਾਰੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ ਛੋਨੋਂ ਤਰਫ਼ਸੇ ਏਨਕੇ ਘੇਰੇ ਛੁਧੇ ਥੇ ਕਿਸੀ ਤਰਫ਼ ਨਿਕਲ ਜਨੇਕੀ ਰਾਹ ਨ ਥੀ ਏਸ ਲੀਯੇ ਧੋ ਔਰਲੀ ਯੇਯਾਛ ਔਰ ਨਿਤਰ ਛੋਕਰ ਲੜਨੇ ਲਗੇ. ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਲੜਾਘ ਛੋਟੀ ਰਹੀ. ਧੁੰਦੁਲਾਨੇ ਉਨਕੇ ਛਰਥੰਛ ਮਗਲੁਥ ਕਰਨੇਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਮਗਰ ਨਾਕਾਮ ਰਹਾ. ਧੁੰਦੁਲਾ ਭਿਨ ਝਮੀਰਾਛ ਯਤਾ ਸ਼ੇਰ ਮਫ਼ ਥਾ ਯਤੀ ਜਵਾਂਮਫ਼ੀਕੇ ਸਾਥ ਦੁਸ਼ਮਨੋਂਕਾ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਕਰਤਾ ਰਹਾ. ਏਸਕੇ ਫੇਥਕਰ ਉਸਕੇ ਛਮਰਾਹੀਲੀ ਯਤੀ ਮਰਦਾਨਗੀਸੇ ਮੁਕਾਭਿਲਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ. ਏਨਕੇ ਧੋ ਲੀ ਉਮੀਦਥੀ ਕੇ ਅਨਕਰੀਯ ਆਯੁ ਉਯੇਛਾ ਰਹੀ. ਧਰਮਨਾਮੀ ਲੜਕਰਕੇ ਸਾਥ ਛਮਾਰੀ ਮਫ਼ਛੋ ਪਛੋਂਧ ਜਥੰਗੇ ਮਗਰ ਸ਼ਾਮਤਕ ਉਨਕਾ ਕੋਥ ਨਿਸ਼ਾਨ ਫਿਯਾਥ ਨ ਛੀਯਾ. ਧੁੰਦੁਲਾਨੇ ਜਥ ਫੇਥਾ ਕੇ ਅਧਨੀ ਉਮੀਦ ਯਰ ਨਛੀ ਆਥ ਔਰ ਔਸ ਯਾਤਕੇ ਏਸਨੇ ਆਸਾਨ ਸਮਝਾਥਾ ਧੋ ਯਤੀ ਮੁਫ਼ਿਕਲ ਸੁਰਤਮੇਂ ਤਯਛੀਲ ਛੋ. ਗਥ ਛੁਧ ਔਰ ਲੜਾਘ ਤੂਲ ਆੰਧਲੀ ਜਾਤੀ ਛੁਧ

તો ઇસકો અદેશાં હુઆ કે કહીં બકીયા લશકરે ઇસ્લામ અચાનક પહોંચકર તારીકીમેં ઇસકો ઘેર ન લે. ઉસને ફિદ્દેશર વાપિસીકા હુકમ દીયા. ઉસકે હમરાહી જે માતકે પંજેમેં ફ્રંસે હુએથે હુકમ સુનતેહી પસપા હો ગયે આર એહલે ઇસ્લામકો બડી મુશ્કિલસે નજત મિલી.

ઇસ લડાઇમેં કુઅબ બિન ઝમીરાહકે એકસો સતરા આદમી શહીદ હુએ જીનમેં ચોદા સરકરદા થે. કુઅબ ઇન મકતુલોંકો દેખકર બડા મલુલ હુઆ. ઉસકે હમરાહીયોંને કહા—

“યે ખુશ નશીબ લોગ થે જીનકો અઘ્લાહ તઆલાને શહાદતકા રૂતબા બખશા હમ ઇસ ફતેહકે લીયે અઘ્લાહ તઆલાકા શુક અદા કરતે હંય. તુમ મલુલ કયોં હો રહે હો?” કુઅબને કહા—

“અમીનુલઉમ્મતને મુઝકો ઇસ ગદ્દલેકા પાસબાન મુકરર કરકે લેજા થા ઇસમેંસે એક સો સતરા ગુમ હો ગયે હંય અબમેં ઉન્કો કયા જવાબ હુંગા?” હમરાહીયોંને કહા—

“તુમને આજ બડી જાંબાઝી દિખાઈ હય આર તુમકો લડતે દેખકર હમારી હિંમત આર જુરાઅત બઢતી રહી હય. અબુ ઉબેદા રહીં આજકી કારરવાઈ દેખકર બડે ખુશ

હોંગે. મગર તઆબુળ હય કે વો અલીતક નહીં પહોંચે
 વર ન હમ દુશ્મનોમેસે એકલી બાકી ન છોડતે. હમારે તો
 એકસો સતરા આદમી શહીદ હુએ હંય મગર મયદાને
 જંગકી તરફ તો દેખો દુશ્મન કિતને મરે પડે હંય ?
 મયદાન ઉનકે મુરદોંસે ભરા પડા હય.” ઇસપર કુઅબને
 લશ્કરકો વહીં ઉતરનેકા હુકમ દીયા ઓર કહા—

“જખતક અમીનુલઉમ્મત ન પહોંચ જાયે ઇસસે
 આગે બદના મુનાસિબ નહીં.” મગર વો તઆબુળ કરતાથા
 કે લશ્કરે ઇસલામ અલીતક કયોં નહીં પહોંચા.

વજેહ ચે હુઇ કે જીસ વકત અબુ ઉબેદા રદીઠને
 કુઅબકો હલબકી તરફ રવાના કીયા તો માઅન ઉસકે બાદ
 ચંદ આદમી અબુ ઉબેદા રદીઠકે પાસ હાજિર હુએ. અબુ
 ઉબેદા રદીઠને પૂછા—

“તુમ કોન હો ?” ઉન્હોંને કહા—

“હમ હલબકે તાજીર ઓર રઇસિ હંય. ઓર આપસે
 સુલેહ કરને આયે હંય.” અબુ ઉબેદા રદીઠને કહા—

“હમ કિસ તરાહ તુમસે સુલેહ કર સકતે હંય કયોંકે
 તુમારા હાકિમ હમસે લડાઇકા મુસમમ ઇરાદા રખતા હય
 ઓર અપને કિલ્લેકો અચ્છી તરાહસે મેહપુઝ કર રહા હય ?”
 ઉન્હોંને કહા—

“હમારા હાકિમ યુકન્ના આપકે સાથ લડાઈ કરના આહતા હમ મગર હમકો ચકીન હય કે વો આપકે હાથસે ખલીલ ઓર ખવાર હોગા ઇસ લીયે હમ ઇસસે ખુશિયા આપકે પાસ આયે હય કે આપકે સાથ સુલેહ કર લેં ઓર અપને લીયે અમાન તલખ કરે.” અબુ ઉબેદા રદીઠને કહા.

જખ તક તુમારા હાકિમ યુકન્ના લડાઈકા ઇરાદા ફસખ ન કરે તખ તક હમ તુમારે સાથ સુલેહ નહીં કરીંગે.” યે સુનકર એહલે હલખ ગલરાયે ઓર કહેને લગે—

“અય સરદાર ! અગર આપ હમકો અમાન દેંગે તો હમ આપકો ખડી ઇમદાદ દેંગે હમારા શહેર કિલેસે બાહર હય યુકન્ના ઓર ઉસકી ફ્રાજ કિલેમેં હય હમ આપકી હિક્કા-અતમેં આ બાઈંગે તો સામાને રસદ વગેરા આપકે લફકરકે લીયે મોહુધિયા કરતે રહીંગે. યુકન્નાકી તાકત ઇસ તરાહ કમ હો બાયગી ઓર આબિરકાર વો નાહિમ હોકર આપસે સુલેહકા ખવાહાં હોગા. અગર આપ હમસે સુલેહ ન કરીંગે ઓર હમકો માયુસ કરીંગે તો હમ કિલેમેં ચલે બાઈંગે શહેરકો ઉબાડ કર દેંગે ઓર આપકો રસદ વગેરાકી તકલીફ હોગી.” અબુ ઉબેદા રદીઠને અપને બાકી સરદારોસે મશ-વિરા કીયા એકને કહા કે—

“મેરી રાયમેં સુલેહ કરની નહી આહીએ. મુઝકો તો

ઇસમેં ફરેખ નઝર આતા હય. યે લોગ અપને સરદારકે સિખાયે હુએ આયે હંય, ઉધર વો મુકાબિલેપર તૈયાર હંય ઇધર યે સુલેહ કરને આયે હંય. જખ હમ ઉનકે સાથ એહદ કર લેંગે તો યે લોગ હમારી તરફસે બેખોફ હો જાઈંગે ઓર દરપરદા અપને હાકિમકો હમારે ખિલાફ ઇમદાદ દેતે રહીંગે ઓર હમારી જાસુસી કરકે દુશ્મનકો હમારે હાલાતકી ખબર દેતે રહીંગે આપ ઇન્કો સાફ જવાબ દે દે વર ન હમકો પશેમાન હોના પડેગા. ” અબુ ઉમેદા રહીંને કહા—

“ મેરા દિલ ગવારા નહીં કરતા કે મેં ઇન્કો માયુસ કરૂં જખ વો સુલેહકી દરખાસ્ત કરતે હંય તો હમકો મંજુર કર લેની આહીએ. અહ્લાહ તઆલા નરમીકો પસંદ કરતા હય. અગર યે લોગ દગા ઓર ફરેખ કરીંગે તો અહ્લાહ ઉન્કો સજા દેગા. ” યે સુનકર સખ સરદાર ખામોશ રહે. અબુ ઉમેદા રહીંને એહલે હલળસે પૂછા—

“ કયા તુમ ઇતિના કર સકતે હો કે હમકો અપને હાકિમ કે ખિલાફ ઇમદાદ દો ઓર હમારે સાથ શરીફ હોકર ઇસસે લડાઈ કરો ? ” એહલે હલળને કહા—

“ ઇસ ખાતકા હમ ઇકિરાર નહીં કર સકતે કયેંકે હમ અપને હાકિમસે ખોફ ખાતે હંય વો ખડા જહાદ હય

અગર ઉસકો ઇદમ હો ગયા કે હમને આપકે સાથ સુલેહ કરલી હય તો માલુમ નહી કે હમારે સાથ કયા સુલુક કરેગા. હમ સિર્ફ ઇતનાહી કર સકતે હંય કે આપકો રસદ વગેરા કી ઇમદાદ દેતે રહે. હમ લડાઈમેં મુતલક દખલ ન દેંગે ઓર ન જાસુસી કરીંગે જબ આપ કિલા ફતેહ કર લેંગે તો ફિર આપ જો કુચ્છ હુકમ દેંગે હમ ખિલા તઆમુલ ઉસકી તઆમીલ કરીંગે.” અબુ ઉબેદા રદીઠને કહા—

“હમ તુમારે સાથ સુલેહ કર લેંગે લેકિન જો તુમને સુલેહકી કિસી શર્તકી ખિલાફ વરઝીકી તો ફિર હમ અપને એહેદ કે પાખંદ નહીં રહીંગે ઓર કિલેકી ફતેહ કે બાદ જસ તરાહ ચાહીંગે તુમસે સુલુક કરીંગે.” એહલે હલખને ઇસ ખાતકો માન લીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદીઠને ઇનકો સુલેહકી દસ્તાવેજ લિખદી. યે લોગ રૂખસત હોનેકો થે કે અબુ ઉબેદા રદીઠને કહા—

“હયરો મેં તુમારે સાથ કુચ્છ સિપાહી કર હું જો તુમકો સલામતી કે સાથ શહેર તક પહોંચા દેં કયોંકે અબ તુમ હમારી હિકાઝતમેં આ ગયે હો.” ઉન્હોંને કહા—

“હમકો હિકાઝતકી ઝુરૂરત નહીં હમ ચુપકે આયે થે ઓર ચુપકે ચલે જાઈંગે. હમ નહીં ચાહતે કે ચુકન્ના યા ઇસકે સરદારોંકો ઇસ ખાતકા ઇદમ હો.” ઇસપર અબુ

ઉમેદા રદીંને ઉન્કો ઉન્કે હાલપર છેડ દીયા:-

ઈસ! અસનામેં દિન કરીબન ગુઝર ગયા. લશકરે ઇસ-
નને કુચ કીયા ઓર રાતકો વહીં આરામ કીયા. મગર અખુ
ઉમેદા રદીં રાતભર ખેકરાર રહે કયોંકે ઉન્કો અપને પેશ
રવ દસ્તેકી બડી ફિક થી. વો દિલમેં કહેતે થે કે “અગર
હાકિમે હલળને ઉન્કો કલીલ દેખકર હમલા કર દિયા તો
ઉન ખેચારોંકા કયા હશર હોગા.” સુખહે હુમ તો અખુ
ઉમેદા રદીંને એહલે ઇસલામકો સુખહેકી નમાઝ પઢાઇ
ઉસકે બાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકો કહા—

“અય અબા સુલેમાન મેં આજ રાત ભર ખેકરાર
રહા હું મુઝકો અંદેશા હય કે કહીં કઅબ ઓર ઉસકે
હમરાહી દુશ્મનકે હાથસે હલાક ન હો ગયે હોં.” ખાલિદ
બિન વલીદ રદીંને કહા કે—

“મુઝકો ભી રાતભર ચેહી તશવીશ રહી હય મેરી
રાયમેં આપ લશકરકો જલદી કુચ કરનેકા હુકમ દે.” અખુ
ઉમેદા રદીંને ઉસી વકત કુચકા હુકમ દીયા ઓર થોડે
અરસેમેં ખાલિદ બિન વલીદ રદીં અપના અલમ લિયે
હુએ લશકરકે આગે ઓર અખુ ઉમેદા રદીં લશકરકે પીછે
રવાના હુએ.

જખ કઅબ ઓર ઉસકે હમરાહીયોંને લશકરે ઇસલામ

કા અલમ દેખા તો બહોતહી ખુશ હુએ એર કુઅબને આગે બઢકર ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકા ઇસ્તિફાલ કીયા એર લડાઇકે હાલસે આગાહ કીયા. અબુ ઉબેદા રદીં બી ઇતને મેં પહોંચ ગયે એર લડાઇકા હાલ સુનકર કુઅબકો મરહુબા એર જઝાક અદલાહ કહા. મગર મુસલમાન શહીદોંકે લિયે અફસોસ કીયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદીં ને કહા—

“ બેશક હમસે બડી ગલતી હુઈ. મહઝ અદલાહ તઆલાકા ફઝલો કરમ હય કે કુઅબ એર ઉસકે હમરાહી દુશમનોં કે હાથસે બચ રહે વર ન ઇનકી હલાકતમેં કયા શુબહા રેહ ગયા થા.” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“ મેરા દિલ મુઝે મલામત કર રહા હય કે મેંને એહલે ઇસલામકી નિગેહદાશત નહીં કી એર મેહેઝ મેરી ગફલતકી વજેહસે ઇતને મુસલમાન દુશમનોંકે હાથસે શહીદ હુએ. મગર અદલાહ તઆલાકા હુકમ ટલતા નહીં. ઇન લોગોંકા વકત પહોંચ ચુકાથા અદલાહ તઆલા ઉનકો ઇસ જાંનિ-સારીકા અજરે અઝીમ દેગા.” ખાલિદ બિન વલીદ રદીં ને કહા—

“અબ હમેં યહાં ઠેરના ન ચાહીએ. સુલેહ કરનેવાસે તાજીરોંકા ગિરેહ શહરમેં પહોંચ ચુકા હય એર વો લોગ

હમારી હિકાજતમેં આ ચુકે હંચ અયસા ન હો કે ચુકન્ના ધનકે સાથ બદ સુલુકી કરે ચોર હમારી ગફલતકી વજેહસે વો લોગ ઇસકે હાથસે ઇજા પાવે.”

જળ મોઅઝઝેઝીને હલળ શહેરમેં પહોંચે તો ઉનકો માલુમ હુઆ કે ચુકન્ના શહેરસે નવજવાન આદમીયોંકો કિલેમેં લે ગયા હય. કમઝોર ચોર ઝઇફોંકો શહેરમેં છોડ ગયા હય ચોર એક હઝાર સિપાહી ઉનકી હિકાજતપર મુકરર કર ગયા હય ચોર આપ એહલે અરળકે પેશરવદસ્તેસે શિકસ્ત ખા કર વાપિસ કિલેમેં આ ગયા હય. વો દિલમેં ખુશ થે કે વો વકતપર એહલે અરળસે સુલેહ કર આવે હંચ. બાકી શહેરવાલોંકોબી ઉનહોંને ઇસ હાલસે ઇત્તિલાઅ દી. વો સળ ખુશ હુએ. આનન કાનનમેં ચે બળર સારે શહેરમેં ફેલ ગઈ. કીસીને કરાકલસકે કાનોં તકલી પહોંચા દી કરાકલસ ચે સુનકર ગભરાયા ચોર હોડા હોડા ચુકન્નાકે પાસ પહોંચા ચુકન્ના સખત ગુરસેમેં આ ગયા ચોર ઉસને ઠહા—

“ જીન સખસોંને એહલે અરળ કે સાથ સુલેહ કરલી હય ઉન સખકો તહે તોગ ઠરૂંગા.” ચે કેહતેહી વો લશકર લેકર કિલેસે નિકલા ચોર શહેર હલળકો ઘેર લીયા. શહેરવાલે સહમ ગયે ચોર માફી કે ખાસ્તગાર હુએ. ચુકન્નાને ઠહા—

“મેં તુમકો ઇસ શર્ત પર મઆફ કરતા હું કે જીતને આદમી એહલે અરખકે પાસ ગયે થે વો સખકે સખ મેરે હવાલે કરદો ઝોર તુમ મેરે સાથ હોકર એહલે અરખકા મુકાબિલા કરો ઝોર સુલેહકા એહલે ઉનકે સાથ તોડ દો.” એહલે હલખને કહા—

“હમ કમજોર આદમી હંય ઝોર લડના નહીં જાનતે હમ જાતેહી હલાક હો જાઈંગે ઇસસે બહિતર હય કે તુમ અપને હાથસે હમેં હલાક કરદો મગર ઇતના સમજ લો કે હમ એહલે અરખકી હિકાજતમેં આ ચુકે હંય અગર હમકો કતલ કરોગે તો એહલે અરખ હમારા બદલા તુમસે જુરૂર લેંગે.”

ચુકન્ના સખત ગુસ્સેમેં આયા ઝોર ઉસને હુકમ દીયા કે ઇન લોગોંકો જો એહલે અરખકે પાસ ગયેથે તલાશ કરકે મેરે પાસ લાવ અગર ન આયેં તો જહાં પાવ કતલ કરો લશ્કરી શહેરમેં ઘુસ ગયે ઝોર નાકરદેહ ગુનાહ લોગોંકો શુખ્હોમેં પકડકર કતલ કરને લગે. તમામ શહેરમેં માતમકી આવાજ બલંદ હુઈ. ચુકન્ના ચેહ હાલ સુનકર ચુકન્નાકે પાસ આયા ઝોર કહેને લગા કે—

“અય લાઈ અપને શહેરીયોંપર કયોં ગુસ્સા નિકાલ રહે હો ઝોર અપની દિઆયાકો કયોં કતલ કરતો હો

બુદ્ધિસે ડરે. એર નરમી ઇજિતયાર કરે. તુમને કયેાં બુદ્ધિ-
પર કમર બાંધી હય. ઝલિમકા અંતમ અચ્છ નહીં હોતા.”
ચુકનાને કહા—

“ ઇન લોગોંને મેરે સાથ દગા કી હય એર મુઝસે
બુદ્ધિયા એહલે અચ્છકે સાથ મિલ ગયે હંય એર ઉનકે
સાથ સુલેહ કર આયે હંય.” ચુકનાને કહા—

“ અપની બહિતરીકે લીયે જો કુચ્છ ઉન્હોંને કીયા
અચ્છા કીયા ઇસમેં તેરા કયા હરજ હય? તુઝકો શિકસ્ત
હોગી તો યે લોગ અમનમેં રહીંગે.” ચુકનાને કહા—

“ બેશક યે સખ તેરીહી શરાસ્ત હય એર તૂહી ઇન
લોગોંકો મેરે બિલાફ ઉચકાતા હય. પહેલે મેં તેરા કામ
તમામ કરલું તો ફિર ઉનકે સાથ સમજ લુંગા.” યે કેહકર ઉસને
તલવાર ખીંચી એર ચુકનાકા સર કાટકર અલગ કર દીયા એર
લશકરીયોંકો હુકમ દીયા કે એહલે શેહેરકો કતલ કરના શુરૂ
કરે.” યે હુકમ ઉસકે મુંહસે નિકલનાહી થા કે લશકરે
ઇસલામ શહેરકે કરીબ પહોંચ ગયા એર એહલે હલબકી
આહોઝારીકા શોર સુનકર ખાલિલ રહીઁને કહા—

“ બેશક હમારી હિક્મતમેં આયે હુએ લોગોંપર બુદ્ધિ
કીયા જા રહા હય. મુસલમાનો દોડો.” ઉસી વકત ઉસકે
હમરાહીયોંને થોડે સરપટ છોડ દીયે એર બિજલીકી તરાહ

યુકનાકે લશકર પર દુટ પડે. યુકના તો ઉનકો આતે દેખકર પહેલેહી કિલેકી તરફ દોડ ગયા ઓર ઉસકે હમરાહીળી સરાસીમા હોકર ભાગ નિકલે. જુહોંને કિલેકા રૂખ કીયા વો બચ નિકલે જો જંગલકી તરફ ભાગે વો કતલ હુએ. એહલે હલખમેસે તીનસો આદમી કતલ કીયે ગયે શે મગર ઉનકે મઆવિઝેમેં ખાલીદ ખિન વલીદ રહીઠને યુકનાકે દો હઝાર સિપાહી હલાક કર દીયે. એહલે હલખ ખડે શુક ગુઝાર હુએ ઓર અપને નજત દેહનદાકે ઓરલી મુખલિમ ફરમા ખરદાર બન ગયે ઓર લશકરે ઇસલામકો હરતરાહકી ઇમદાદ દેને પર તૈયાર હો ગયે. કયોં કે અબ ઉનકો યુકનાકા કોઇ ખોશ નહીં રહા થા, લશકરે ઇસલામ ઉનકી હિફાઝતકે લીયે મોબુદથા, યુકનાકે સાથ ઉનકો સખત અદાવત હો ગઇ થી. અગર કોઇ ઉસકા હમરાહી ઇનકે કાબુમેં આતો તો ફિદ્દાઈર ઉસકો ગિરફતાર કરકે લશકરે ઇસલામમે પહોંચા દેતે ઓર અપની વફાદારી ઓર પાખંદીએ એહેદકા સુબુત દેતે.

આબુ ઉમેદા રહીઠને ખાલીદ ખિન વલીદકો કહા—

“અય અમા સુલેમાન ! શહેર હલખ ઓર ઉસકા ઇલાકાતો હમારે કબજેમેં આ ગયા હય લેકિન જખતક યુકનાકા કાંટા ખટકતા હય ઓર ઉસકા ઇલાકા ફતેહ નહીં હોતા વહાં તક હમ સુતમધન નહીં હો સકતે ઓર ન

કીસી ઓર તરફ જા સકતે હંચ ફિર અબ કિલા ફતેહ કરનેકી કયા તજવીજ કરની ચાહીએ.” ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને શહેર હલખ કે ચંદ મુઅજ્જિઝ ઓર સાલ ખુરદા આદમીયોંકો બુલાયા ઓર ઉનસે પૂછા—

“કયા તુમેં કોઈ અચસી પોશીદા રાહ માઅલુમ હય બસકે રાસ્તે હમ કિલેકે અંદર પહોંચ સકેં !” ઉન્હોંને કહા

“હમકો ઇસ ખાતકા કોઈ ઇલ્મ નહીં હય.” ખાલિદ રદીંને કહા—

“દેખો હમને તુમારે સાથ બડા નેક સુલુક કીયા હય ઓર તુમકો મોતકે પંજેસે રિહાઈ દી હય ચે ખાત મુઝસે છુપા કર ન રખો.” ઉન્હોંને કહા—

“આપ હમારી ખાતપર ચકીન કરેં કે હમકો ઇસ ખાતકા કોઈ ઇલ્મ નહીં. હમ આપસે હરગિઝ કોઈ ખાત છુપાની નહીં ચાહતે. આપ હમપર પુરા ભરોસા ઓર એતેમાદ કરેં હમ આપકે સાથ કભી બેવફાઈ ન કરીંગે” ઇસપર ખાલિદ રદીંને ઉનકે રૂખસત કર દીયા ઓર અબુ ઉબેદા રદીંકો કહા કે—

“મેરી રાયેમેં યેહી મુનાસિબ હોગા કે હમ કિલે ઓર શહેરકે બીચમેં અપના કેમ્પ લગા દેં ઓર

કિલેકે ચાર તરફ ફેાજ મુતઅધ્યન કરકે ઉસકે તમામ રાસ્તે બંદ કરદેં ચોર ઉસકા બેરૂની દુનિયાસે કતેઅ તઆલ્લુક કરદેં. જખ યુકન્ના ચોર ઉસકે હમરાહી તંગ આઇંગે તો ખુદખખુદ મુલેહ કર લેંગે સિવા ઇસકે ચોર કોઈ ચાર નહીં શાયદ અલ્લાહ તઆલા કોઈ આસાન સળીલ નિકાંલ દે.” અખુ ઉબેદા રદીઁને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કીયા ચોર કિલેકે તમામ દરવાઝે રોક લીયે.

ખાખ ઉક

હલખકા મુહાસિરા.

દુસરે દિન હઝરત અબુ ઉબેદા રહીં ને લશકરકો હુકમ દિયા કે “હલખકે કિલેપર હમલા કરે” ચે હુકમ સુનતેહી ચારોં તરફસે ઇસ્લામી લશકર કિલેકી તરફ બઠા. પહેલેતો કિલેવાલે ખામોશ રહે મગર એહલે ઇસલામ જળ ઉનકી ઝદમે આ ગયેતો તીરોંકી એકદમ ખોધાર ઉન પર પડી. જુસસે કિસીકા સર પુટા, કિસીકા ખાઝુ ટુટા ચોર કિસીકી ટાંગ ઝખ્મી હુઈ. એહલે ઇસલામને ઉસદિન બડી મુસીબત ઉઠાઈ ચોર ખરતા હાલતમે પસપા હુચે. હઝરત અબુ ઉબેદા રહીં ને ચે દેખકર ઉનસે કહા.

“આજ તુમ બડી બે એહતિયાતી ચોર કોતાહ અંદે-શીસે લડે ઇસી વજેહસે તુમકો તકલીફ પહોંચી. દુશમનસે હમેશા ચોડના રહેના ચાહીએ ચોર ઉસકે ફરેખમે નહીં આના ચાહીએ. તુમ દુશમનકો ખામોશ દેખકર બે તહાશા આગે બઠ ગયે ચોર ઉસને મોકા પાકર તુમકો ઝખ્મી કિયા. અબ ઝખ્મ ખાંધો ચોર જો શહીદ હુવે હેં ઉન્હેં દફન કરો. અબ આયંદાકે લિયે ઇસ સબકકો યાદ રખો.

વાકઈ હલખંડા હાકિમ ખડા ચાલખાઝ ઓઝ હોશીયાર હે.
ઉસસે હરવકત હોશીયાર રહેના લાઝેમીડે ”

ઉસ તરફ હલખંડા હાકિમ ચુકન્ના મુસલમાન લશ-
કરકો ખસ્તા હાલતમે પસપા હોતા દેખકર ખડા ખુશ હુવા
ઓર અપને હમરાહીયોસે કહેને લગા કે—

“ અરખોંકી આજ ખુખડી ગત ખની હે. યે સિર્ફ-
ખુલે મયદાનમે લડના જાનતે હેં ઓર મુકબિલેકે વક્ત
ખઠકર તલવાર મારતે હેં મગર મુહાસિરે કે કરચે હેં.
માલુમ નહીં ઈસ કદર કિલે ઉન્હોંને કયોંકર ફતેહ કર
લિયે અયસે જે તહાશા ખઠે ચલે આ રહે થે કે ગોયા
ઉનકે ઝખમમે કિલેકે અંદર સળ મુરદાથે ઓર કિલેવાલોંકે
પાસ કોઈ સામાને હરખ ન થા. અખ ઉમ્મીદ નહીંકે વો
ફિર કિલેકા ફખ કરે. મેં ઉનકો ફરેખ ઓર ચાલખાઝીસે
ઝિય કહંગા વો જંગી ફરેખોંસે ના વાકિફ હેં. બિલકુલ
સીધે સાધે હેં. કિલેખંદી ઓર મુહાસિરે કે ફનકો વો
કયા જાને? મે આજ રાતહી ઉનકો ઓર સખક હુંગા છસે
વો ઉઝલર ન બુલીગે ઉનકી મોત ખુદાને મેરે હાથ પર
લિખી હે. મેરે જાસુસ ખુખ કામ કર રહે હેં. ઓર સહી
ખખરેં દેતે હેં આજ તુમ સળ ખુશી મનાવ ઓર ખુશીકે
નાઅરે ખલંદ કરો તાકે એહલે અરખ સમઝેં કે હમ
ખુશી ઓર અચશ મેં મસફૂફ હેં ઓર ઈનકા હમકો

જ્યાલ નહી કિર દેખો મે કયા કરતા હું ”

યુકન્નાને ત્રીન ચાલાક બસુસ ને અરબ નસલ કે થે લશકરે ઇસલામમે લેજ દિયે હુવે થે ને એહલે અરબકે સાથ મિલે બુલે રેહતેથે આર ઉનપર કિસીકો શુખ્હા નહી પડતાથા. જબ આધીરાત ગુઝર ગઈ તો યુકન્નાકે દો બસુસ કિલેમેં આયે આર ઇતતિલા દી કે “ લશકરમે અકસર લોગ રાતકો બગતે રેહતે હેં આર કુછ પઢતે રેહતે હેં. ખુસુસન જહાં સિપેહ સાલારકાં કેમ્પ હે ઉધર રાતભર આગ રોશન રહેતી હે આર પહેરાબી સખ્ત રહેતા હે. મગર બાઈં તરફકે લોગ ખયમેંમે સો રહે હેં. ઉનકી આગબી ઠંડી હો ગઈ હે આર વો બિલકુલ ગાફિલ હે ”

યે સુનતેહી યુકન્નાને દો હઝાર સવાર ચુન લિયે આર ઉનકો લેકર કિલેસે નિકલા. નિહાયત એહતિયાતસે ચલતે હુવે વો ઇસલામી કેમ્પકે બાઈં તરફ હમલા આવર હુવા. મુસલમાન ઘભરાહટમેં ઉઠે ને ચીઝ જીસકે હાથમે આઈ ઉઠાકર અપના બચાવ કરને લગે આર અનનપ્રીર અનનપ્રીર (ચલો ચલો) પુકારને લગે. યે આવાજ બિજલીકી તરાહ મુસલમાનોંકે લશકરમે ફયલ ગઈ. ફિલફેર અબુ ઉબેદા રહીં ખયમેસે બાહર નિકલે આર અપને સરદારોંકો પુકારા. હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રહીં ઝટપટ મુસલેહ હોકર ચંદ હમરાહીયોંકે સાથ જંગકે મોકેપર પહોંચ ગયે

ઔર શેરકી તરાહ ગરજકર મયદાનમે ધુસ ગયે. રૂમીયોને ઇસ અરસેમેં સાઠ અરખ સિપાહી કતલ કર દિયે થે. યુકન્નાને સમજા કે મુસલમાનોંકા લશકર ખખરદાર હોકર આ પહોંચા હે. ઉસને ફોરન વાપિસીકા હુકમ દિયા રૂમી પચાસ મુસલમાનોંકા કેદ કિયે હુવે કિલેમેં જા દાખિલ હુવે. મગર ખાલિદ બિન વલીદ ઔર ઉનકે હમરાહીયોંકી તલવારસે એક સો રૂમી વહીં ખેત રહે. એહલે અરખ જો ઉસ રાત શહીદ ઔર કતલ હુવે હમીર કોમમેસે થે. મુખેહ હુધ તો યુકન્નાને પચાસ કેદીયોંકા કિલેકી ફસીલપર મુશ્કેં ખાંધકર ખડા કર દિયા ઔર એહલે ઇસલામકો દિખા દિખા કર એક એકકા સર તનસે જુદા કર દિયા. મુસલમાન કલમએ શહાદત પઢતે ઔર શહીદ હોતે જાતે થે.

જખ હઝરત અબુ ઉમેદા રદીંને યે નજારા દેખાતો ઉનકો સખત કલક હુવા ઔર ઉંહોંને તમામ લશકરમેં મુનાદી કરાદી કે “કોઇ શખ્સ પેહરેવાલોંકી હિફાજતકે ભરોસેપર ન રહે બલકે અપની હિફાજત આપ કરે.” ઉસ દિનસે એહલે ઇસલામ મોહતાત હો ગયે ઔર હરેક કોમ અપને અપને ખયમોંકે ગિર્દ બારી બારી પહેરા દેતે થે. ગો બા કાયદા પેહરેદારબી હર રાત બરાબર મુતઅધયન કિયે જાતે થે. યુકન્નાકો ચંદ દિન ઔર કોઇ ખખર એહલે અરખકી ગફલતકી ન મિલી જુસકા વો કાયદા ઉઠાતા.

અરબોંકા લશકર અળ કિલ્લેકી ઝંઢમે નહી આતા થા ઓર મુહાસિરા કિયે બેઠા થા.

એક શામકો યુકન્નાકા બસુસ ઉસકે પાસ આયા ઓર કેહને લગા—“અય સરદાર ! એક મોકા ઓર હાથ આયા હે. અગર આપ ઇસસે ફાયદા ઉઠાયે” ઓર એહલે અરબકે દિલમે દેહશત કાલ દે.” યુકન્નાને યે સુનકર પુછા—

“વો કયા મોકા હે ?” બસુસને કહા—

“આજ સુખડા લશકરે અરબસે એકસો સવાર બાર બરદારીકે બોહોતસે ઉટ લેકર મશરિકકી તરફ ગયે હે” વો શામતક વાપિસ નહીં આયે, માલુમ હોતા હે કે વો દુર ફાસલેપર ગયે હે ઉમ્મીદ હે કે કલ વો બુરર વાપિસ હોંગે” યે સુનકર યુકન્નાને કહા—

“કયા ઉનકો રસદ શહેરસે નહીં મિલતી ?” બસુસને જવાબમે કહા—

“શહેરસેબી રસદ લેતે હે” મગર ગિદ્દો નવાહસેબી મંગાતે રહેતે હે” કયોં કે યે તમામ ઇલાકા ઉનકે કબજેમે આ ચુકા હે ઓર સબ લોગ ઉનકી હિક્કાબતમે હે. સિવાય આપકે કિલ્લેકે બાકી તમામ ઇલાકેકે એહલે અરબ ઇસ વકત હાકિમ હે.”

ਯੁਕੰਨਾਨੇ ਉਸੀ ਵਕਤ ਐਕ ਸਰਦਾਰਕੋ ਯੁਲਾਯਾ ਐਰ ਉਸਕੋ ਕੁਛਾ—“ ਐਕ ਹੁਯਾਰ ਸਵਾਰ ਲੇਕਰ ਮਸ਼ਰਿਕੀ ਤਰਫ਼ ਜਾਵ ਐਫ਼ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਮ ਉਸ ਤਰਫ਼ ਰਸਦ ਲਾਨੇਕੇ ਲਿਯੇ ਗਏ ਛੇਂ. ਜੁਛਾਂ ਯੋ ਤੁਮਕੋ ਮਿਲੇਂ ਉਨਕੋ ਧੋਰਕਰ ਕੁਲ ਕਰ ਦੋ ਐਰ ਉਨਕੀ ਰਸਦ ਵਗੇਰਾ ਛੀਨ ਦੋ. ਮਗਰ ਯੇ ਐਫ਼ਤਿਆਤ ਕਰਨਾਕੇ ਦਿਨਕੇ ਵਕਤ ਕਿਲੇਮੇ ਨ ਆਨਾ. ਦਿਨਕੋ ਖ਼ਧਰ ਗਾਯਯ ਰਹੇਨਾ ਐਰ ਸ਼ਾਤਕੋ ਜੁਯ ਤਾਰੀਕੀ ਛੋ ਜਾਯੇ ਤੋ! ਉਸ ਧੋਸ਼ੀਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇਸੇ ਜੁਛਾਂਸੇ ਮੇਂ ਜੁਯ ਤੁਮਕੋ ਨਿਕਾਲੁੰਗਾ, ਕਿਲੇਮੇ ਆ ਜਾਨਾ ਮੇਂ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਨਤਜ਼ਿਰ ਰਹੁੰਗਾ.”

ਯੇ ਹੁਕਮ ਦੇਕਰ ਯੋ ਧੋਸ਼ੀਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇਕੀ ਤਰਫ਼ ਆਯਾ ਧੇਫ਼ਦੇ ਜ਼ਸੁਸਾਂਕੋ ਲੇਜਾ ਕੇ ਦੇਯੋਂ ਕੋਯ ਜੇਰ ਆਦਮੀ ਸਾਮਨੇ ਤੋ ਨਹੀਂ ਛੇ. ਜ਼ਸੁਸ ਦੇਯ ਲਾਵਕਰ ਵਾਪਿਸ ਆਯੇ ਐਰ ਕੁਛਾ—

“ ਕੋਯ ਸੁਤਨਕ਼ਿਸ਼ ਦਿਯਾਯ ਨਹੀਂ ਦੇਤਾ. ਐਫ਼ਦੇ ਅਰਯਕੋ ਕੁਰਜਿਯ ਖ਼ਿਲਾ ਰਾਸ਼ੇਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਯਵਕੇ ਹੁਮਕੋਲੀ ਖ਼ਿਲਾ ਖ਼ਿਲ ਨ ਥਾ.” ਯੁਕੰਨਾਨੇ ਕੁਛਾ:—

“ ਕਿਲੇਮੇ ਜੋ ਰਾਸ਼ੇ ਧੋਸ਼ੀਦ ਛੋਤੇ ਛੇਂ ਉਨਕਾ ਖ਼ਿਲ ਯਾਸ ਯਾਸ ਆਦਮੀਕੋ ਛੋਤਾ ਛੇ ਆਮਕੋ ਨਹੀਂ ਯਤਾਯਾ ਜਾਤਾ ਅਤੇ ਵਕਤਪਰ ਯੇ ਰਾਸ਼ੇ ਯਯਾ ਕਾਮ ਦੇਤੇ ਛੇਂ.”

ਖ਼ਿਲਕੇ ਯਾਦ ਯੁਕੰਨਾਨੇ ਅਪਨਾ ਯਯੁਯੀ ਖ਼ਿਲਮਿਨਾਨ ਕਰਕੇ ਅਪਨੇ ਸਰਦਾਰਕੋ ਐਕ ਹੁਯਾਰ ਸਵਾਰਕੇ ਸਾਥ ਧੋਸ਼ੀਦ ਰਾਸ਼ੇਸੇ

નિકાલ દિયા. રૂમી સવારોંને સડકપર પહોંચતેહી સરપટ ઘોડે છોડ દિયે. રાસ્તેમેં ધનકો એક ચરવાહા મિલા ને એક ગણા ગાયે બેલકા લિયે શહેરકી તરફ ચલા ન રહા થા. રૂમી સરદારને ઉસકો પુછા:-

“ તુ કિધર ન રહા હે ? ” ચરવાહેને કહા-

“ મેં જંગલસે ગણા ચરાકર શહેરકો ન રહા હું. આજ મુઝે જંગલમે ખોડોત દેર હો ગઈ હે. ” રૂમી સરદારને પુછા-

“ આજ દિનકે વકત મુસલમાન સવાર ઈસ તરફ આયે થે ? ” ચરવાહેને કહા-

“ હાં, એકસો સવાર ખારખરહારીકે ઉંટોંકે સાથ ધધિર ન રહે થે. ” રૂમીને પુછા.

“ કયા ઉંડોંને તેરે ગલ્લેકો નહીં છોડા ? ” ઉસને જવાબ દિયા.

“ હમ એહલે અરબકી હિકાજતમે આયે હુવે હે. યે તમામ જંગલ ઉનકે માતેહત હેં મુસલમાન અપની હિકાજતમે આયે હુવે લે. ગોં કો દુખ નહીં દેતે ચોર ન ઉનસે કોઈ ચીઝ જખરન લેતે હેં બલકે ને સામાન વો ખરીદતે હેં ઉસકી કીમત અદા કરતે હેં. ”

યે સુનકર રૂમી સરદારને કહા— “અચ્છા પહેલે ઇન મુસલમાનોંસે નિપટ લેં તો ફિર ઉનકી હિકાજતમે આયે હુવે લોગોં કી ખબર લેંગે.”

યે કહેકર રૂમી સરદારને અપને હમરાહીયોંકો આગે બઢનેકા હુકમ દિયા. કહીં વો ઠયર કર દમ લેતે ઝોર કહીં ફિર ઘોડે છોડ દેતે. સુબેહ હોનેકે કરીખથીકે ઉનકો એહલે અરખ રસદ લાતે હુવે સામને દિખાઇ દિયે. મુસલમાન સવારોંકે અફસર મનાવિશ બિન બુહાકને જો રાસ્તેમેં રૂમી સવારોં કો દેખાતો અપને હમરાહીયોં કો કહા—

“રૂમી હમપર હમલા આવર હુવે હેં હમ થોડે હેં મગર કોઈ મુઝાઝેકા નહીં જાન હથેલી પર રખલો ઝોર અરખકા નામ રોશન કર જાવ.”

ઇતનેમે રૂમીયોંને ઉનપર હમલા કર દિયા ઝોર ઉનકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. મનાવિશ ઝોર ઉસકે હમરાહી બડી શુબખતકે સાથ લડે. આબિર મનાવિશ શહીદ હુવા. ત્રીસ ઝોર સવારબી ઉસકે સાથ શહીદ હુવે. બાકી દુશમનોંકી સફ ચીર કર નિકલ ગયે ઝોર અબુ ઉબેદા રહીઠકે પાસ જાકર અર્જ કી—

“રૂમી સવાર ચક લખત હમપર દુટ પડે. હમને મરહાનગીસે મુકાબિલા દિયા. હમારા અફસર મનાવિશ બિન

ઝુહાક દાદે શુભઅત દેતા હુવા તીસ સવારોંકે સાથ શહિદ હુવા. હમ બહી મુશકિલસે દુશમનોંકી સફ ચીરકર યહાંતક પહોંચે હેં.” ચે સુનકર હમરત અબુ ઉમેદા રહીંને કહા—

“તમામ ઇલાકા હમારે કબજેમેં હે, દુશમન કિલેખંદ હેં, કિલેકે રાસ્તે હમને રોકે હુવે હેં ફિર રૂમી તુમપર આસમાનસે ટુટ પડે?” ઉન્હોંને જવાબમે કહા—

“હમ નહીં જાનતે કે વો કહાંસે આયે થે, મગર વો સબ મુસલેહ ઓર કવાયદદાન થે. હમને ઉનકા અનદાજાબી નહીં કીયા કે વો કિતને થે.”

અબુ ઉમેદા રહીંને ચે સુનતેહી ઉસી વકત ખાલિદ બિન વલીદ રહીંનેકો ખુલાકર કુલ માજરા સુનાયા ઓર કહા—

“અય અબા સુલેમાન! તુમ્હીસે ચે કામ હોગા. અયસે કામેં કે લિયે તુમ્હીકો ખુદાને પયદા કિયા હે ઓર તુમારે હાથસેહી અયસે ખતરનાક મેહમાત સરનજામ પાતે હેં. તુમ અપને હમરાહ જીસ કદર ચાહો આદમી લેલો ઓર ઉનકી તલાશમે જાવ. જળ લડાઈકે મોકેપર પહોંચો તો વહાંસે ઇનકા ખોજ નિકાલો ઓર જીસ જગા ઉનકો પાવ ઉનકા મુકાબિલા કરો. મગર ઇસ ખાતકે યાદ રખના કે ઉસ તમામ ઇલાકેકે લોગોંકે સાથ હમારા મુસાલિહા હો ચુકા હે ઓર હમ અપની તરફસે અપને એહેલકે પાખંદ

हे अगर किसी कोमने ओढ़े तोडा हे और हमारे साथ दगा की हे तो उसको मे करार वाकई सज्ज दूंगा. लेकिन जबतक ये पुरे तोरसे साजित न हो जाये तबतक इस धक्काके किसी आदमीको दूष न देता. मे नहीं केह सकता के वो लोग कहांसे आये हे. अन्धोंने अचानक हमारे रसद लानेवालोंको घेर लिया. इस भयानिकेकी अच्छी तराह छान भीन करना. जब अद्दाह तआला तुमपर अपनी रेहमत करे."

ये कलभात सुनकर आलिह गिन वलीह रही० उसी वकत अपने जयमेमे गये और मुसदेह होकर अणु उभेदा रही०के पास वापिस आये. अणु उभेदा रही०ने फिर आलिह गिन वलीह रही०से कहा—

"आय अया सुवेमान ! क्या तुम तनहा इस मुहिम पर जावगे ?" आलिह गिन वलीह रही०ने जवाब दिया.

"मेरा अयसाही धराहा हय अगर दुशमन ओक हुआर होंगे तो मे उनके लिये जुदावदे करीमकी ताईदसे काही होउगा" अणु उभेदा रही०ने कहा—

"जेशक तुम काही होंगे अगर शायद दुशमनोंकी तेअदाह जियादा हो इसलिये मेरी राये हे के ओहतीयातन तुम कुछ सवार हमराह लिये जाव. इसमे कोई हरज नहीं."

ઈતનેમેં ઝુબેદ ઝોર તય કોમકે શેહ સવાર જીનમેં
અરસાર ખિન અઝવર ઝોર રખીઆ ખિન આમિર થે. અખુ
ઉબેદા રદીંકે ખાસ આયે ઝોર કેહને લગે કે—

“ હમારે આદમી જો રસદ લાને કે લિયે ગયે થે વો
સસ્તેમેં રૂમીયોં કે હાથસે શહીદ હો ગયે હેં ઉનકે હમરા-
હીયોંને હમકો અલી થે ખખર દી હે. આપ હમેં ઇન્જાઝત
હેં કે હમ રૂમીયોંકે મુકાબિલે પર જાયે.” હઝરત અખુ
ઉબેદા રદીંને કહા—

“ ખાલિદ ખિન વલીદકો મેને રૂમીયોંકી તરફ જાનેકે
લિયે તૈયાર કિયે હેં.” ઉન્હોંને થે સુનકર કહા—

“ તખ હમહોલી ઇન્જાઝત દીજીયે કે હમ ખાલિદ
ખિન વલીદ કે હમરાહ જાયે.” અખુ ઉબેદાને કહા—

“ અય અમા સુલેમાન ! ઇન લોગોંકો હમરાહ લેવતવ
વાકે ઇનકા દિલ ખુશ હો જાયે.”

થે સુનકર ખાલિદ ખિન વલીદ રદીં ઉનકો હમરાહ
લેકર રવાના હુવે.

ઉસ તરફ જખ રૂમી ખિતરીકને મુસલમાન સવારોંપર
ગલખા પા લિયા તો ઉસને કહા—

“ મુઝકો ઉમ્મીદથી કે હમ ઇન સખકો કતલ કર
હાલીંગે ઝોર કિસીકો કેમ્પતક જિન્દા જાને ન દેંગે મગર

મેં બલાકી કોમ હે. કિસ ઝોર કે સાથ ઇનકે બાઅજ આદમી હમકો ચીરકર નિકલ ગયે હેં અચ્છા યે સામાને રસદ આર જાનવર સખ પકડ લો આર પહાડીકી તરફ ચલો. દમભર હમ વહાં આરામ કરીંગે આર જખ તારીકી હો જાયગી તે માલે જનીમત લેકર કિલેકો રવાના હોંગે.”

યે કહેકર રૂમી સરદાર અપને હમરાહી આર માલે જનીમત કે સાથ એક પહાડી પર ચલા ગયા. પહાડી કે ઓટમેં ઉતરકર પહેરેદાર મુકરર કર દિયે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીં અપને હમરાહીયોંકે સાથ ખડી તેઝરફતારીસે બારદાતકે મોકેપર પહોંચે. વહાં ઉનકો ઇસ ઇલાકેકે આદમીં મિલે જે ખડે ખોફ ઝદા હો રહે થે. ખાલિદ બિન વલીદ રહીંકો દેખતેહી વો ઇનકે કદમોંપર જિર પડે આર કહેને લગે.

“આપકે હમરાહીયોંકે ખુનસે હમ ખરીઉઝજિમ્મા હે”
ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા—

“ફિર યે કહાંકે લોગ થે જુહોંને હમારે આદમીયોં પર હમલા કિયા.” ઉંહોંને જવાબ દિયા.

“વો યુકન્નાકે હમરાહી હેં આર ઉસીને ઇનકો તુમારે આદમીયોંકે પીછે રવાના કિયા થા. તુમારે કેમ્પમેં યુકન્નાકે બામુસ હેં જે ઇસકો તુમારે હાલાતકી ખબર દેતે રહેતે હેં” ખાલિદ બિન વલીદ રહીંને કહા—

“તુમકો માલુમ હે કે વો ફમી સવાર કિધર ગયે?”
ઉન્હોંને જવાબ દિયા.

“યે બતાના તો આસાન હે કયોંકે ઉનકે ઘોડોંકે
ખોજ ખુદ પતા દેતે જાઇંગે કે વો કિધર ગયે હે.”
ખાલિદને કહ્યા—

“અરજા એક આદમી ઇનકા ખોજ દેખતા હુવા હમારે
આગે ચલે.”

યે સુનકર ઉનમેંકા એક શખ્સ ખોજ બનકર આગે
ચલા ઓર ખોજ લગાતા હુવા ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકો
એક પહાડીકે કરીબ લે ગયા. ખાલિદ રદીંને કહ્યા—

“ઇસસે આગે ન બઢો વર ન દુશમન હોશીયાર હો
જાઇંગે ઓર હમારે હાથસે ખચ જાઇંગે.” ફિર ખોજસે પુછા—

“હલખકો ઇસ પહાડીસે જાનેકા કોઇ ઓર રાસ્તાબી
હે?” ઉસને કહ્યા.

“નહી” ઇસપર ખાલિદ રદીંને કહ્યા—

“બહેતર હે ઇસ રાસ્તેકે એક તરફ હોકર હમ છુપ
રહેં, જબ ફમી ઇસ તરફસે ગુઝરેં તો અચાનક ઇનપર
હમલા કરેં તાકે ઉનમેંસે કોઇ હમારે હાથસે ખચકર ભાગ
ન સકે. મેરા ખ્યાલ હે કે વો દિનબર છુપે રહીંગે ઓર

રાતકો યહાંસે કુચ કરીંગે.” ઇસપર ખાલિદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઘાતમેં ખેઠકર ઉનકા ઇનતિઝાર કરને લગે.

જખ શામ હો ગઈ ઓર રાતકી તારીકી છા ગઈ તો રૂમી સરદાર નિહાયત ઇતમિનાનસે અપને હમરાહી ઓર માલે ગનીમતકે સાથ પહાડીસે ઉતરા ઓર કિલ્લેકી તરફ રવાના હુવા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને સાથીયોંકે હો હિસ્સે કર દિયેથે. એક હિસ્સા ઝરાર બિન અઝવર રદી૦ ઓર રખીઆ બિન આમિર રદી૦કો દેકર કેહ દિયાથા કે—

“ તુમ રૂમીયોંકે અકબર હમલા કરના. ”

યે કહેકર એક હિસ્સેકે સાથ ઇનપર સામનેસે હમલા કરનેકે લિયે ખુદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ તઈયાર હોગયે. જખ રૂમી સરદાર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે કરીબ પહોંચા તો ખાલિદ રદી૦ કમીનગ્રાહસે નિકલકર શેરકી તરાહ ગરજતે હુવે ઉનપર દુટ પડે. રૂમી ઘલરાકર પીછે હટનેકો થે કે ઝરાર બિન અઝવરને અકબર હમલા કર દિયા ઓર રૂમીયોંકો દોનોં તરફસે ઘેર લિયા અબ રૂમીયોંકા કહાં ઠિકાના થા. રૂમી સરદારકો તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને એકહી વારમેં દો દુકડે કર દિયા. ઉધર ઝરાર ઓર રખીઆને રૂમી કુસ્તોંકે ઢેર કર દિયે. સાતસો રૂમી કતલ હો ગયે ઓર તીનસો હથીયાર ફેંકકર અસીર હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને સામાને રસદ ઓર દુશમનકે માલે ગની-

મતકે સાથ મુઝફ્ફરો મનસુર અબુ ઉબેદા રદીં કે પાસ પહોંચ ગયે. અબુ ઉબેદા રદીં ઓર તમામ લશકરે ઇસલામ ખાલિદ રદીંકી કારરવાઈસે અઝહુદ ખુશ હુવે ઓર ઇનકે અદલાહો અકબરકે નાઅરોસે હલખકા મયદાન ગોંજ ઉઠા.

યુકન્નાકે જસુસોંને ઇસકો ફિલફેર અસલ હાલકી ખબર દી વો ખડાહી નાદિમ ઓર પશેમાન હુવા ઓર ઉસને સમજ લિયા કે ગો વો ખડા ચાલખાઝ ઓર મુતફન્ની હે મગર એહલે ઇસલામકી સાદગી ઓર સફાઈ ઉસપર ગાલિખ આ રહી હે ઓર ઉસકી સારી ચાલાકી ઓર હિંકમતે અમલી એહલે ઇસલામકી સફાઈયે ખાતિનકે આગે ગર્દ હો રહી હે. હઝરત અબુ ઉબેદા રદીંકો હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને કહા—

“ હમારે લશકરમેં યુકન્નાકે જસુસ રહેતે હેં જો ઇસકો હમારે હાલાતકી દમ ખદમ ખબરેં પહોંચાતે રહેતે હેં ચેહી સખખ હે કે વો હમારી ઝરા ઝરાસી ગફલતકા ફાયદા ઉઠાતા હે. મુઝે ઇજાઝત દો તો મેં ઇસલામી લશકરમેં ગફત લગાઉં ઓર સખ આદમીયોંકી પડતાલ કરૂં જખ તક ચે જસુસ હમમે મોબુદ હેં તખતક યુકન્ના હમકો કોઈ ન કોઈ તકલીફ દેતા રહેગા. દુસરી ખાત ચે હે કે ઇસ કિલ્લેમે કોઈ પોશીદા રાસ્તા ઝુરૂર હે અસકા હમકો ઇદિમ નહીં. ઇસકા ઇલાજ ચે કરના આહીયે કે અલાવા

હરએક દરવાઝેકે મુહાસિરેકે કુછ આદમી ઇસ કામકે લિયે મુકરર કિયે જાયે' કે વો કિલેકે ગિર્દ ચકકર લગાતે રહે' ઇસ તરાહ પોશીદા રાસ્તેકા ચુકન્ના ફાયદા નહીં ઉઠા સકેગા."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદીંને ખાલિદ બિન વલીદ રદીં કી ઇસ તજવીઝકો પસંદ કી ઓર ઉસી વકત ઝરાર બિન અઝવર, અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર, કયસ બિન હુબ-યરા ઓર સઈદ બિન ઉમરકો કુછ સવાર દેકર ચે તાકીદ કી કે—

“તુમ ખારી ખારી કિલેકે ગિર્દ ચકકર લગાતે રહો. ઓર જબ કિસીકો કિલેકે ગિર્દ આતે જાતે દેખો તો ફિલ-ફાર ગિરફતાર કરલો.” ઇસકે ખાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદીંકો કહા—

“જાસુસોંકી પડતાલ તુમ ખુદ કરલો. કયોંકે તુમસે ખહેતાર કોઈ શખ્સ ઇસ કામકો નહીં કર સકેગા.”

અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદીં ઝરાર ઓર હીગર હમરાહીયોંકે હમરાહ અપની ડયુટીપર ચલે ગયે ઓર કિલેકે ગિર્દ અયસા સખ્ત પહેરા લગાયા કે ચિડિયાબી કિલેકે અંદર આ જા નહીં સકતી થી. ઉધર ખાલિદ બિન વલીદ રદીંને ગફત કરના શુરૂ કિયા ઓર ફિરતે ફિરતે એક આદમી કો દેખા જો ઇસ વકત કમ્બલકો તેહ બ તેહ કર રહા થા.

ખાલિદકો વો અજનબી માલુમ હુવા તો ઉન્હોંને ઉસકો પકડ લિયા ઓર પુછા—

“તુ કોન હે?” અજનબીને કહા—

“મે ગરસાન કોમસે હું મગર મુસલમાન હો ચુકા હું.”

ખાલિદ બિન વલીદકો ઇસકે જવાબસે ઇતમિનાન ન હુવા તો વો ઇસકો અબુ ઉબેદા રદીં કે પાસ લે ગયે. ઓર કહા—

“યે શખ્સ બની ગરસાનમેસે હે ઓર મુસલમાન હોનેકા દાવા કરતા હે.” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“ઇસકો નમાઝ પઢાવ અગર યે સળ નમાઝ બિલા તકલુફ અદા કરે તો સમજો કે યે મુસલમાન હે વર ન નહીં” ખાલીદને ઉસસે કહા—

“દો રકાઅત નમાઝ પઢ ઓર ખુલ્લું આવાઝસે કુરઆન સુના.” લેકિન વો ન પઢ સકા ઇસપર ખાલિદને કહા—

“તુ બસુસ હે ઓર તેરી સજા મોત હે.”

યે સુનકર વો બોહોત ઘબરાયા ઓર ઉસને અપને કુસુરકા ઇકબાલ કિયા. ખાલિદને ઉસસે પુછા—

“ઓર કોઈ તેરા હમરાહી હમારે લશકરમે હે?”

ઉસને જવાબ દિયા—

“હમ તીન જાસુસ હે, વો ઇસ વકત કિલેમે ગયે હુવે હે” ઓર અલી વાપિસ નહીં આયે. મેં આપકે હાલાત દરિયાફત કરનેકે લિયે ઠેર ગયા થા.” અબુ ઉબેદા રદીંને કહા—

“ઇસકો હિરાસતમે રખો.” ઉસને કહા—

“સુઝપર રહેમ કરો મે આયંદા આપકી મુખબિરી ન કરૂંઆ ઓર સચ્ચે દિલસે મુસલમાન હોતા હું.”

અબુ ઉબેદા રદીંકો ઇસપર રહેમ આ ગયા ઓર ઉસ્કે છોડ દીયા. વો ઉસી વકત હલમએ શહાદત પઢકર મુસલમાન હો ગયા ઓર અબુ ઉબેદા રદીંને ઉસ્કો એક આલિમકે સિપુઈ કિયા કે—“ઇસ નવ મુસલિમકો ઇસ્લામકે અરકાનસે આગાહ કરે ઓર કુરઆન પઢાયે.”

અબુ ઉબેદા રદીં કામિલ આર માહતક કિલએ ચુકન્નાકા મુહાસિરા કિયે રહે. મગર ચુકન્નાને દમ ન હારા. બ દસ્તુર કોઈ ન કોઈ ચાલ ચલતા રહા. એહલે ઇસ્લામ ખડે મોહતાત હો ગયે થે ઓર ઉસ્કે દાવમેં ન આતે થે. અબુ ઉબેદા રદીંકો મદીને ખત લિખે હુવે અરસા ગુઝર ગયા. ઇસપર હઝરત ઉમર રદીંને અબુ ઉબેદા રદીંકો જેલમે દરજ કિયા હુવા ખત લિખા.

“શુરૂ કરવાહું મે સાથ નામ અલ્લાહ કે જો રહેમાન ઓર રહીમ હે. યે ખત અબદુલ્લા ઉમરકી તરફસે ખનામ

ઉનકે આમિલ અબુ ઉબેદા કે સલામતી હો તુમપર પસ ખતેહકીક તાઅરીફ કરતાહું મે ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવા કોઈ માઅબુદ નહીં ઓર દુરૂદ લેજતા હું ઉસકે નખી સલ્વ પર અયે અબુ ઉબેદા ! કાશકે તુમ જાનતેકે તુમારા ખત ન પહોંચનેસે મેરી કયા હાલત હોતી હે ઓર મેરી તખીયત કયસી બેકસાર હોતી હે. મુઝે દિન ઓર રાત તુમારા ઓર તુમારે હમરાહીયોંકા ખ્યાલ રહેતા હે જખ તુમારે ખતકો દેર હોતી હે તો મુઝકો બડી બેચેની હોતી હે. તુમ ઉસ વક્ત મુઝકો ખત લિખતે હો જખકે અલ્લાહ તઆલા તુમકો કોઈ ફતેહ આતા કરતા હે ઈસકે સિવાય તુમ મુઝે કોઈ બખર નહીં દેતે. ખવાહ કિતના અરસા ગુઝર જાયે. મે અ-ગરચે તુમસે દુર હું મગર દિલસે નઝદીક હું ઓર હરવક્ત તુમારી સેહતો સલામતીકે લિયે દસ્ત બ દોઆ રેહતા હું. એહલે ઈસલામકી નિગેહબાની ઓર હિકાજત દિલોબનસે કરતે રહો. કયોંકે યે એક બડી અમાનત હે જો મેને તુમારે સિપુર્દ કી હે ઓર ઈસકે લિયે મુઝસે જુરૂર બાઝ પુર્સ હોગી. મુઝે અપને હાલાત સે બરાબર બખર દેતે રહો. સલામતી ઓર રહેમત હો તુમપર ઓર સખ મુસલ્લેમીનપર. ”

પુતુહુલ ઇસલામ

કા

ચોથા હિસ્સા.

ત્રીનો હિસ્સોંસે નિહાયત હી દિલચસ્પ હે કયોંકે

ઇસમે હલખકી રતેહ કે મુદ્દસ્સલ હાલાત દરજ હે. વામિસ અયુઝ હોલ નામી ગુલામ બહાદુરકી બહાદુરી કાબિલે દાદ હે. યુક-નાકા ઇસલામ લાના ઓર સીપેહ સાઝારે ઇસલામકી મોઆશી હાસલ કરના. એનતાકીયેમે માઅરેકતુલ આરા જંગ. શાહે હરકુલકા અપને ગુલામકો અપના લિબાસ પહેનાકર ખુશીયા તોરસે ફરાર હો જના ઓર નકલી હરકુલકા પકડા જના, એનતાકીયેકે મયદાને જંગમે અયુઝ હોલકી લાસાની જાંબાઝી. અરબ શેહ સવારોંકી રતેહ, પહાડી અઝઝાઅપર ચઢાઇ, શિમાલી શામમેં બગાવત મગર અરબ બદા-દુરોંકી કોશીશસે દુબારા અમન કાયમ હોના. કીસારીએમેં આખરી સખ્ત જંગ મગર રૂમીયોંકી હાર ઓર અસ્ખોંકી શાનદાર રતેહ.

કીમત હર હીસ્સેકી એક રૂપીઆ મેહસુલ ડાક દો આને.

નિઝામીયા બુક ડેપો,

ત્રીન દરવાઝા

અહમદાબાદ.

ઉરદુ ઝખાન ઓર ગુજરાતી હરફી ચંદ ગુરૂ કિતાબે.

સિરાજુલ અકબર—દરેક મુસલમાનના માટે જરૂરી છે.

કી. ૦-૧-૦

તુરનામા—મશહૂર કીતાબ છે. કી. ૦-૨-૦

ફરીશમએ કુદરત ઉરદે નવીશતએ કિસમત—શાહઓર
રમલકી એ નજીર કીતાબ છે. કી. ૦-૩-૦

કસસુલ અબીયા—મશહૂર પયગમખરોં કે હાલાત દરજ હેં
કી. ૦-૪-૦

તઝકેરતુલ અબીયા—પયગમખરોં ઓર અસકાળકે હાલાત હેં.
કી. ૦-૫-૦

તારીખુલ ખુલફા—હઝરત પયગમખર સલ્લલ્લે આલેહિ વાલે
સલ્લમોંકે હાલાત દરજ હેં. કી. ૦-૬-૦

હદીથતુલ મુસલેમીન—પંચ મિનાએ ઇસલામ, પાંચ સીપારે
કી સુરતેં, યાસીન, તખારક વગેરા સુરતેં, કસીદએ ગોસીયા, દુઅાએ
સુરયાની વગેરા દરજ હેં. કીમત ૦-૫-૦

મુરશિદ કામિલ—મુસલમાનોંકે પઢતેંકે કામિલ છે. કીમત ૦-૬-૦

હયાતે જવેદાની—હઝરત પીરાનેપીર ગવસુલ આઝમ દસ્તગીર
સૈયદ અબદુલ કાદિર જલાની કુદબંકી ઝીંદગી કે હાલાત કરામતોં
વગાપરાલી દરજ હેં કીમત ૦-૬-૦

તોહફતુલ મુશતાક—ફુઆયે મંજુલ અર્શ, ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સન્નંકે ૯૯ નામ, દરદે અકબર, દુરદે તાજ ઓર દીગર ચંદ દોઆએ દરજ હેં. કીમત ૦-૩-૦

મીલ:દે રસુલ—ફઝરત મોહમ્મદ સન્નંકે ખ્યાનમેં રીવાયતે ઓર કસીદે દરજ હેં. કી. ૦-૪-૦

ઝીંદા કરામાત ઉરદે ખજીનયે અમલીયાત—ધસમે હરેક કામ કરનેકે ૨૨૦ અમલીયાત દરજ હેં, તાત્વીજ, વગયરા લીખે હુવે હેં. કી. ૦-૧૨-૦

ગુફીસ્તાને ખવાજ—ફઝરત ખવાજએ ખવાજમાં મોખનુદીન ચીશતી રહેંકી તવારીખ હે. કીમત ૦-૬-૦

મજસુઆ હુઝાર મસાએલ—ધસલામી પાખતોકે ઝુરરી મસાએલ દરજ હેં. કીમત ૦-૪-૦

ખહારે રમઝાન—રમઝાન મહીનેકી ફઝીલત, રમઝાનકી ખુખીયાં રમઝાનકે એહકામ, રોઝેદારોંકે લિયે ફરમાન, લયલતુલ કદ્રકી ફઝીલત, એતિકાફ, રમઝાન શરીફ કે લીયે ઓલુમાં ઓર કુકુહા કે અકવાલ ઓર આખિરમે અલ-વિઘાયે લિખી હુમ્મ હેં. કીમત ૦-૨-૦

મસાએલે મુતહેયેરાત—ફઝરત કરનેવાલે મસઅલોંકા ખઝાના હે. કી. ૦-૨-૦

કિસ્સા મીરાં દાતાર—ઉનાવેવાલે પીર મીરાં સધયદ અલી દાતાર રહેંકે હાવાત દરજ હેં. કી. ૦-૨-૦

ક્રીકરૂશ શહાદતેન—ધમામોંકી તવારીખ, માતમ ઓર નવહેલી
દરજ હે. કી. ૦-૫-૦

તુફાને કરખલા—માતમ, મરસીએ, નવહે, રીવાયાત, જોગી-
નામા વગયરાકા મજમુઆ. કીમત ૦-૪-૦

દરિયાએ ગમ—માતમ મરસીએ જોગી નામે વગયરાકા
મજમુઆ કી. ૦-૩-૦

સખીલનામા—મોહરમએ પઢનેકે કાબિત હે. કી. ૦-૧-૦

ખિલવત—કાબિતે દીદ હે. કી. ૦-૮-૦

નેહરેગમ—૭૪ નવહે ૧૦ સલામ ઓર ૨૯ રૂબાઇયાતકા
મજમુઆ. કી. ૦-૬-૦

મેઅરાજનામા—હુજુર પયગમખર હઝરત મોહમ્મદ સલ૦
મેઅરાજકો તશરીફ લે ગયે ઉસકે મુશ્સલ હાલાત દરજહે કી. ૦-૪-૦

શહાદતનામા—યુતુર સવારકા મશહુર મરસીયા કી. ૦-૨-૦

દાઆએ ગાંબુલ અર્શ—૫૩ હુરૂફ ઓર ખુશખત કી. ૦-૨-૦

ઇસકે અલાવા હમારી દુકાનસે હર કીસમકે કુરઆને મજીદ
મિલ સકતે હે, તમામ કીસમકી મઝહબી, અખલાકી, દરસી, ઉરદુ
દારસી ઓર યુજરાતી કિતાબે નિહાયત કીશમત હદીયેસે મિલ સકતી
હે. ફેહરીસ્ત ખુશત રવાના હોતી હે.

નિઝામીયા બુક ડેપો,

તીન દરવાઝા-અહમદાબાદ.

